

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ

**ERGENLERİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ İLE AYRIŞMA BİREYLEŞME
ARASINDAKİ İLİŞKİDE AKRAN İLİŞKİLERİNİN ARACI ETKİSİ**

İLHAN ÇİÇEK

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER

PROF. DR. AYŞE ESRA ASLAN

İSTANBUL-2018

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

DOKTORA TEZİ

**ERGENLERİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ İLE AYRIŞMA BİREYLEŞME
ARASINDAKİ İLİŞKİDE AKRAN İLİŞKİLERİNİN ARACI ETKİSİ**

İLHAN ÇİÇEK

**EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER**

PROF. DR. AYŞE ESRA ASLAN

İSTANBUL-2018

Bu çalışma 01.08.2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitimde Psikolojik Hizmetler, Doktora Programı, (Örgün Öğretim) Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ

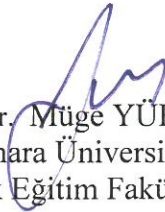
Prof. Dr. Ayşe Esra ASLAN
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi

Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi

Prof. Dr. O. Tolga ARICAK
Hasan Kalyoncu Üniversitesi
İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi

Doç. Dr. Müge YÜKSEL
Marmara Üniversitesi
Atatürk Eğitim Fakültesi

Doç. Dr. İlkay DEMİR
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi

ÖNSÖZ

Öncelikle doktora dönemimin hem ders aşamasında hem de tez döneminde ilgisini, desteğini ve yardımını esirgemeyen, bu konu üzerinde çalışmam hususunda beni cesaretlendiren, bilgi ve deneyimleriyle bana yol gösteren, kendisinden çok şey öğrendiğim, değerli hocam, tez danışmanım Prof. Dr. Ayşe Esra ASLAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Doktora ders döneminde farklı bakış açılarıyla ufku genişleten, tez izleme komitesinde yer almasıyla beraber, katkılarını esirgemeyen, verdiği motivasyon ve yardımlarından dolayı saygıdeğer hocam, Doç. Dr. İlkay DEMİR'e teşekkür ederim. Tez izleme komitesinde ve tez jürimde yer alan, tezimin gelişmesinde ve olgunlaşmasında büyük katkıları olan, eleştiri ve önerileriyle gelişmemde katkısı olan değerli hocam, Doç. Dr. Müge YÜKSEL'e teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim hayatımın lisans döneminden beri tanıdığım, doktora ders döneminde kendisinden çok şey öğrendiğim, yüreklendirici ve olumlu yaklaşımlarıyla çalışma azmimi hep yüksek tutan değerli hocam, Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN'a teşekkürü bir borç bilirim. Tez savunma jürimde yer alarak, ufuk açıcı eleştirileri ve katkıları ile beni onurlandıran saygıdeğer hocam Prof. Dr. Osman Tolga ARICAK'a içtenlikle teşekkür ederim.

Bana olan güveni, yüreklendirici sözleri ve doktora tez aşamasında verdiği manevi ve teknik katkılarından dolayı çalışma arkadaşım, dostum Öğr. Gör. İbrahim Halil DEMİREL'e teşekkür ederim. Değerli destekleri için çalışma arkadaşlarım Dr. Öğr. Üyesi Serhat DEMİRHAN, Öğr. Gör. Meriç ÖNCÜL, Öğr. Gör. A. Ferit EROL, Öğr. Gör. Rukiye ARSLAN, Öğr. Gör. İbrahim FIRAT'a çok teşekkür ederim.

Son olarak, yoğun doktora sürecince zamanından çokça çalmama rağmen, bana sabır gösteren, her zaman, önümde duran, beni destekleyen, derin anlayışı için sevgili eşim Nezete ÇİÇEK'e ve en önemli gelişim döneminde, doktora sürecinden dolayı yeteri kadar zaman ayıramadığım biricik oğlum Mirza'ya sevgilerimi sunarım.

İlhan ÇİÇEK

ÖZET

ERGENLERİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ İLE AYRIŞMA BİREYLEŞME ARASINDAKİ İLİŞKİDE AKRAN İLİŞKİLERİNİN ARACI ETKİSİ

Bu araştırmanın amacı ergenlerin kişilik özellikleri ile ayrışma-bireyleşme arasındaki ilişkide akran ilişkilerinin aracı etkisinin incelenmesidir. Araştırmanın çalışma evrenini 2016-2017 eğitim öğretim yılı bahar yarısında, lisede öğrenim gören 11. ve 12. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmanın örnekleme uygun örnekleme yöntemi ile farklı lise türlerinden çalışmaya gönüllü olarak katılan $N_{11}= 209$ 'i 11. sınıf, $N_{12}= 348$ 'i 12. sınıf öğrencisi olmak üzere, toplam 557 ($N_{kız}= 312$ ve $N_{erkek}= 245$) kişidir. Çalışmada Ayrışma-Bireyleşme Ölçeği (ABÖ), Akran İlişkileri Ölçeği (AİÖ), Beş Faktör Kişilik Ölçeği (BFKÖ) ve Kişisel Bilgi Formu ölçme araçları kullanılmıştır. Veriler, SPSS ve LISREL istatistik programları ile analiz edilmiştir. Önerilen istatistiksel hipotetik modelde, ergenlerin kişilik özelliklerinin ayrışma-bireyleşme ile olan ilişkisinde akran ilişkilerinin aracılık ettiği öne sürülmüştür. İlk olarak çalışmada kullanılan ölçeklerin doğrulayıcı faktör analizleri, ölçeklerin doğrulayıcı faktör analizlerine ilişkin t- değerleri ve uyum iyiliği değerleri Lisrel programıyla teste tabi tutulmuştur. Ölçeklerin doğrulayıcı faktör analizleri sonuçlarına göre, her bir örtük değişkene ait ölçüm modellerinin ($p<.01$) düzeyinde anlamlı oldukları ve kabul edilebilir uyum değerleri sınırları içerisinde oldukları saptanmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, ergenlerin kişilik özellikleri ile ayrışma-bireyleşme arasındaki ilişkide, akran ilişkilerinin negatif yönde aracılık ettiği ortaya çıkmıştır. Çalışmaya katılan ergenlerin, cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü değişkenlerine ilişkin analizler ile ergenlerin ayrışma-bireyleşme, kişilik özellikleri ve akran ilişkileri özelliklerinin birbirleriyle olan ilişkileri, bağımsız *t* testi, ANOVA, Pearson Çarpım Momentler Korelasyon aracılığıyla analiz edilmiştir. Çalışmadan çıkan sonuçlara göre, ergenlerin ayrışma-bireyleşme düzeyleri ile akran ilişkileri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde, genelde ergenlerin ayrışma-bireyleşme düzeyleri ile kişilik özellikleri arasında negatif ve anlamlı bir ilişkinin olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışmanın sonuçları önceki araştırmalar ışığında tartışılmış ve araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, psikolojik danışmanlara ve araştırmacılara öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ergen, Ayrışma-Bireyleşme, Akran İlişkileri, Kişilik Özellikler

ABSTRACT

THE MEDIATING EFFECT OF PEER RELATIONS IN THE RELATIONSHIP BETWEEN SEPARATION INDIVIDUATION AND PERSONALITY TRAITS OF ADOLESCENTS

The aim of this study is to investigate the mediating effect of peer relations on the relations between personality traits of adolescents and separation-individuation. 11th and 12th class students attending high school in the spring semi term of 2016-2017 academic years make up the population of the study. The sampling of the study is convenience sampling method the sampling consists of 557 ($N_{\text{girl}}=312$ and $N_{\text{boys}}=245$) students of 11th class, $N_{11}=209$, and 12th class, $N_{12}=348$, and who are participating the study voluntarily from different high schools. In the study, measuring tools such as Separation-Individuation Scale (SIS), Peer Relation Scale (PRS), Five-Factor Personality Scale (FFPS) and Personal Information Form were used. The data were analysed by means of SPSS and LISREL statistic programs. In the suggested statistically hypotactic model, it is asserted that peer relations mediated in the relations with separation-individuation of personal traits of adolescents. Initially, the utilized confirmatory factor analyses of scales and t-values and goodness of fit values about confirmatory factor analyses of scales were subjected to test via Lisrel test. According to the confirmatory factor analyses of scales, measurement models belonging to each implicit variable were found to be significant at ($p<.01$) level and it was established that they were within the limits of acceptable adaptive values. According to results obtained from the investigation, it was revealed that peer relations mediated in negative direction in the relations between personality traits of adolescents and separation-individuation. Analyses about gender, class level and school type variables of adolescents participating in the study and the relations of separation-individuation, personality traits and peer relation traits with each other were analysed by means of independent t test, ANOVA, Pearson Product Moment Correlations. According to the results revealed in the study, it was determined that there was a significant relation in negative direction between separation-individuation levels of adolescents and peer relations. Similarly, it turned out to be a negative and significant relation between separation-individuation levels of adolescents and peer relations in general.

The results of the study were discussed in the light of previous studies; and according to results obtained from this study, suggestions were made to the psychological counselors and researchers.

Key Words: Adolescent, Separation-Individuation, Peer Relations, Personality Traits

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	x
BÖLÜM I: GİRİŞ	1
1.1. PROBLEM DURUMU.....	1
1.2. AMAÇ/ALT PROBLEMLER.....	7
1.3. ÖNEM.....	8
1.4. SAYILTILAR	10
1.5. SINIRLILIKLAR.....	10
1.6. TANIMLAR.....	11
BÖLÜM II: KAVRAMSAL ÇERÇEVE/ALANYAZIN VE İLGİLİ	
ARAŞTIRMALAR.....	12
2.1. AYRIŞMA-BİREYLEŞME	12
2.1.1. Mahler'in Ayrışma-Bireyleşme Kuramı	13
2.1.2. Blos'un Ayrışma-Bireyleşme Kuramı	19
2.2. KİŞİLİK	23
2.2.1. Kişilik Özellikleri.....	24
2.2.2. Ayırıcı Özellik Kişilik Kuramı	24
2.2.2.1. Beş Faktör Kişilik Kuramı	26
2.2.2.1.1. Özdenetim (Conscientiousness)	27
2.2.2.1.2. Uyum (Agreeableness)	27
2.2.2.1.3. Dışadönüklük (Extraversion)	28
2.2.2.1.4. Nörotiklik (Neuroticism).....	28
2.2.2.1.5. Gelişime Açıklık (Openness To Experience).....	29
2.2.2.1.6. Üst Düzey Kişilik Boyutları (High-Order Personality Factors)	29
2.2.2.1.6.1. Durağanlık (Stability)	30
2.2.2.1.6.2. Esneklik (Plasticity).....	31
2.3. AKRAN İLİŞKİLERİ	31
2.3.1. Ergenlik Döneminde Akran İlişkileri	33
3. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	36
BÖLÜM III: YÖNTEM.....	43

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	43
3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM	44
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	45
3.3.1. Ayrışma Bireyleşme Ölçeği (ABÖ).....	45
3.3.2. Akran İlişkileri Ölçeği (AİÖ).....	47
3.3.3. Beş Faktör Kişilik Ölçeği (BFKÖ).....	48
3.3.4. Kişisel Bilgi Formu	49
3.4. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ	49
BÖLÜM IV: BULGULAR	52
4.1. SOSYO-DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE İLİŞKİN ANALİZ SONUÇLARI	53
4.1.1. Araştırma Grubundan Elde Edilen Veriler, Demografik ve Sosyal Değişkenlere Göre Farklılık Göstermekte Midir? Alt Probleme İlişkin Bulgular	53
4.2. ÇALIŞMADA KULLANILAN ÖLÇME ARAÇLARINA İLİŞKİN DOĞRULAYICI FAKTÖR ANALİZLERİ SONUÇLARI	58
4.3. YAPISAL EŞİTLİK MODELİ ANALİZ SONUÇLARI	63
4.3.1. Ölçme Modeli Sonuçları.....	63
4.4. ÇALIŞMADA YER ALAN DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİ DÜZEYİ ANALİZ SONUÇLARI	63
4.4.1. Ergenlerin Kişilik Özellikleri ile Ayrışma-Bireyleşme Arasında Anlamli Bir İlişki Var Mıdır? Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	64
4.4.2. Ergenlerin Kişilik Özellikleri ile Akran İlişkileri Arasında Anlamli Bir İlişki Var Mıdır? Alt Probleme İlişkin Bulgular	65
4.3.2. Yapısal Model Testi Sonuçları	70
4.3.2.1. Kişilik ile Ayrışma-Bireyleşme Arasındaki İlişkiye Akran İlişkileri Aracılık Etmekte Midir? Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	71
BÖLÜM V: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	73
5.1. TARTIŞMA	73
5.1.1.“Kişilik ile Ayrışma-Bireyleşme Arasındaki İlişkiye Akran İlişkileri Aracılık Etmekte Midir”? Alt Problemin Bulgularının Tartışılması	73

5.1.2. “Araştırma Grubundan Elde Edilen Veriler, Demografik ve Sosyal Değişkenlere Göre Farklılık Göstermekte Midir”? Alt Problemin Bulgularının Tartışılması.....	74
5.1.3. “Ergenlerin Kişilik Özellikleri İle Ayrışma-Bireyleşme Arasında Anlamalı Bir İlişki Var Mıdır”? Alt Problemin Bulgularının Tartışılması.....	85
5.1.4. “Ergenlerin Kişilik Özellikleri İle Akran İlişkileri Arasında Anlamalı Bir İlişki Var Mıdır”? Alt Problemin Bulgularının Tartışılması	86
5.1.5. “Ergenlerin Akran İlişkileri İle Ayrışma-Bireyleşme Arasında Anlamalı Bir İlişki Var Mıdır”? Alt Problemin Bulgularının Tartışılması	87
5.2. SONUÇ	89
5.3. ÖNERİLER.....	91
5.3.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	91
5.3.2. Uygulamacılara/Psikolojik Danışmanlara Yönelik Öneriler	92
KAYNAKLAR	93
EKLER.....	121
Araştırmada Kullanılan Ölçekler.....	121
Ayrışma-Bireyleşme Ölçeği (ABÖ)	122
Beş Faktör Kişilik Ölçeği (ABKÖ).....	123
Akran İlişkileri Ölçeği (AİÖ)	124
Uygulama İzin Belgesi	125
ÖZGEÇMİŞ.....	126

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 3-1: Lise Türlerine Göre Örneklemin Dağılımı	44
Tablo 3-2: Ayrışma-Bireyleşme Ölçeğine İlişkin Cronbach Alfa Değerleri	46
Tablo 3-3: Akran İlişkileri Ölçeğine İlişkin Cronbach Alfa Değerleri	47
Tablo 3-4: Beş Faktör Kişilik Ölçeğine İlişkin Cronbach Alfa Değerleri	49
Tablo 3-5: Yapısal Eşitlik Modeli Uyum İyiliği Değerlendirme Kriterleri	50
Tablo 4-1: Ölçeklere İlişkin Normallik Değerleri.....	53
Tablo 4-2: Cinsiyet ve Sınıf Düzeyine Göre Bağımsız t Testi Sonuçları	54
Tablo 4-3: Ölçek Puanlarının Lise Türüne Göre ANOVA Sonuçları.....	56
Tablo 4-4: Ayrışma-Bireyleşme Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Sonuçlarına İlişkin Uyum İyiliği Değerleri.....	59
Tablo 4-5: Akran İlişkileri Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Sonuçlarına İlişkin Uyum İyiliği Değerleri.....	61
Tablo 4-6: Beş Faktör Kişilik Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Sonuçlarına İlişkin Uyum İyiliği Değerleri.....	62
Tablo 4-7: Gözlenen Değişkenlerin \bar{X} , SS ve Aralarındaki İlişkiler	64
Tablo 4-8: Ölçme Modele İlişkin Uyum İyiliği Değerleri	68
Tablo 4-9: Düzeltme Sonrası Ölçme Modeline İlişkin Uyum İyiliği Değerleri	69
Tablo 4-10: Yapısal Modele İlişkin Uyum İyiliği Değerleri	70

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3-1: Önerilen Yapısal Eşitlik Modeli	51
Şekil 4-1: Ayrışma-Bireyleşme Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Yük Değerleri	59
Şekil 4-2: Akran İlişkileri Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Yük Değerleri	60
Şekil 4-3: Beş Faktör Kişilik Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Yük Değerleri	62
Şekil 4-4: Ölçme Modele İlişkin Faktör Yük Değerleri	67
Şekil 4-5: Düzeltme Sonrası Ölçme Modelin Standardize Edilmiş Parametre Değerleri.....	69
Şekil 4-6: Yapısal Model-Örtük Değişkenlere İlişkin Sonuçlar.....	72

BÖLÜM I: GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Ergenlik dönemi birçok değişim ve gelişimin meydana geldiği kritik bir safhadır. Bu safhanın içinde ergenin yavaş yavaş yakın çevresindeki kişilerden ayrılmaya ve kendi bireyselliğini oluşturma gibi çabaların içine girmeye başladığı görülmektedir. Ergenin bu çabaları alanyazında ayrışma-bireyleşme olarak tanımlanmaktadır. Sosyal gelişimin bir unsuru olarak, ayrışma-bireyleşme süreci, erken çocukluk döneminden başlayarak, ergenlik ve genç yetişkinlik dönemlerinde kritik bir öneme sahiptir (Blos, 1967; Crespi ve Sabatelli, 1993; Erikson, 1960; Josselson, 1980; Lapsley ve Edgerton, 2002). Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere, ayrışma-bireyleşmenin ergenlik döneminde önemli bir yer teşkil ettiği söylenebilir. Ayrışma-bireyleşme ile paralel bir gelişim gösteren, ergenin akran ilişkileri ve kişilik özellikleri ile olan ilişki boyutu önemli bir problem alanını kapsadığı öngörülmektedir. Bu bölümde, öncelikle araştırmanın asıl problemi olan ayrışma-bireyleşme kavramlarına, sonrasında, kişilik özellikleri ve akran ilişkileri özelliklerine değinilmiştir.

Literatürde ayrışma, bireyin kendi ve diğerleri arasında farklılaşmaya izin verme; bireyleşme ise kendi ve diğerlerinin ayrıştığı benlikte kim ve ne olduğunun sınırlarının belirlenmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Aslan ve Güven, 2015). Ayrışma-bireyleşme, gelişimsel bir süreç olup bebeklik döneminden itibaren şekillenmeye başlamaktadırlar (Mahler, Pine ve Bergman, 1975). Benzer bir şekilde Lapsley ve Stey (2010), ayrışma-bireyleşmenin ergenlik dönemi başta olmak üzere bireyin yaşamı boyunca üzerinde derin bir etkisi olduğunu ifade etmektedirler.

İlk defa Mahler (1963) tarafından kavramlaştırılan ayrışma-bireyleşme kuramı, bireyin bebeklik-çocukluk dönemini kapsamaktadır. Mahler çocukların hem benlik gelişimini hem de bebek anne (bakıcı) arasındaki gelişim sürecini gözlemleyerek kuramını geliştirmiştir. Gelişim psikolojisinde ayrışma-bireyleşme, kişinin anne-babasından ayrılması, kimlik oluşturma ve bağımsızlık duygusunu geliştirmesi olarak tanımlanır (Mahler, 1968).

İlk ayrışma-bireyleşme evresi, çocuğun kendisi ve diğerleri arasında ayrım yapabilecek kapasiteyi kazanması ya da kendi varlığının duygusunu başarması gibi özellikler taşıması ile başlar (McClanahan ve Holmbeck, 1992).

Ayrışma-bireyleşme sürecinde çocuklar, kademeli olarak kendilerine farklı sınırlar oluşturarak, ebeveynlerinden ayrılmaya başlamaktadırlar. Aynı zamanda çocuk, özerkliğini ve bireyselliğini teşvik eden bakıcısının zihinsel temsillerini kurmaya çalışmakta ve kendi dünyasını oluşturmaya çalışmaktadır (Orbach, 2007; Pine, 1979).

Mahler'e göre insanın psikolojik doğumunu sağlayan ayrışma-bireyleşme süreci, bebeğin içinden geçtiği üç aşamayla tanımlanır. Bu aşamalar; normal otistik dönem, simbiyotik dönem ve ayrışma-bireyleşme dönemleri şeklinde sıralanmaktadır. Bu aşamalar doğrusal bir yol izleyerek her aşamadaki görevler, başarılı bir şekilde yerine getirilerek bebeği ileriye taşımaktadır (Weinberg, 1991). Normal otistik dönemde, bebek anneyi kendisinin bir parçası olarak algılamaktadır. Kendi bedeni dışında bir şey algılama yeteneğine pek fazla sahip olmayan yeni doğan bebek, bu dönemde genellikle kendi iç uyaranlarının dünyasında yaşamakta ve tamamen içgüdüsel temelde işlemektedir (Mahler, 1968; Mahler, Pine ve Bergman, 1975).

Simbiyotik dönem, ayrışma-bireyleşme ile ilgili değişimler, birbirine bağlı olarak davranışsal ve bilişsel gelişmeler olarak kendini gösterir (Mahler, 1968; Pine, 1992). Simbiyotik dönem, insanın, daha sonraki tüm insani ilişkilerin yeşerdiği ilk toprak olan muğlak bir ikili birlik içinde anneye yatırım yapabilme şeklindeki çok önemli türoluşsal yeteneğinin göstergesidir (Mahler, Pine ve Bergman, 1975). Ayrışma-bireyleşme dönemi, bu safhanın karakteristik özelliği, kendiliğin ve ötekinin ayrı oluşunun farkındalığının düzenli olarak artışıdır. Bu artışa, kendilik duygusu, gerçek nesne ilişkisi ve dış dünyadaki gerçekliğin farkındalığı eşlik etmektedir (Mahler, Pine ve Bergman, 1975).

Mahler'den sonra ayrışma-bireyleşmeyi ele alan ve ergenliği, ayrışma-bireyleşmenin ikinci dönemi olarak adlandıran kişi Peter Blos'dır (Rakipi, 2015; Sabaka, 2009). Blos, ayrışma-bireyleşmenin gelişmekte olan ben ile nesnenin içsel özü arasında geliştiğini ve bağımsız bir benlik için şart olduğunu değerlendirmektedir. Ayrışma-bireyleşme, yaşamın bütün dönemlerinde aktif olarak devam eden bir süreç olmasına rağmen, ergenlik döneminde merkezi bir gelişimsel görev olarak değerlendirilmektedir (Blos, 1979). Ayrışma-bireyleşme, bireyin yalnızca benliğini yeniden tanımlaması değil, aynı zamanda kendisi ile öteki arasındaki ilişkileri yeniden gözden geçirmesi, ele almasıdır. Genç birey, önceki dönemlerdeki ebeveyn-çocuk ilişkilerini olgun, yetişkin ve eşit bir biçimde dönüştürme ihtiyacı duymaktadır. Birey bu görevi, ayrışma-bireyleşme ekseninde gerçekleştirmektedir (Aquilino, 1997).

Başarılı bir ayrışma-bireyleşme, tamamıyla anne-babadan bağımsız olmakla ölçülmez; aksine ergenlik döneminde anne-baba ergen için hala en önemli kaynak olmaya devam etmektedir (Quintane ve Kerr, 1993). Ergen için ayrışma-bireyleşme demek, ergenin kendi sınırlarını yeniden çizmesi, kendine ait bir benliğinin oluşturulması sürecidir.

Arnett (2000), ergenlik dönemindeki ayrışma-bireyleşmenin gelişimini şu şekilde açıklamaktadır. Ergen, çocukluk döneminde içselleştirdiği anne-baba figüründen kurtularak, dışarıdan arkadaş çevresine yönelerek ayrışma-bireyleşmesini gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Burada, ergenin ayrışma-bireyleşme süreci, hayatının merkezinde yer alan kişilerle ilişkilerini ne kadar gözden geçirdiği ve bu ilişkileri ne düzeyde dönüştürdüğü ile alakalıdır. Josselson (1980), bu durumu şöyle ifade etmektedir. İkinci ayrışma-bireyleşme döneminde, ergen anne-babadan ayrılarak kendi özerk benliğini oluşturmaya çalışır. Bu süreçte, ergen kendilik duygusunu ve sınırlarını keskinleştirerek güçlü bir şekilde diğer insanlardan ayrılır. Ayrışma-bireyleşmenin bu döneminde ergen, özellikle anne-baba ile olan bağına tekrar gözden geçirme ve sınırlarını tekrar düzeltme gereğini duymaktadır (Grotevant ve Cooper, 1985; Tofani, 2007).

Bütün bu açıklamalardan yola çıkılarak ergenlik dönemindeki ayrışma-bireyleşme sürecindeki gelişimde, ergenin özerk bir yapı kazanması, çevresinin genişlemesi, akran ilişkilerinin önem kazanması ve ebeveyni ile olan ilişkilerini gözden geçirme ihtiyacını duyması gibi değişkenlerin anlamlı bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Sözkonusu ergenlik dönemindeki ayrışma-bireyleşme düzeyinin ne olduğu, özellikle literatürde kollektivist bir toplum olarak adlandırılan Türkiye'nin durumunun hangi boyutta olduğu önemli bir problem olarak isimlendirilebilir. Çalışmanın temel problem alanı ve çalışmanın bağımlı değişkeni ayrışma-bireyleşme kavramıdır. Ergenlik döneminde bireyin bireyselliğinin temellerini atmasına katkıda bulunan ve yavaş yavaş kişiyi diğerlerinden ayıran önemli kavramlardan birisi de şüphesiz kişiliktir. Ayrışma-bireyleşme ile kişilik değişkenlerin ergenlik döneminde nasıl bir şekil aldıkları, birbirileri ile olan ilişki düzeyleri önemli bir problem olduğu değerlendirilmektedir.

Ergenlik döneminde nispeten olgunlaşma evresine giren olgulardan biri de kişiliktir. Kişilik, anne-babadan alınan genetik özellikler ve çevreyle etkileşim yoluyla şekillenen ve kolay değişmeyen nitelikler bütünüdür. Kişilik özellikleri, kişiyi diğerlerinden ayırır ve kişinin gelecekteki davranışlarına yönelik tahminlerimizin dayanağını oluşturur (Atkinson, Atkinson, Smith, Bem ve Nolen, 1990). Burger (2006), kişiliği bireyin kendisinden kaynaklanan tutarlı davranış kalıpları ve kişilik içi süreçler olarak tanımlar.

Tutarlı davranış kalıplardan kast edilen amaç, bugün dışa dönük olan bir insanın yarın da dışa dönük olması ve her yerde aynı davranış kalıplarını göstermesidir. Kişilik içi süreçler ise, nasıl davranacağımızı ve hissedeceğimizi etkileyen ve içimizde gelişen bütün duygusal, güdüsel ve bilişsel süreçleri kapsar. Kişilikle ilgili literatüre bakıldığında, ayırıcı özellik kişilik yaklaşımının öne çıktığı görülmektedir. Bu yaklaşım, insanların davranışlarının nedenlerinden çok, kişiliği tanımlamaya ve davranışı kestirmeye odaklanmaktadır. Ergenlerin kişilik özelliklerinin ayrışma-bireyleşme üzerinde etkisi olabileceği varsayımıyla bu çalışmada Beş faktör kişilik kuramı esas alınmıştır. Kişilik özellikleri teorisine göre, özellikler kişiliğin temel bileşenleri olup bireyin davranışlarını etkileyen, şekillendiren evrensel yapılardır (Goldberg, 1993; McCrae ve Costa, 1997).

Ayrımcı özellik kişilik yaklaşımı, Allport (1925), Murray (1938) ve Cattell (1968) gibi araştırmacılar tarafından geliştirilerek oluşturulmuştur. Bu yaklaşımın içinde farklı kültürlerde ve değişik yaş gruplarında en çok kullanılan ve kavramlaştırılan yaklaşımın “Büyük Beş Faktör”, “Büyük Beşli”, “Beş Faktör Modeli” gibi farklı isimlerle anılan kuram olduğu görülmektedir. Beş faktör modelinin tutarlılığı ve kanıtlayıcılığı ile ilgili birçok farklı kültürde yapılan çalışmalar modelin geçerliğini destekler yönde çıkmıştır (Burger, 2006; Costa ve McCrae, 1992; Digman, 1990; Goldberg, 1990; Noller, Law ve Comrey, 1987). Literatürde beş faktör modeli, özdenetim (conscientiousness), uyum (agreeableness), dışadönüklük (extraversion), nörotiklik (neuroticism) ve gelişime açıklık (openness to experience) etmenlerinden oluşmaktadır.

Beş faktör modelinin özdenetim etmeninde, otokontrolü yüksek olma, temkinli davranma ve harekete geçmeden önce iyice düşünme gibi özellikler ön plana çıkmaktadır. Özdenetim kişilik özellikleri güçlü olan bireyler; çalışkan, hassas, tedbirli, sorumluluk sahibi olma, güveniler ve bir şeyleri başarmak için güçlü iradeye sahip oldukları görülmektedir (Arthur ve Graziano, 1996; Costa ve McCrae, 1992).

Uyum etmeni, kişinin daha çok insancıl tarafını ifade etmektedir (Dijman, 1990). Uyumlu olan insanlar, temelde fedakâr olarak değerlendirilmektedirler. Sempatiklik, başkalarına yardımda isteklilik, güven, affedici olma, alçak gönüllük gibi özellikler uyum faktörünün özellikleri arasında sayılabilir (Costa ve McCrae, 1992; John, Naumann ve Soto, 2008). Dışadönüklük, literatürde en çok çalışılan faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyin enerjisini daha çok dış dünyaya yönlendirmesi olarak tanımlanmaktadır (Chauvin, Hermand ve Mullet, 2007). Dışadönük olan insanlar, girişken ve sosyal olarak nitelendirilmektedirler.

Kolayca arkadaş edinme eğiliminde olan, hevesli, enerjik, maceracı, konuşkan ve açık sözlü olarak betimlenmektedirler (Rubenzer ve Faschinbaur, 2004). Nörotiklik, nevrotik özellikleri yüksek olan kişilerde anksiyet, depresyon, dürtü ve kırılabilirlik, kendilerini kontrol etmede güçlük yaşama, duygularda aşırı değişiklik gibi özellikler görülmektedir (Costa ve McCrae, 1992; Gunthrt, Cohen ve Armelli, 1999). Nevrotik olanlarda yaşam memnuniyeti düşüklüğü, içsel problemler, anne-baba ile sorunlar yaşama gibi durumlar öne çıkmaktadır (McKnight, Hubner ve Soldo, 2002).

Gelişime açıklık etmeni, bireysel ve entelektüel merak, özgünlük, yaratıcılık, yenilik ve estetiğe ilişkin beğenme gibi nitelikler ile tanımlanmaktadır (John ve Srivastava, 1999). Costa ve McCrae (1992) gelişime açıklığı, yeni düşüncelere açıklık, esneklik, değer, yeni yaşantılara hazır olmak şeklinde ifade etmişlerdir.

Yukarıda ifadelerden de anlaşılacağı üzere, kişilik, bireyin ayırt ediciliğini ortaya koyan, bireyi eşsizleştiren temel bir olgudur. Ergenlik dönemindeki akran ilişkilerinin niteliği, bireyin bağımsızlığındaki önemi, tutarlı davranışlar sergileme kararlılığındaki rolü üzerindeki etkisinin bilinmesi önemli olacağı varsayımından, bu çalışmada akran ilişkileri hem bağımlı hem de bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Burada akran ilişkilerinin ayrışma-bireyleşme üzerinde etkisi olabileceği ve kişilik özellikleri ile ayrışma-bireyleşme arasında aracı bir rol üstlenebileceği varsayılmakta ve önemli bir problem olarak değerlendirilmektedir.

Ergenlik döneminde öne çıkan kavramlardan biri de akran ilişkileridir (Burhmester, 1990; Harter, 1999). Akran ilişkileri, hem çocukluk hem de ergenlik döneminde önemli bir yer tutmaktadır. Akran ilişkilerinin ergenin sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimi üzerinde uzun dönemli etkilerinden bahsedilebilir (Gallordo, Barrasa ve Guevara-Viejo, 2016).

Benzer bir şekilde (Rogers ve Ross, 1986), akranların birbiri ile olan ilişkilerinin çocukluktan ergenlik sonrası döneme kadar güçlü bir şekilde devam ettiği birçok araştırmayla ortaya konulmuştur. Akran ilişkileri, bireyin ait olma duygusunu kazanması, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanması ve benlik saygısının onaylanması gibi temel işlevleri yerine getirmesi ve başarmasıyla alakalıdır (Parker ve Asher, 1987).

Ergenin akranları ile olan ilişki düzeyi ve gelişimi birçok gelişimsel alana etki ettiği ve pozitif yönde gelişimini geliştirdiği biçiminde değerlendirilmektedir. Akran ilişkileri, ergenin esnekliğini geliştirmede ve başa çıkma stratejilerini artırmada önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca ergenin sosyal alanlarını genişletme ve olumsuz duyguları ile baş etmede akran ilişkileri etkili olmaktadır (Stanton-Salazar ve Spina, 2005; Vitaro, Boivin ve Bukowski, 2011).

Ergenlik dönemi ile birlikte ailesi ile daha az zaman geçiren genç, vaktinin büyük bir bölümünü akranlarıyla geçirmektedir. Bu yönüyle akran ilişkileri, ergenin hayatında merkezi bir pozisyon almaktadır (Buhrmester, 1990). Ergenlik döneminde bağımsızlık isteğinin artması, ergenin akranlarıyla daha fazla vakit geçirme ihtiyacını tetiklemektedir. Bir bakıma aileden çok, akranlar, ergenin davranışlarını etkilemekte ve ergeni harekete geçirmektedir (Rubin, Bokoski, Parker ve Bowker, 2008). Bütün bu açıklamalar ergenlik döneminde, akran ilişkilerinin ergenin sosyal destek ihtiyacının giderilmesi, hayatı anlamlı görme, kendini bir yere/gruba ait hissetme, yakın ilişkiler kurma, sorun çözme becerileri geliştirme, yeni görev ve sorumluluklar üstlenmede kolaylaştırıcı bir etkisinin olduğu değerlendirilebilir.

Bu çalışmada, özerk ve bağımsız bir birey olma yolunda ilerleyen ergenin kişilik özellikleri, ayrışma-bireyleşme düzeyleri ve akran ilişkileri arasındaki ilişkide akran ilişkilerinin aracı rolü incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın asıl konusu yani çalışmanın bağımlı değişkeni ayrışma-bireyleşmedir. Çalışmanın bağımsız değişkeni, ayrışma-bireyleşme üzerinde etkisinin incelendiği değişken kişilik özellikleridir. Araştırmada hem bağımlı hem de bağımsız değişken olarak yer alan kavram ise akran ilişkileridir.

1.2. Amaç/Alt Problemler

Bu çalışmanın genel amacı, sosyal ve duygusal gelişim unsurlarından biri olarak ergenin kendi anne babasından ve çevresindeki diğer kişilerden bağımsız bir kişilik geliştirmesini bireysel varoluşunu simgeleyen bir kavram olan ayrışma-bireyleşme özelliklerinin incelenmesidir.

Ayrışma-bireyleşmeyi etkilediği gözlemlenen ergenin akran ilişkileri ve kişilik özelliklerinin etkilerinin incelenmesi bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Çalışma etnik unsurların ve kimlik kazanımlarının daha zorlayıcı olduğu bir bölge olan Batman ilinde yaşayan ergenler üzerinde yürütülmüştür.

Araştırmanın temel problemi ise, ergenlerin kişilik özellikleri ile ayrışma-bireyleşme arasındaki ilişkide akran ilişkileri aracılık etmekte midir? Bu temel probleme bağlı olarak aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

1. Kişilik ile ayrışma-bireyleşme arasındaki ilişkiye akran ilişkileri aracılık etmekte midir?
2. Araştırma grubundan elde edilen veriler, demografik ve sosyal değişkenlere göre farklılık göstermekte midir?
3. Ergenlerin kişilik özellikleri ile ayrışma-bireyleşme arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
4. Ergenlerin kişilik özellikleri ile akran ilişkileri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
5. Ergenlerin akran ilişkileri ile ayrışma-bireyleşme arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.3.Önem

Ergenlik dönemi aynı zamanda kişinin anne-babasından ayrıştığı ve kendi bireyselliğini inşa ettiği bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır (Blos, 1967). Ayrışma-bireyleşme, ergenlik döneminde kritik ve bireyin kendi bireyselliğini oluşturması açısından çok önemlidir (Lapsley ve Stey, 2010). Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere, ayrışma-bireyleşmenin ergenlik dönemindeki önemi açıkça dile getirilmektedir. Bu bağlamda, çalışmanın ergenler ve ayrışma-bireyleşme değişkeni üzerinde olması, çalışmayı önemli kılmaktadır. Alanyazına bakıldığında, ayrışma-bireyleşme ile ilgili çalışmaların, ülkemizde nispeten yeni olduğu gözlemlenmektedir (Göral, 2002; Kösem-Şen, 2002).

Öte yandan gelişimsel psikodinamik modele göre, ayrışma-bireyleşme süreci, çocukluk, ergenlik ve ergenlik sonrası dönemlerde kişilik üzerinde hayati bir öneme sahiptir (Kins, Soenenes ve Beyers, 2011). Bu yönüyle çalışmanın hem ergenler üzerinde olması hem de kişilik ve ayrışma-bireyleşme ile alakalı olması bu çalışmayı önemli kılmaktadır.

Ayrışma-bireyleşme kişilik, sosyal ve duygusal gelişim açısından önemli bir yer teşkil etmesine rağmen, Türkçe literatürde bu konunun fazla çalışılmamış olması ve sosyal psikolojinin de konu alanı kapsamına giren bu çalışmanın diğer bazı disiplinlerde de araştırma konusu olarak yer almasını teşvik edici özelliği bağlamında önem arz etmektedir.

Ergenlik dönemindeki bireylerin ruh sağlığının korunması ve sağlıklı birer birey olarak topluma kazandırılması, eğitici ve ruh sağlığının destekleyen meslek grupları için bu kavramın incelenmesi önemli olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmayı önemli kılan diğer bir husus ise, ayrışma-bireyleşme kavramının ergenlerin kişilik özellikleri ve akran ilişkileri boyutları ile ele alınmasıdır. Çünkü ayrışma-bireyleşme kavramının ülkemizde ve yabancı literatürde bu değişkenler ile birlikte ele alınmadığı görülmektedir. Bu çalışmanın ergenler üzerinde olması da literatüre yeni katkılar sunacağı beklenilmektedir. Zira bu alanla ilgili çalışmalara göz atıldığında ülkemizde sınırlı sayıda çalışmanın ergenler (lise öğrencileri) üzerinde yapıldığı gözlemlenmektedir. Özellikle son yıllarda yapılan çalışmaların çoğunun geç ergenler üzerinde olduğu saptanmıştır.

Ergenlik dönemi bireyin topluma katılması ve kendisini göstermesi yönüyle önemli bir konum teşkil etmektedir. Söz konusu ergenlik döneminde kişiliğin yavaş yavaş şekillenmeye başlaması ve akran ilişkilerin önemli olmasıyla ön plana çıkmaktadır (Yörükoğlu, 2012). Bu çalışmada ayrışma-bireyleşme ile birlikte akran ilişkilerinin ele alınması, akran ilişkilerinin, kişilik özellikleri ile ayrışma-bireyleşme arasında aracı bir rolünün olup olmadığı hususunun açığa kavuşturulması açısından önemli olacağı değerlendirilmektedir. Ergenin ayrışma-bireyleşme düzeyi üzerinde, akran ilişkilerinin rolünün niteliğinin bilinmesi, okullardaki önleyici ve geliştirici rehberlik programlarının oluşturulmasında katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Öte yandan bu çalışmada kişilik özelliklerinin, ayrışma-bireyleşme ve akran ilişkileri ile birlikte ele alınması, alanla ilgili yeni çalışmalara kaynaklık edeceği beklenilmektedir. Bu çalışma lise öğrencilerini kapsadığından, liselerde görev yapan okul psikolojik danışmanlarının, öğrencilerin ayrışma-bireyleşme düzeyleri ve ayrışma-bireyleşme ile ilgili problem yaşıyor yaşamadığına göre program hazırlamalarına yardımcı olacağı öngörülmektedir.

Ayrıca bu çalışmadan elde edilen bilgiler, ergen gelişimi bağlamında, özellikle ergenin ayrışma-bireyleşme süreci hakkında literatürde var olan bilgileri daha da geliştirmeye dönük katkı sağlayacağı konusunda önemli olacağı düşünülmektedir. Çalışma evrenin Türkiye'nin bir taşra merkezinde yapılmış olması, farklı etnik öğeler içeren bir populasyon olması açısından literatüre yeni bilgiler katacağı değerlendirilmektedir.

1.4. Sayılılar

1. Araştırma grubunda yer alan kişiler kendilerine uygulanan testleri içtenlikle ve objektif olarak yanıtlamışlardır.
2. Araştırmanın örneklemini evreni temsil etmektedir.
3. Araştırmada kullanılan ölçme araçları, araştırmanın amacına uygundur.
4. Araştırmaya katılan bireylerin ayrışma bireyleşmeleri üzerinde, araştırmada yer verilmeyen başka faktör/faktörlerin etkisinin de olabileceği varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Araştırma sonuçları verilerin toplandığı örneklemele sınırlıdır.
2. Araştırmada elde edilen bulgular yalnızca araştırmanın örnekleminde yer alan ergenlere benzer nitelikler taşıyan bireylere genellenebilir.
3. Araştırma, kullanılan ölçeklerin geçerlik ve güvenilirlikleri ile sınırlıdır.
4. Araştırma Batman ili belediye sınırları içerisindeki lise 11. ve 12. sınıf öğrencisi ergenlerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Kişilik Özellikleri: Davranış, düşünce ve duygu bakımından göreceli olarak kalıcı olan, birçok durum ve bağlam yönüyle nispeten tutarlı özellikler bütünüdür. Bireyin tutarlı olarak aynı davranış kalıplarını göstermesidir (Roberts ve Mroczek, 2008).

Ayrışma-Bireyleşme: Kişinin başkalarından ayrılması ile insanlarla uyum içinde kalması ve bir ahenk hissi içinde bunu başarabilme kabiliyetine sahip olmasıdır. Ayrışma- bireyleşme, anne-babadan, diğer önemli kişilerden ayrılmakla başlayan ve tutarlı bağımsız bir benliğin gelişimine katkıda bulunan bir süreçtir (Lapsley ve Stey, 2010; Mattanah, Hancock ve Brand, 2004).

Akran İlişkileri: Akran grubunda bireyin etkileşimini kolaylaştıran, güven, kendini açma, sadakat gibi etkileşimler bütünüdür. Başka bir ifadeyle belirli bir yaş düzeyinde, birbirine yakın değer, paylaşım, hayata ilişkin düşünceler ve iletişim örüntüleridir. (Kaner, 2002; Köknel, 1997).

BÖLÜM II: KAVRAMSAL ÇERÇEVE/ALANYAZIN VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Araştırmanın bu bölümünde, kuramsal çerçeve bağlamında öncelikle araştırmanın asıl konusu ve bağımlı değişkeni olan ayrışma-bireyleşme kavramı ele alınmıştır. Sonrasında çalışmanın bağımsız değişkenleri olan kişilik, akran ilişkileri ve ilgili kavramlara değinilmiştir. Bölümün sonunda, çalışma kapsamında daha önce yapılmış araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Ayrışma-Bireyleşme

Ayrışma-bireyleşmenin kuramsal temelleri Mahler'e (1963) dayanmaktadır. Ayrışma-bireyleşme kavramını gelişimsel bir bakış açısıyla ele alan kişi Mahler'dir (Sabaka, 2009). Bireyin ayrışma-bireyleşme sürecinin doğumdan itibaren başladığını dile getiren Mahler, Pine ve Bergman (1975), anneden veya bakım veren başlıca sevgi nesnesinden ruhsal açıdan çocuğun farklılaşmasında bebeklik dönemi safhalarını betimlemişler. Çocuklukta bakım veren kişiden ayrışma ve bu kişiye yakınlaşma şeklindeki duygular yoğunlukla yaşanır. Bu süreçte çocuk iç dünyasındaki deneyimleriyle benliğinin farklı kısımlarının birbirileri ile diyalogları, etkileşimleri ve zaman içinde nasıl geliştiği hakkında farkındalık kazanır.

Mattanah, Hancock ve Brand (2004), ayrışma bireyleşmenin ebeveynlerden, akranlardan ve diğer önemli kişilerden ayrılmakla başlayan ve tutarlı özerk bir benliğin gelişimine kadar uzanan bir süreç olduğunu ifade ederler. Sağlıklı bir ayrışma-bireyleşme, güçlü bir benlik ve oluşabilecek durumlarla baş edebilecek kaynaklara sahip olmakla ilişkilidir (Mattanah, Hancock ve Brand, 2004). Psikodinamik gelişimsel modele göre, ayrışma-bireyleşme süreci, ergenlikteki kişilik gelişiminde hayati bir öneme sahiptir (Kings, Soenes ve Beyer, 2011). Ayrışma-bireyleşme gelişimsel bir süreç olarak kişilerarası bağımlılıklar ve zihinsel temsillerdeki değişimler açısından kavramlaştırılabilir (Koepke ve Denissen, 2012). Öte yandan Rice (1992), ayrışma-bireyleşmeyi ergenlik dönemi içinde oluşan önemli gelişmeler arasında saymaktadır. Ergenlikteki ayrışma-bireyleşme süreci, bireyin ebeveyninden ayrışması, kendini bilmesini başarmasıyla alakalıdır.

Benzer bir şekilde Josselson (1988), ayrışma-bireyleşmenin, ergenlik ve genç yetişkinlik dönemlerinin önemli gelişimsel süreçleri arasında yer aldığını dile getirmektedir. Blos (1979), ayrışma-bireyleşme sürecini aileye bağımlılığın zayıflaması, nesne bağlarının gevşetilmesi ya da genel olarak bir topluğa üye olmak için yetişkin dünyasının sınırlarının esnekleştirilmesi biçiminde tanımlar.

Gelişimsel süreç içinde, çocuğun ne istediğinin farkına varmasıyla birlikte, ilk bireyleşme duygusu oluşmaya başlar (Atak, 2011). Bu bireyleşme yolunda çocuğun dış dünya ile bağlantısını kuran kişi annedir. Bir yönüyle dış benlik görevini gören anne, çocuğun korunması, ihtiyaçların karşılanması ve dışa yönelmesine önyak olmaktadır. Zamanla dış dünyayı daha çok fark eden çocuk, haz verici olan ile kötü olanı ayırt etmeye başlar (Atak, 2011). Bazı araştırmacılar, bireyin bağımsız davranışlarda ve yetişkin rollerde bulunma etkinliğinin artışı, ayrışma-bireyleşme süreci ile ilişkili olsa bile, bu durumun ayrışma-bireyleşme için mutlak göstergeler olmadığını varsaymaktadırlar (Andereassen, 2009). Bütün bu açıklamalar, ayrışma-bireyleşme kavramının çok boyutlu ele alınması gerekliliğini göstermektedir. Aşağıda, ayrışma-bireyleşme ile ilgili ilk çalışmaları yapan Margaret Mahler'in yaklaşımı açıklanmaya çalışılmıştır.

2.1.1. Mahler'in Ayrışma-Bireyleşme Kuramı

Ayrışma-bireyleşme birbirini tamamlayan iki gelişimsel süreçtir. Ayrışma, çocuğun anneye birleşik olduğu simbiyotik yaşamdan çıkmasıyla oluşurken bireyleşme ise çocuğun kendi bireysel benliğini kabul etmesiyle meydana gelmektedir (Mahler, Pine ve Bergman, 2015). Ayrışma-bireyleşme doğumla birlikte başlayan ve yaklaşık üç yaşın sonuna kadar devam eden psikodinamik bir süreçtir (Rakipi (2015; Mahler, Pine ve Bergman, 1975; Greenberg ve Mitchell, 1983).

Mahler'e göre, ayrışma-bireyleşmenin normal gelişim basamakları şöyle sıralanmaktadır:

1. Normal Otistik Dönem (yaşamın 1.ayı)
2. Simbiyotik Dönem (2-5.aylar)
3. Ayrışma-Bireyleşme Dönemi (5-24.aylar)
 - 3.1. Farklılaşma Alt Evresi (5-9.aylar)
 - 3.2. Alıştırma Alt Evresi (9-15.aylar)
 - 3.3.Yeniden Yaklaşma Alt Evresi (15-24.aylar)
 - 3.4. Bireyselleşme ve Nesne Sürekliliğin Başlangıcı (24-35.aylar ve ötesi) (Mahler, Pine ve Bergman, 1975).

1. Normal otistik dönem: Bu dönem, doğumdan başlayıp birinci ayın sonuna kadar sürmektedir. Normal otistik dönemin işlevi, doğum sonrası koşullarda organizmanın homeostatik dengesini sağlamaktır. Dış öge olarak işlev gören anne, bir yandan yeni doğanı iç uyaranlarının olumsuz etkilerinden korurken bir yandan dış dünyayı daha çok fark etmesi için bebeğin bedensel algılarını dışarıya yönlendirmesine yardımcı olur (Mahler, Pine ve Bergman, 1975). Bu dönemde bebeğin temel kaygısı, bedensel ihtiyaçlar ve işlevlerle ilgilidir. Bebeğin dış çevre ile etkileşim ya da eylem, kapsam ve karmaşıklık bakımından sınırlıdır (Sabaka, 2009). Otistik evrenin temel görevi, ağırlıklı olarak bedensel, ruhsal ve fizyolojik mekanizmalar aracılığıyla organizmanın rahim dışı çevredeki dengeyi sağlamaktır (Mahler ve diğ., 1975). Bu dönemde annenin bebek ile olan ilişkisi, bebeği dış uyaranların etkisinden kurtarır ve adeta anne, bebeğe bir koruma kalkanı oluşturur. Bir yönüyle, daha sonraki dönemlerde çocukta oluşabilecek olan tedirginlik durumlarının önü alınmış olur (Vahip, 1993).

2. Normal simbiyotik dönem: Otistik evre nesnel olmayan bir yapı olarak kabul edilirken, normal simbiyotik dönem ise “ön nesnel” evre olarak kabul edilir. Bu dönem beşinci haftadan başlayıp beşinci ayın sonuna kadar devam etmektedir.

Bu dönemin temel özellikleri arasında, bebeğin anneye ortak yaşama ve annenin kendi ihtiyaçlarına önem verdiği hususunda bir nebze farkındalık geliştirmesidir. Ancak bu dönemde, bebeğin ayrı bir varlık sahibi olduğu, bebek hiçbir farkındalığa sahip olmamasına rağmen, içerisi ile dışarısının farklı olduğu yavaş yavaş algılamaya başlamıştır (Mahler ve diğ., 1975; Rakipi, 2015).

Bebek tarafından durum ve haz verici yaşantının beden dışından geldiğinin fark edilmesiyle beraber, otistik evreden simbiyotik evreye geçiş başlar (Vahip, 1993). Simbiyotik ilişki sırasında, çocuğun anne olmaksızın dengeye ulaşmayacağı ve belli bir süre annenin bulunmaması halinde, bebeğin nörobiyolojik gelişim ile ilgili olumsuz sonuçlarla karşılaşabilir. Bu dönemde, bebeklerin yüz ifadesi çok daha farklılaşmış, hareketli ve etkileyici bir hale gelir (Mahler, 1968).

Simbiyotik evrenin belirleyici özelliği, bebek ve bakıcı arasındaki karşılıklı değişimdir. Bebek açısından bakıcı, dış çevrenin bir varlığı değil, kendini genişletilmiş benliğin kaynaşmış bir parçası olarak benlik duygusu içine dâhil edilmiştir (Sabaka, 2009). Bu dönemin diğer bir özelliği ise kişinin gelişimi açısından, kendilik duygusu ile başkaları arasında bağlantıyı kurma durumunun ortaya çıkmasıdır. Bir yönüyle bu dönem, kendilik ve nesnelerin deneysel öncüllerin yerleştirildiği dönemdir (Greenberg ve Mitchell, 1983). Simbiyotik dönem, aynı zamanda, kimlik oluşumunun başladığı dönemdir (Mahler, 1968). Eric Fromm (1989), bu dönemi çocuğun sevmeye ve sevilme kapasitelerinin temellerinin oluşturulduğu dönem olarak adlandırmaktadır. Öte yandan Sabaka (2009), bu dönemde verilen bakımının niteliği, çocuğun benlik saygısını etkilemekte ve gelişimine katkıda bulunmaktadır. Vahip (1993), homeostatik dengenin anneye bağlı olduğunu yavaş yavaş fark eden bebek, doyum ve rahatlamanın dışarıdan geldiğini algılar. Bu dönemde, bebeğin dikkati dışa yönelmesine rağmen, bebeğin etkinlik alanı daha çok anne ve anne ile ilgili şeyler etrafında yoğunlaşır.

3. Ayırışma-bireyleşme dönemi: Bu dönem beşinci aydan üçüncü yaşa kadar devam etmektedir. Bu dönem boyunca çocuklar kendi bakımlarını üstlenen kişilerden ayırışmaya başlar ve kendi benzersiz kimliklerini geliştirir (Rakipi, 2015). Ayırışma-bireyleşme dönemi, öteki ve kendilik ayırımının anlaşılma derecesinin arttığı, dış dünyanın gerçeklik duygusunun yerleşmeye başladığı safhaları kapsamaktadır (Mahler, Pine ve Bergman, 2015).

Bu dönemde bebek kendisi ile başkası arasındaki farkı anlamaya başlar. Ayrışma-bireyleşme dönemi dört alt evreye ayrılmaktadır. Bunlar; farklılaşma, alıştırma, yeniden yaklaşma, bireyleşme ve nesne sürekliliği şeklinde sıralanmaktadır. Ayrışma-bireyleşme dönemleri boyunca çocuk, algısal olarak kendilik, anne ve diğerleri arasında ayırt etme kapasitesini geliştirir (Rakipi, 2015).

3.1. Farklılaşma alt evresi: Bu alt evre, beşinci aydan onuncu ayın sonuna kadar devam etmektedir. Bu alt evre aynı zamanda ayrışmanın kuluçkadan çıkma dönemidir. Bu aşamada bebek, anne, kendisi ve diğer insanlar arasında farkındalık edinmeye başlamaktadır. Bebek çevresinde olup bitenleri izlemekte, annesi ile olan bağı birçok yönden güçlenmektedir. Bebekte bir süreklilik ve amaca yönelme var. Bu durum, çocuğun kabuğunu kırmasının davranışsal belirtisi olarak görülmektedir (Mahler, Pine ve Bergman, 1975; Rakip, 2015). Bebek, olaylara, cisimlere ve kişilere karşı tetikte bulunur ve dolayısıyla bakıcı ile simbiyotik yörüngeden çıkarak farklılaşmaya başlar.

Bu alt evrede, bebeğin anneyle bedenini daha fazla farkındalığını içeren bir ilişki kurmaya başlaması dikkat çekicidir. Bebek bedenini, annenin kucacağına göre biçimlendirir. Bedeni ile annenin bedeni arasındaki mesafeyi ayarlama becerisi geliştirir (Mahler ve diğ., 2015). Bebek, annenin yüzünü tanıdıkça yabancıların yüzlerini görsel ve dokunsal olarak araştırmaya başlar. Bebeğin anneyle sağlıklı bir bağ kurması, hem ayrışma-bireyleşme sürecinde hem de dışa yönelmesinde büyük katkılar sağlamaktadır (Vahip, 1993).

3.2. Alıştırma alt evresi: Bu alt evre, altıncı aydan on beşinci ayın sonuna kadar devam etmektedir. Bu süreçte bebeğin annesinden ayrışması daha da keskinleşmektedir. Bu süre zarfında bebek, bir yetki ve duygu duyusu geliştirirken aynı zamanda anne tarafından duygusal bir şekilde yutulmaya karşı gelmekte ve anneyle kaynaşmaktan kaçınmaya çalışmaktadır. Bununla birlikte, anne, bebek için hala en önemli duygusal destek ve beslenme kaynağı olmaya devam etmektedir (Rakipi, 2015). Mahler'in bebek için psikolojik doğuş olarak nitelendiği bu dönem, bebekte narsistik özellikler, her şeye gücü yeten ve dünyayı kendi yörüngesinde gören bakış açısı hâkimdir (Greenberg ve Mitchel, 1983).

Bu alt evrenin en önemli özelliği çocukta özerk işlevlerin kendini göstermesidir. Özerk işlevlerin ana ifadesi hareketliliktir. Buradaki hareketlilikten kasıt, bebeğin yürüme becerisi edinmesidir (Mahler ve diğ., 1975).

Bu alt evrede yürüme kabiliyetinin edinilmesi, anne-çocuk ilişkisindeki güven, yakınlık, ilgi, mesafe, ayrılık, sahiplenme olgularının gözlemlenmesine imkan tanır (Mahler ve diğ., 2015). Alıştırma alt döneminde, çocuğun anneden hızlı bir şekilde ayrışması, sınırlarını belirlemesi, olgunlaşma ve ego özerkliği fonksiyonlarının yakınlaşmasını beraberinde getirmektedir (Mahler ve McDevitt, 1980).

Bu alt dönem boyunca, birbiriyle ilişkili olan; ama birbirinden ayırt edilebilen en az üç gelişimsel edinim, çocuğun ayrı oluşunun farkındalığına ve bireyleşmeye dönük adımlar atmasına olanak sağlar. Bunlar; anneden hızla bedensel farklılaşma, anneye özel bir bağın kurulması ve bağımsız ben aygıtlarının anneye sıkı bir yakınlık içinde gelişip işlev görmesidir (Mahler ve diğ., 1975). Alıştırma alt döneminin doğası yalnızca iç etkenlere değil, annenin tutumuna da bağlıdır. Eğer bu alt dönemde, anne çocuk için uygun koşulları sağlarsa bunun sonucu olarak çocuğun bağımsızlaşmasına destek sağlar ve yeni duyuşal yaşantılar deneyimlenmesine katkıda bulunur (Vahip, 1993).

3.3. Yeniden yaklaşma alt evresi: Bu alt evre, on altıncı aydan başlayıp yirmi beşinci ayın sonlarına kadar devam etmektedir. Ayrışma-bireyleşme dönemin en can alıcı evresidir (Mahler ve diğ., 1975). Bu evrede bebek, hem fiziksel hem de psikolojik olarak anneye tekrar bir araya gelir. Bebeğin anneye bir araya gelmesi, bebeğin yeni beceri ve deneyimlerini anneye paylaşmasına rağmen, bu aynı zamanda bebeğin bağımsızlık ihtiyacı ile anneye simbiyotik olarak bağlı kalma arasında hala çelişki içinde olduğu bir dönemdir (Rakipi, 2015; Greenberg ve Mitchell, 1983). Çocuk, anneden ayrılığı çelişkili bir şekilde yaşamaktadır; bir yanda anneyi reddeden, bağımsızlığını kutlayan davranışlar, öte yandan duygusal olarak anneye güçlü bir şekilde ihtiyaç duyan, annenin gölgesine girmeye çalışmaya dönük davranışlar görülmektedir (Sabaka, 2009). Alıştırma alt döneminde, anne ortamda olmadığı zaman hüzünlü ve sessiz bir hala bürünen çocuk, yeniden yaklaşma alt döneminde, hareketli ve diğer insanlarla etkileşime giren bir tavır gösterir (Mahler ve diğ., 2015).

Bu alt evrede, bireyleşme bütün hızıyla ilerlerken ve çocuk bunun farkında olurken diğer yandan da çocuk, anneden bu ayrı oluşa karşı direnmek için elindeki bütün mekanizmaları devreye koymaya çalışır. Çocuğun ayrışma farkındalığı geliştikçe, annenin tepkisine karşı olan isteği ve ihtiyacı da artar (Mahler ve diğ., 1975).

Gerek erkek, gerekse kız çocuklarda, bu alt evrede gelişim gösteren cinsel farkındalığın keşfi, çocukların kendi bedenlerinin farkına varma süreçlerini hızlandırır (Mahler ve diğ., 1975). Annenin çocuğa verdiği sevgi biçimi, annenin daha çok verici pozisyonunda olması, çocuğun ayrışma döneminde güçlüklerle karşılaşmasının önüne set çekmektedir (Blos, 1979). Bu alt dönemin sonlarına doğru, kısmi olarak algılanan nesne, “iyi “ ve “kötü” yönleri tek bir nesne halinde algılanmaya başlanır. Nesnenin ve kendiliğin daha bütüncül bir şekilde algılanması, kendilik ve nesne sürekliliğin başlangıç noktası olduğunu gösterir (Vahip, 1993).

3.4. Bireyleşme ve nesne sürekliliği alt evresi: Ayrışma bireyleşme döneminin son alt evresidir. Bu alt evre üç yaş civarında başlamaktadır. Ayrışma-bireyleşme açısından bu alt evrenin başlıca görevleri iki yönlüdür; bazı yönlerden kişinin yaşamı boyunca sürececek özellikleri bulunan belli bir birey olma niteliğinin elde edilmesi ve belirli bir yere kadar nesne devamının pekiştirilmesidir. Bu evrede, benin kapsamlı bir yapılanmanın içine girmesi ve üstben öncüllerinin oluşmaya başladığının işaretleri görülür (Mahler ve diğ., 1975). Pozitif bir nesne temsilinin gelişimi olarak başkasının yokluğunda yeterli işleyişe izin vermesiyle, bebeğin intrapsişik ayrılık elde etmesine imkân sağlar (Greenberg ve Mitchell, 1983). Bu alt dönemin sonucu olarak çocuk, kendini başkalarından ayırt eden ideal bir benlik duygusu geliştirir (Sabaka, 2009).

Bu evrenin ayırt edici özellikleri arasında, sözel iletişim, fantezi ve gerçeklik sınanması gibi karmaşık bilişsel işlevlerin gelişimidir. Büyüklerin isteklerine aktif olarak karşı koyma, özerklik isteği (çoğunlukla gerçekçi olmayan bir şekilde) sürmektedir. Önceki üç alt evrenin aksine, bu alt evrenin ucu açıktır (Mahler ve diğ., 1975). Bu alt evrede, her çocuğun yaşamında, değişik derecelerde, annesinin kişiliğinden ve yaşantılarından belli bir ruhsal yapılanma oluşmuştur.

Bu yapılanma aynı zamanda, babayı ve tüm aileyi de kapsamaktadır (Mahler ve diğ., 1975). Sonuç olarak bu evrede, çocuk, bölünme ve özdeşim kurma gibi ilkel savunma mekanizmalarına daha az başvurmakta ve kendi bireyselleşmesini sağlamlaştırmaktadır (Rakipi, 2015).

Ayrışma-bireyleşme ile ilgili ergenlik döneminde önemli çalışmalara imza atan araştırmacı Peter Blos'dır. Aşağıda Peter Blos'ın ayrışma-bireyleşme ile ilgili düşüncelerine yer verilmiştir.

2.1.2. Blos'ın Ayrışma-Bireyleşme Kuramı

Mahler'den sonra ayrışma-bireyleşme kuramını açıklayan kişi Peter Blos'tır. Literatürde "ikinci ayrışma-bireyleşme" olarak yerleşen kuram ergenlik dönemini kapsamaktadır. Mahler, bebeğin psikolojik doğumunun ilk yıllarını açıklarken Blos, bütün psikodinamik yaklaşımın ergenlik dönemindeki gelişimi ve ergenlik yıllarındaki ayrışma-bireyleşmeyi ele almaktadır (Blos, 1967; Rakipi, 2015; Mahler, 1968). Ayrışma-bireyleşme, ergenin gelişiminde ve yetişkinliğe geçişinde önemli bir yer tutmaktadır. Ayrışma-bireyleşme kavramı, gelişimsel bir sürece dayanmaktadır (Kroger, 1998; Blos, 1967). Erken çocukluk döneminden başlayarak ergenlik dönemi boyunca ve genç yetişkinliğe kadar ayrışma-bireyleşme önemli bir yer tutmaktadır (Andreassen, 2009). Burada ayrışma-bireyleşmenin gelişim sürecinin uzun bir döneme yayıldığı ve tedrici bir niteliğe sahip olduğu şeklinde değerlendirme yapılabilir.

Blos'a göre sağlıklı ayrışma bireyleşme, çocuğun ebeveyni ile olan bağlarını kesmesi, yeni ve daha olgun ilişkiler kurmasına bağlı olarak gelişmektedir. Ebeveyni ile çatışma içinde olan ergen için arkadaş grubunun, ergenlerin çatışmalarını çözmelerine ve ana babalarına olan bağımlılıklarından kurtulmalarına hizmet eden bir işlevi olduğunu ifade etmektedir (Blos, 1979). Mahler'in öne sürdüğü bebeğin kendisi ile annesi arasındaki farkı öğrenmesi sürecindeki gibi, Blos (1979) da ergenlerin kendilerini diğerlerinden ayıran bir sınırı algılamaya ilişkin bir geçiş süreci yaşadıklarını ve bunun da ayrışma-bireyleşmeye katkıda bulunduğunu savunmaktadır (Blos, 1979; Rakipi, 2015).

Anne-baba ile olan ilişki durumu ve kendilik değişimleri, ergende ayrışma-bireyleşmeyi hızlandırmaktadır (Orbach, 2007). Ergenler, anne-babalarıyla olan ilişkilerindeki zayıf bağımsızlıktan ötürü, daha çok arkadaşlık ilişkilerine yönelmekte ve anne-babaları ile olan duygusal bağları zayıflamaktadır (Arnett, 2000). Aynı zamanda, arkadaş grubunun, ergenlerin ebeveynlerine olan bağımlılıktan kurtulmalarında ve çatışmalarını çözmelerinde önemli bir rol oynadığı söylenebilir (Arnett, 2000).

Birinci ayrışma-bireyleşme döneminde içselleştirilen anne-baba figürleri, ikinci ayrışma-bireyleşme döneminde ergen için anne-baba figüründen kurtulmak ve yeni sevgi nesnelere arama çabası içerisine girmek olarak tanımlanmaktadır (Atak, 2011). Blos, çocukluk dönemindeki ayrışma-bireyleşme sürecindeki gibi, ergenlik döneminde de bireyin kendisini başkalarından ayıran belirgin sınırlarının olduğu, ergende ebeveyne bağlanmaktan çok, özerk olma çabalarının görüldüğünü savunmaktadır (Kroger, 2003).

Ayrışma-bireyleşme ergenlik döneminde birbirine paralel olarak gelişen iki süreçtir (Meeus, Iedema, Maassen ve Engels, 2005). Ergenlik dönemindeki ayrışma-bireyleşme, ergen-ebeveyn ilişkisinin yeniden tanımlanmasını gerektiren, özerk işleyişin geliştirilmesine olanak sağlayan ve ergenin kendine özgü bir benlik duygusu yaratmasına imkân veren bir süreçtir. Bu durum, yavaş yavaş ergenin kendi bireyselliğini pekiştirmesini ve duygusal olarak ayrışmasını kolaylaştırmaktadır (Sabaka, 2009; Tofani, 2007; Grotevant ve Cooper, 1985). Ergenin kendilik duygusunun olgunlaşmasıyla birlikte, kendisi için bir şeyler yapmayı denemeye çalışma ve ebeveyninden ayrışma süreçleri önem kazanmaktadır (Delhaye, Kempeners, Cinkowski, Stroobants ve Goossens, 2012). Ayrışma-bireyleşme gelişiminde, ergenin anne-babası ile olan pratikleri ve anne-babasını algılama biçimi ayrışma-bireyleşme üzerinde önemli bir rol oynamaktadır (Charles, Frank, Jacobson ve Grossman, 2001).

Ergenlik döneminde başarılı bir ayrışma-bireyleşme, ergenin ebeveyn kimliklerinden uzaklaşma ile tamamıyla izole olma ve ayrışma arasında bir denge kurmasıyla şekillenmektedir (Lapsley, Rice ve Shadid, 1989). Başka bir deyişle, ergen hem ebeveyninden bağımsız aynı zamanda ebeveyni ile ilişkide olan bir benlik duygusu oluşturmaya çabalamaktadır (Lapsley ve Edgertan, 2002).

Ergenlerde meydana gelen fiziksel ve bilişsel olgunluktan dolayı, ergenler, kendilerini çocuk gibi görmüyorlar ve ebeveynlerini çocukluk dönemindeki gibi her şeyi bilen kişiler olarak tanımlamamaktadırlar. Bu durumun bir sonucu olarak, ergenlerin ebeveynlerinden ayrıştıkları ve bireyselleşmiş bir benliğe sahip olduklarının bilincine varıyorlar (Kins, Soenens ve Beyers, 2011). Ergen içselleştirdiği duygusal bağlardan kurtularak yetişkinler dünyasında kendine bir yer edinme ve toplumun bir parçası olma çabası içerisine girmektedir. Ergen bu görevleri başarıyla gerçekleştirdiğinde, ayrışma-bireyleşme yolunda önemli bir adım atmış sayılır (Özakkaş, 2013).

Blos'a göre ikinci ayrışma-bireyleşme görevleri, fonksiyonel bağımsızlık, duygusal bağımsızlık, çatışmalı bağımsızlık ve tutumsal bağımsızlık olmak üzere dört kategoriye ayrılmaktadır (Blos, 1967). Fonksiyonel bağımsızlık, ergenin ebeveyninden destek almadan kendi kararlarını bağımsız bir şekilde vermesi olarak tanımlanmaktadır. Duygusal bağımsızlık, duygusal öz-yeterlilik aracılığıyla ulaşılan psikolojik ayrışmayı içermektedir. Ergenlerin kendi dünyalarını inşa ederek bireyselliklerini güçlendirmeleri olarak değerlendirilmektedir (Blos, 1979).

Çatışmalı bağımsızlık, bireyin ebeveynleri ile yaşadığı çatışma ve hayal kırıklıklarında; utanma, suçlama ve öfke gibi duyguları yaşamamasıdır (Blos, 1967). Tutumsal bağımsızlık, bireyin daha önce idealleştirdiği ebeveyn kimliklerinin aksine, bağımsız bir şekilde kendi inançlarını, değerlerini ve davranışlarını geliştirmesi inşa etmesidir (Koepke ve Denissen, 2012). Ergenin ayrışma-bireyleşme çerçevesinde bu hedeflerine ulaşabilmesi için, ebeveynlerini yeniden idealize etmesi, bebeklik döneminde içselleştirilen nesnelere kurtulması ve önemli bir yeniden ruhsal yapılanma geçirmesiyle ancak mümkün olmaktadır (Rice, Cole ve Lapsley, 1990). Ergen, ayrışma-bireyleşme süreci içerisinde, daha önce ebeveynine ilişkin geliştirdiği tanımlamalardan koparak bir değerlendirme yapma ve yeni bir yapılanmayla bu durumu başarmaya çalışmaktadır (Blos, 1979).

Blos, ayrışma-bireyleşme sürecini üç dönemde ele almaktadır; erken ergenlik, ergenlik dönemi ve geç ergenlik dönemleri olarak sıralamaktadır (Rakipi, 2015). Bu dönemler boyunca bireyler, ego organizasyonunu yeniden yapılandırdıklarından dolayı, oedipal ve elektra çatışmaları yaşama ve ebeveynlerden kopmalarla karşı karşıya gelmeleri muhtemeldir (Sabaka, 2009).

Erken ergenlik dönemi (12-14 yaş): Ergenlerin karşılaştıkları kritik konulardan biri, ergenlik döneminde ebeveyne bağlanma ile akranları ile ilişki kurma arasında yaşadığı ikilemdir. Bu ikilemin sonucu olarak, ergenin, bu çocuksu bağları bırakmakla şimdiye kadar benliğini düzenleyen güçlü süperegonun, zayıf bir ego ve güçlü dış sosyal baskılarla karşı karşıya kalmasına yol açabilir (Rakipi, 2015). Erken ergenlik dönemi, olgun nesne ilişkilerinin kurulduğu, erken nesne bağlarından kopuşun başladığı gerçek bir süreçtir (Blos, 1962).

Bu dönemde ergenin hayatında arkadaşlık ilişkileri önemli bir yer tutmaktadır. Ergen idealize ettiği kişiye hayranlık duymakta, sevmeye çalışmakta ve o kişi gibi olmaya gayret etmektedir (Blos, 1962). Genç ergenlikte, narsistlik faaliyetler belirmeye başlamakta ve karşı cinse ilgi toplumsal baskıdan dolayı ertelenmektedir (Rakipi, 2015).

Ergenlik dönemi (14-17 yaş): Bu dönemde ergen, daha çok karşı cinse yönelmektedir. Ancak ergenin karşı cinsle olan bağı fantezi ve platonik düzeydedir (Blos, 1979; Sabaka, 2009). Aynı zamanda ergen, bu dönemde birçok problemle karşı karşıya gelmektedir. Bu problemler; ego karmaşası, amaç eksikliği, olumsuz duygular, birçok şeyi olurlarına bırakma şeklinde sıralanabilir (Blos, 1979). Ergenlik döneminin psikolojik özellikleri, aşırı narsizm, düşmanlık, ayrışma-bireyleşme ile ilgili problemler, her şeye gücü yeten ebeveynle yaşanan gerilim olarak gösterilebilir (Rakipi, 2015).

Geç ergenlik dönemi (17-21 yaş): Blos'a göre geç ergenlik, gelişimsel süreçlerin doruk noktasıdır (Sabaka, 2009). Bu dönem; başarılı duygusal olgunluk, daha sağlıklı bir benlik, tatmin edici ilişkiler, sağlam bir cinsel kimlik gibi özelliklerle ön plan çıkmaktadır. Önceki dönemde ergen psişik enerjisini öncelikle fantezi seviyesinde aşk nesnelere yoğunlaştırırken bu dönemde birey kendi isteklerini gerçekleştirme ve gerçek bağlanmayı gerçekleştirmeye çalışmaktadır (Blos, 1979). Bu dönemde, ergenin başarılı bir duygusal olgunluğu yakalaması için, baba figürü ile barışması gerekir aynı şekilde genç kadının da anne figürü ile barışması gerekmektedir. Bu noktadaki herhangi bir başarısızlık, ergende ego deformasyonları yaşamasına ve ergenin gerçeklikten kopmasına neden olabilir (Blos, 1979).

Bununla birlikte, geç ergenlik döneminin başarılı bir şekilde tamamlanması, ergenin nihai bir uzlaşmaya varmasına ve objektif olarak yolunun bu olduğu düşüncesi geliştirmesine imkân sağlamaktadır (Blos, 1962). Bu dönemde psikolojik işlevsellik olarak, ego işlevlerinin ve çıkarlarının son derece istisnasız ve istikrarlı bir şekilde düzenlenmesine ve çatışmasız bir ego alanın oluşturulmasına olanak sağlar (Blos, 1962).

Ergenlik döneminde, ayrışma-bireyleşme üzerinde etkisi olabileceği varsayılan kavramlardan birinin kişilik olacağı değerlendirilmektedir. Zira kişilik, ergenlik dönemi içerisinde şekillenmeye başlamakta ve bireyin kendi özerkliğini inşa sürecini başlatmaktadır. Aşağıda çalışmanın bağımsız değişkeni olan kişilik ile ilgili detaylara yer verilmiştir.

2.2. Kişilik

Kişilik yapısının karmaşıklığından dolayı eskiden beri tanımlanması g bir kavramdır. Literatüre bakıldığında, kişilik kavramının bu karmaşıklığından dolayı kişilik ile ilgili birçok tanımın yapıldığı görülmektedir. Kişilik, birey içinde örgütlenmiş ve nispeten kalıcı olan, bireyin evre ile olan etkileşimlerini ve çevreye adaptasyonları etkileyen psikolojik özelliklerin ve mekanizmaların bir kümesidir (Larsen, Buss, Wismeijer, Song ve van den Berg, 2017). Kişilik, bireyin kendine özgü duygu, düşünce ve davranış kalıplarındaki bireysel farklılıkları ifade eder. Kişilik iki temel alana odaklanır; birinci alanda, belirli kişilik özelliklerinde bireysel farklılıkların anlaşılması söz konusu iken ikinci alanda ise, bir kişinin çeşitli bölümlerinin bir bütün olarak nasıl bir araya geldiğini anlamaya çalışılmasıdır (American Psychological Association, 2018).

Allport (1961), kişiliği bireyin davranışını ve düşüncesini belirleyen dinamik bir organizasyon olarak tanımlamaktadır (Allport, 1961). Başka bir ifadeyle kişilik, kişilerin değişik durumlarda sergiledikleri kalıcı ve durağan özellikler olarak değerlendirilebilir. Kişilik, bireyin ayırt edici davranış örüntülerini etkileyen, psikolojik nitelikler bütünüdür (Gerrig ve Zimbardo, 2012). Kişilik, bireyin doğumla birlikte edindiği özelliklerle ilgili toplumsal yaşam içerisinde elde edilen özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada kişiliğin belirleyicisi olarak kalıtım ve çevresel faktörler tanımlanmaktadır (Nelson ve Quick, 2003).

2.2.1. Kişilik Özellikleri

Kişilik özellikleri, kişinin temel özelliklere sahip, tutarlı davranış kalıpları olarak ifade edilmektedir. Kişilik özellikleri, bireyler arasında farklılaşan biçimde kendini göstermektedir (Allport, 1961).

Benzer bir biçimde Cost ve McCrae (2003), kişilik özelliklerini duyguların, düşüncelerin ve eylemlerin tutarlı kalıplarını gösterme eğiliminde bireysel farklılıklar olarak açıklamaktadırlar. Burada kişilik özelliklerinden kasıt, bireyi diğerlerinden farklılaştıran temel özellikler bütünüdür. Klimstra (2013), kişilik özelliklerini kişide var olan istikrarlı eğilimler olarak betimlemektedir. Kişilik özellikleri, bireyleri birbirinden ayıran nispeten kalıcı duygu, düşünce ve davranış kalıpları olarak tanımlanır (McCrea ve Costa, 1994). Kişilik özelliklerimiz, deneyimlerimiz ve çevreye nasıl yanıt verdiğimizimize göre şekillenmektedir.

Kişilik özellikleri, belirli bir sürede oluşan ve nispeten tutarlı davranış biçimleridir (Augustine ve Larson, 2012; Digman, 1990). West ve Grazian (1989), kişilik özelliklerimizin kalıcı olduğunu, zaman ve şartlara göre değişim göstermediğini belirtmektedirler. Bütün bu açıklamalar ışığında, kişilik özellikleri, bireyi diğerlerinden ayıran, tutarlı davranışlar ve bu davranışların kalıcı olması şeklinde değerlendirilebilir. Literatüre bakıldığında, kişilik ile ilgili birden fazla kuramın olduğu görülmektedir. Bu çalışmada ergenlerin kişilik özellikleri araştırıldığından ayırıcı özellik yaklaşımı doğrultusunda kişilik incelenmeye çalışılmıştır (Burger, 2006).

2.2.2. Ayırıcı Özellik Kişilik Kuramı

Ayırıcı özellik yaklaşımının ilk kuramcıları arasında gösterilen Gordon Allport, kuram ile ilgili ilk çalışmalarını 1921'de yapmıştır. Allport'tan sonra Henry Murray ve Raymond B. Cattell ayırıcı özellik yaklaşımı üzerinde çalışmalar yaparak kuramı geliştirmişler (Burger, 2006). Ayırıcı özellik kişilik yaklaşımı geliştirilirken öncelikle ayırıcı özellikleri belirlemek ve tanımlamak için bütün kişilik özellikler bir yapı haline getirilmeye çalışıldı.

Bu amaç doğrultusunda kişilik tipleri, tipoloji sistemleri geliştirildi. Buradan hedeflenen, kaç tip insan olduğunu saptamak ve her bireyin kişilik tipini belirlemektir. Örneğin Allport, insanın kişilik özelliklerini tanımlayan kırk binden fazla kelimenin İngiliz dilinde olduğunu ifade etmektedir (Allport, 1961; Burger, 2006).

Ayrımcı özellik kişilik yaklaşımı, bir insanın belirli bir kişilik özelliğini ne düzeyde gösterdiğine göre bireyi sınıflandıran bir yaklaşımdır. Ayrımcı özellik yaklaşımı, iki varsayım üzerinde durur. Birincisinde, kişilik özelliklerinin zaman içinde kalıcı/değişmez olduğunu değerlendirir. Örneğin bugün yüksek düzeyde çekingen davranışlar gösteren kişinin, ilerleyen zamanlarda da aynı davranışlar göstereceğini varsayar (Roberst ve Del Vecchio, 2000; Burger, 2006;). İkinci varsayım ise, kişilik özelliklerinin durumlara göre kararsızlık göstermemesidir. Örneğin, iş hayatında saldırgan davranışlar sergileyen birey, aynı şekilde ev ortamında da bu saldırganca davranışlarını sürdürmede kararlılık göstermesidir (Burger, 2006). Ayrımcı özellik yaklaşımı, bireyin davranışını doğrudan ölçmez, belirli bir noktadan sonra, bireyin davranışını kestirmeye çalışır. Burada bireyleri karşılaştırarak davranışları hakkında değerlendirmelerde bulunma yaklaşımı öne çıkmaktadır. Ayrımcı özellik yaklaşımının bir diğer önemli niteliği, davranışların altında yatan nedenlerle fazla ilgilenmemesidir. Bu yaklaşım, bireyin neden o şekilde davrandığından çok, bireyin kişiliğini tanımlamaya ve davranışını kestirmeye odaklanır.

Ayrımcı özellik yaklaşımına göre kişilik, belirli bir durumda bir insanın ne yapacağını tahmin etmemizde önemli katkılar sunmaktadır (Burger, 2006). Allport'a göre özellik, çok çeşitli durumlarda hareket etmenin bir yatkınlığıdır. Kişiliğin özellikler bütünü bireyi diğerlerinden ayırır ve onu özgün kılar. Bu özellikler aynı zamanda, kişiyi yönlendirir ve ayırt ediciliğini ortaya çıkarır (Deary, 2009). Kişinin davranışlarının en kritik belirleyicisi çevresel şartlardan çok, kişilik yapılarıdır. Ayrımcı özellikler, göreceli olarak yaygınlaşmış ve durağanlaşmış/sabitlenmiş niteliklerdir (Allport, 1961).

Ayrımcı özellik yaklaşımını geliştirenler arasında yer alan Henry Murray, her insanın psikolojik kökenli gereksinimlerinin olduğunu savunmaktadır. Psikolojik kökenli gereksinimleri, belirli bir durumda, belirli bir şekilde hazır bulunma olarak tanımlamıştır. Murray, her insanın gereksinimler hiyerarşisine sahip olduğunu ve bu hiyerarşiye göre hareket ettiğini ifade etmektedir. Bireyin kişilik özellikleri, içinde bulunduğu duruma bağlı olarak gelişim göstermektedirler (Burger, 2006).

Raymond Cattell, birbirleriyle ilişkili kişilik özellikleri sınıflandırarak ve birbirinden farklılaşanları ayırarak kişiliğin temel yapısını belirlemiştir. Cattell, kişilik özelliklerini benzerlik ve farklılıklarına göre, faktör analizi tekniği ile gruplara ayırmıştır (Cooper, 2002; Burger, 2006).

Ayrımcı özellik kişilik yaklaşımı içinden çıkan, hem Batı hem de Doğu kültürlerinde geçerliliğini ve tutarlılığını kanıtlayan ve literatürde “Beş Faktör Kuramı” olarak adlandırılan yaklaşımın öne çıktığı görülmektedir (Digman, 1990; McCrae ve Terracciano, 2005; Demirbaş, 2014). Bu çalışma beş faktör modeli üzerinden yapıldığından, beş faktör modeli aşağıda detaylı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır.

2.2.2.1. Beş Faktör Kişilik Kuramı

Beş faktör modeli, ayrımcı özellik yaklaşımı içinde kendine en çok yer bulan model olarak karışımıza çıkmaktadır (Mc Crae, 2009). Beş faktör kuramın tarihsel gelişimi Galton’ın 1884 yılındaki kişiliği tanımlayan bin sözcük çalışmasına dayanmaktadır. Galton bu çalışmasında, kişilik özelliklerinin genetik olduğunu test etmiştir (Tappin, 2014). Daha sonra beş faktör kişilik ile ilgili çalışmaların Allport (1936), Cattell (1943), Digman (1981) ile gelişerek devam ettiği görülmüştür (Tappin, 2014). Ancak beş faktör modeli ile ilgili en geniş çalışmaların ve modelle ilgili ölçek geliştirilerek en büyük katkıların Costa ve McCrae (1985) tarafından yapıldığı söylenebilir (McCrae ve Costa, 2007). Model ile ilgili sonraki çalışmalar, modelin farklı kültürlerdeki geçerliliği ve modelin güvenilirliği ile ilgili olduğu görülmektedir. Farklı etnik, yaş, cinsiyet grupları üzerinde yapılan çalışmalar modelin objektifliğini ortaya koymuştur.

Beş faktör modeli, kişilik ile ilgili en modern, en pratik ve uygulanabilir modeller arasında olduğu söylenebilir (Burger, 2006; John ve Srivastava, 1999). Beş faktör kişilik boyutları, özdenetim (conscientiousness), uyum (agreeableness), dışadönüklük (extraversion), nörotiklik (neuroticism) ve gelişime açıklık (openness to experience) etmenler olarak sıralanabilir. Beş faktör kişilik boyutları aşağıda sırasıyla açıklanmıştır.

2.2.2.1.1. Özdenetim (Conscientiousness)

Kişiliğin bu boyutu, titizlik, düzenlilik, pratiklik, organizasyon, güvenilirlik ve sorumluluk gibi bireysel özellikleri kapsamaktadır. Özdenetimi düşük insanlarda ihmal, güvensizlik ve dikkatsizlik özellikleri baş göstermektedir (Goldberg, 1993). Özdenetim yönü güçlü olan insanlarda ise, kontrollü hareket etme, başarı ve hedefe odaklılık, yetkinlik, düzen ve sorumluluk, metodik ve analitik öğrenme gibi nitelikler yüksek düzeyde görülmektedir (McCrae ve Costa, 2003; McCrae ve John, 1992; Di Giunta, Alessandri, Gerbino, Kanacri, Zuffiano ve Capara, 2013). Özdenetim etmeni, çalışkanlık, kurallara bağlılık, sebat ve temkinli olmak olarak da özetlenebilir (Somer, Korkmaz ve Tatar, 2002).

2.2.2.1.2. Uyum (Agreeableness)

Beş faktör kişilik kuramı içerisinde en az bilinen faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Uyum, çoğu zaman çalışma ortamında ve gündelik hayatta başkalarına yardım etme isteğinin yüksek olmasıyla ifade edilir. Uyum özellikleri güçlü olan bireylerde, kişilerarası çatışmaları azaltma, gruplar arasında işbirliğini artırma, müzakereye istekli olma, diğer insanlarla olumlu ilişkiler sürdürme, nazik olma gibi başat özellikler görülmektedir (Digman, 1997; Graziano ve Tobin, 2002; Judge ve Bono, 2000). Uyumun boyutları güven, dürüstlük, fedakârlık, alçakgönüllülük ve yeni şeylere açıklıktır (McCrae ve John, 1992). Uyum boyutu yüksek olan insanlar, güvenilir, yardımsever, merhametli, bağışlayıcı, sempatik, yumuşak kalpli, iyi huylu, iyi niyetli, duyarlı ve empatik olma eğilimini göstermektedir (McCrae ve John, 1992; McCrae ve Costa, 2003; Patrick, 2011). Kısaca, uyum etmeni, şefkat, nezaket, çıkarıcı olmayan, insanlarla işbirliğini seven, insanlara güvenen, güven veren ve fedakârlık gibi özellikler içermektedir.

2.2.2.1.3. Dışadönüklük (Extraversion)

Beş faktör kişilik modeli içerisinde literatürde kendine en fazla yer bulan ve üzerinde uzlaşma sağlanan faktör, dışadönüklük olarak değerlendirilmektedir. Dışadönüklük; sosyallik, konuşkanlık, maceraperestlik, neşe, dürüstlük, atılganlık ve pozitiflik gibi davranış biçimlerini içeren boyut olarak tanımlanmıştır (McCrae ve Costa, 1987; McCabe ve Fleeson, 2012).

Benzer bir biçimde Watson, Clark ve Harkness (1994), dışadönük olan insanların aşırı derecede sosyal, aktif, enerjik, risk seven, hayat dolu ve olumlu duygular yaşama eğiliminde olduklarını belirtmişler. Öte yandan dışadönüklükle ilgili düşük puanlara sahip olanlar, sessiz, soğuk, mesafeli, çekingen ve geri çekilmekle karakterize edilir (McCrae ve John, 1992). Dışadönüklük, iddialı ve etkileyici olmanın yanı sıra, ilişkilerinde rahat olma, liderlik özellikler, problem çözücü olma ve yenilikçi fikirlere sahip olma biçimde tanımlanmaktadır (Zopiatis ve Constanti, 2012). Somer, Korkmaz ve Tatar (2002), dışadönüklüğü canlılık, yarışmacı, coşku hali, girişkenlik olarak tanımlamışlar.

2.2.2.1.4. Nörotiklik (Neuroticism)

Nörotiklik, sinirlilik, belirsizlik ve olumsuz duygularla şekillenmektedir (Goldberg, 1993). Nörotik özellikleri yüksek olan bireylerde olumsuz duygular, duygusal dengesizlik, strese karşı duyarlılık ve çevresel değişimlere karşı aşırı tepki verme davranışları sıkça görülmektedir. Nörotikler, psikolojik sıkıntılar yaşamaya daha çok eğilimli olmaktadır ve sıkça hayal kırıklıkları yaşamaktadırlar (Watson, Clark ve Harkness, 1994). Öte yandan nörotiklik boyutu; dürtüsellik, savunmasızlık, düşmanlık, depresyon ve psikolojik kırılabilirlik gibi özellikler barındırdığı söylenebilir (Costa ve McCrae, 1992). Benzer bir şekilde, nörotik boyutunun kendine güvensizlik, duygusal değişkenlik, gerginlik, kendini suçlama, umutsuzluk, hassas olma gibi temel özellikler içerdiği değerlendirilmektedir (McCrae ve Costa, 1991; Korkmaz ve diğ., 2002). Nörotiklikliğin temel kavramları, kaygı, güvensizlik ve karamsarlıktır (Goldberg, 1990).

2.2.2.1.5. Gelişime Açıklık (Openness To Experience)

Gelişime açıklık; cesaret ve isteklilik, entelektüel merak, fantezi, liberalizm, yaratıcılık, kendi değerlerini ve otoritelerini sorgulamak, öğrenmeye karşı duyulan arzu, değişime açık olma, eski ve rutin olandan yeniliğe doğru yol alma gibi özellikler içermektedir (Axley ve McMahan, 2006; Goldberg, 1993; McCrae ve Costa, 1987). Deneyime açık olan insanlar çeşitliliğe, yaratıcılığa ve hayal gücüne ilgi duymaya, sanat ve güzelliğe karşı duyarlıdırlar. Aynı şekilde yeni şeyler keşfetmekten ve denemekten korkmazlar (McCrae ve John, 1992). Gelişime açıklık boyutu özgünlük, duygulara açıklık, gelişime açıklık, zeka ve düşünce esnekliği gibi kavramlarla da ifade edilmektedir (John ve Srivastava, 1999; DeYoung, 2006; McCrae ve Costa, 2003).

Gelişime açıklık boyutunda düşük puan alan insanların, durağan, yeni şeylere kapalılık, rutin şeyleri yapmaya devam etme, çekingen, sanat ve estetiğe merakı olmayan özellikler taşıdıkları söylenebilir (McCrae ve Costa, 1991).

Beş faktör kişilik özellikleri birbirinden ayrı yapılar olarak kavramlaştırılmıştır (Goldberg, 1993). Ancak yapılan çalışmalar, beş faktör kişilik özelliklerinin, aslında birbirinden bağımsız olmadıkları ve bunun üst-düzey yapılar şeklinde tasarlandığını göstermiştir (DeYoung, Peterson ve Higgins, 2002; Digman, 1997). Literatürde üst düzey boyutlar, Durağanlık (Stability) ve Esneklik (Plasticity) olarak kavramlaştırılmıştır (DeYoung, Peterson ve Higgins, 2002). Aşağıda, üst-düzey kişilik boyutları ve alt boyutları olan durağanlık ve esneklik ile ilgili detaylı açıklamalar verilmiştir.

2.2.2.1.6. Üst Düzey Kişilik Boyutları (High-Order Personality Factors)

Son yirmi yıl boyunca kişilik özelliklerinin büyük beş faktör kişilik özellikleri olarak kavramlaştırıldığı ve psikologlar tarafından en çok tercih edilen model olarak görüldüğü söylenebilir (Costa ve McCrae, 1992; Goldberg, 1993). Ancak son zamanlarda yapılan çalışmalar, beş faktör kişilik boyutunun, alt düzeydeki boyutlar arasındaki paylaşılan varyansın çoğunu hesaba katan iki üst düzey kişilik özelliklerinin varlığını ortaya çıkarmıştır (De Young, 2006; DeYoung, Peterson ve Higgins, 2002; Digman, 1997; Olson, 2005).

Üst düzey kişilik özelliklerinin makul, sabit ve genetik temellerinin olduğu birçok araştırmayla kanıtlanmıştır (Jang, Livesley, Ando, Yamagata, Suzuki ve Angleitner ve diğ., 2006). Üst düzey kişilik faktörleri, Becker (1999) tarafından “büyük ikili” olarak adlandırılmıştır.

Literatürde üst düzey faktörler alfa (α), durağanlık ve beta (β), esneklik olarak tanımlanmıştır. Durağanlık; uyum, nörotiklik ve öz-denetim etmenlerden oluşurken, esneklik ise, gelişime açıklık ve dışadönüklük etmenlerini içermektedir (Digman, 1997; DeYoung, Peterson ve Higgins, 2002). Üst düzey kişilik boyutlarının birçok kültürde doğrulandığı ve uygun bir yapıda olduğu farklı araştırmalarla ortaya konulmuştur (Biesanz ve West, 2004; Ashton, Lee, Goldberg ve de Vries, 2009; Demirbaş, 2014; Rushton ve Irwing, 2008; Şimşek ve Köydemir, 2012; Vecchione, Alessandri, Barbaranelli ve Caprara, 2011). Aşağıda üst düzey kişilik faktörleri olan durağanlık ve esneklik detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

2.2.2.1.6.1. Durağanlık (Stability)

Durağanlık, uyum, nörotiklik ve öz-denetim etmenlerinden oluşmaktadır. Kişiliğin sosyalleşme sürecini ve kendilik kontrolünü ifade etmektedir (DeYoung, 2006). Diğer bir tanımla, kişinin davranışsal ve psikolojik fonksiyonlarının organizasyonun durağanlığını, istikrarlı halini tanımlamaktadır (Hirsh, DeYoung ve Peterson, 2009). Literatüre bakıldığında, durağanlığın, davranışçı yaklaşımının sosyalleşme kavramı ile Freud’ın ego-kontrolü ile paralellik gösterdiği görülmektedir (DeYoung, 2010; Digman, 1997).

Durağanlık yönü güçlü olan insanlar, sosyal bakımdan uyumlu, duygusal tutarlılık ve olumsuz duygularla başetmede başarılı olarak betimlenmektedirler (Chang, Connely ve Geeza, 2012; DeYoung, Peterson ve Higgins, 2002). Durağanlık, bireyin kişisel dengesinin gelişimini ve koruma gücünü açıklamaktadır. Bir yönüyle bireyin kişisel farkındalığının farkında olması, toplum tarafından sosyal olarak arzu edilen davranışları öğrenmesidir (DeYoung, Hasher, Djikic, Criger ve Peterson, 2007; Digman, 1997). Durağanlık, bireyin iş ve kişisel hedeflere ulaşmasındaki kararlılığını ve uyumlu sosyal ilişkilerini karakterize etmektedir. Durağanlık, bireyin kişisel değerini sağlama ile ilgilidir (DeYoung, 2010; DeYoung, Hasher, Djikic, Criger ve Peterson, 2007; Digman, 1997).

2.2.2.1.6.2. Esneklik (Plasticity)

Dışadönüklük ve gelişime açıklık etmenlerini içermektedir. Esneklik, bireyin çevreden gelen yeni bilgileri bir araya getirme ihtiyacını giderme ve yenilikçi olmak olarak tanımlanabilir (DeYoung, 2006; Hirsh, DeYoung ve Peterson, 2009).

Başka bir ifadeyle, esneklik, kişinin yeni şeylere karşı bilişsel ve davranışsal olarak esnek olma eğilimini göstermesi, keşfetme yönünün güçlü olması ve yeni durumlara karşı kapalı olmamasıdır (DeYoung ve diğ., 2002). Alanyazında esnekliğin, insancıl yaklaşımının kendini gerçekleştirme kavramıyla özdeşleştirildiği görülmektedir (Chang, Connely ve Geeza, 2012; Digman, 1997). Esneklik, kişinin çevresini değiştirebilme gücünü ve kontrol edebilme eğilimini ifade etmektedir (DeYoung ve diğ., 2007).

Esnelik, temel kişilik eğilimlerinden, gelişim, yeni amaçları ve kendini gerçekleştirmeyi tanımlar. Bir açıdan, bireyin çevresel yönlerini keşfetmesi ve çevresini değiştirebilme eğilimini karakterize etmektedir (DeYoung, Hasher, Djikic, Criger ve Peterson, 2007; DeYoung, 2010; Digman, 1997).

Ayrışma-bireyleşme üzerinde etkisi olacağı düşünülen kavramlardan biri de akran ilişkileridir. Ergenlik döneminde akran ilişkilerinin ne düzeyde olduğu, akran ilişkileri, ayrışma-bireyleşme ile kişilik özellikleri arasında aracılık rolünün olup olmadığının bilinmesi önemli olacağı varsayıldığından çalışmada akran ilişkilerine yer verilmiştir. Aşağıda akran ilişkileri ve ergenlik dönemindeki akran ilişkilerine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

2.3. Akran İlişkileri

Akran ilişkileri, yaşam boyu devam eden, kalıcı ve evrensel bir ilişkidir. Uzun süreli etkileri aynı zamanda bireyin sonraki yaşam dönemlerinde koruyucu etkileri bulunmaktadır. Akran ilişkileri, farklı yaş dönemlerinde değişiklik göstermektedir. Aynı şekilde yaşa göre akran ilişkilerinin etki gücü de farklılaşmaktadır (Bukowski ve Sippola, 2005; Gifford-Smith ve Brownell, 2003; Kulaksızoğlu, 1998).

Akran ilişkileri, hayatın her döneminde bireyin gereksinim duyduğu, tutum, davranış ve değerlerin geliştiği ve paylaşıldığı hareketli bir toplumsal birim olarak kabul edilmektedir (Köknel, 1997). Çocukluk döneminden itibaren, bireyin akranları ile geçirdiği zaman artmakta ve arkadaşlarına karşı sergilediği davranış biçimleri değişiklik göstermektedir. Bu durum beraberinde bireylerin birbirleriyle olan etkileşimleri, beklentileri ve duyguları akran ilişkilerini etkilemektedir (Bukowski, Parker ve Bowker, 2008; Erwin, 2000). Normal gelişim evresinde akran ilişkileri önemli bir unsurdur. Bireyin sosyalleşmesini, kendini ifade etmesini, bir birey olarak kabul görmesini ve yeni beceriler edinmesinde kolaylıklar sağlamaktadır (Brisbane, 1988; Hartup, 1996). Bireyin akran ilişkilerini geliştirmesinde aile, okul ve toplum gibi dinamikler önemli unsurlar arasında gösterilebilir (Gifford-Smith ve Brownell, 2003).

Akran ilişkileri, benzer özellikleri taşıyan ve etkileşimleri güçlü olan küçük gruplar içinde olmaktadır. Genelde arkadaş grupları aynı yaş ve statüye sahiptirler. Başka bir ifadeyle akran ilişkileri, birbirilerini etkileme, benzer hedeflere odaklanarak gelişen bir süreçtir. Bu süre içerisinde akran ilişkileri, akranların bireysel davranışlarında, değerlerinde ve inançların gelişiminde kayda değer katkılar sunmaktadır (Kinderman ve Gest, 2009).

Aynı zamanda, bireyin toplumsal yaşama hazırlanmasında ve gelişiminde akran ilişkilerinin payı büyüktür (Bayhan ve Işıtan, 2010). Akran ilişkileri, birey için birçok destekleyici gelişim barındırmaktadır. Bunlar; birbirleri ile duygu, değer ve inançları paylaşma, duygusal destek, birbirini dinleme gibi konulardır (Kram ve Isabella, 1985).

Akranların birbiri ile olan olumlu desteği, kişinin çevresini keşfetmesini ve sosyal becerilerini güçlendirmesini sağlamaktadır (Hay ve Ashman, 2003). Akran ilişkilerinin bu kadar önemli olmasında, bireyin anne-babasından veya kardeşlerinden çok akranlarına yönelmesi ve akranları ile daha çok vakit geçirmesiyle ilişkilendirilebilir (Furman ve Buhrmester, 1985). Bu durumun doğal bir sonucu olarak bireyin daha çok akranlarına yönelmesine ve onlarla birlikte etkinlikte bulunmasına neden olduğu ve birçok değişim ve gelişimi beraberinde getirdiği söylenebilir.

2.3.1. Ergenlik Döneminde Akran İlişkileri

Yetişkin rollerinin kazanılmaya başlandığı, biyo-psiko-sosyal değişimlerin hızlandığı ve bireyin yakın çevresiyle kurduğu ilişkilerde değişimlerin olduğu ergenlik döneminde, akran ilişkileri kritik bir önem kazanır. Aynı zamanda akran ilişkileri ergenin yaşamında başat bir rol oynamaktadır (Demir, Baran ve Ulusoy, 2005; Erkan-Atik, Çok, Esen-Çoban, Doğan ve Güney-Kahraman, 2014; Tarrant, 2002). Akran ilişkilerinin önemi ergenlik dönemi boyunca artarak devam etmektedir (Brown ve Wright, 2001; Schneider ve Younger, 1996). Akran ilişkileri, karşılıklı bir ilişki biçimidir. Ergenlik döneminde, ergenler, akran ilişkilerini, deneyim, fikir paylaşımı, karşılıklı güven ve eşit haklar bağlamında ele almaktadırlar. Akran ilişkileri, orta ve geç ergenlik dönemlerinde, ön ergenlik dönemine göre daha fazla önem kazanmaktadır. Ergenlik dönemindeki akran ilişkilerinin daha fazla önem kazanmasının en önemli nedeni olarak ergenin arkadaş grubu ile geçirdiği zamanın daha kaliteli olması ve kendini ifade etme fırsatını yakalaması, şeklinde gösterilebilir (Paterson, Field ve Pryor, 1994). Akran ilişkileri, ergenin psikolojik ve sosyal gelişimi ve çevreye uyumu üzerinde önemli bir role sahiptir. Aynı zamanda ergenin iletişim becerilerinin gelişiminde kolaylaştırıcı bir etkisi vardır (Buhrester ve Furman, 1987; Heaven, Ciarrochi ve Cechaviciute, 2005).

Ergende meydana gelen gelişim ve değişimler, aile denetimden uzaklaşıp ortak ilişkileri paylaştıkları akran gruplarına yönelme ve bu gruplar tarafından onaylanma gereksinimi olarak görülmektedir. Okul ya da okul dışında ergenler, zamanlarının büyük bölümünü akranları ile geçirmekte ve onlarla birlikte hareket etme, ortak davranışlar sergileme eğilimi göstermektedirler (Totan ve Yöndem, 2007). Ergenlikte genç için aileden çok arkadaş grubuna yönelme, onlar tarafından aranma, beğenilme, kabul görme, benlik saygısının önemli bir koşuludur.

Sağlıklı toplumsal ilişkilere girebilmesi için gencin arkadaş ilişkilerini deneyimlemesi önemlidir (Yörükoğlu, 2012). Ergenlik döneminde, ergenin arkadaş çevresine bağlanma düzeyi ve arkadaşlarıyla geçirdiği zaman, önemli derecede artış göstermektedir.

Bunun sonucu olarak birey, anne-babası ile daha az vakit geçirmekte ve anne-babasından uzaklaşmaya çalışmaktadır (Berndt, 1982; Buhrmester, 1990; Steinberg, 2007). Aynı zamanda ergenin arkadaş çevresinden aldığı destek, birçok yönden ergenin gelişimini hızlandırmaktadır (Buhrmester, 1990).

Ergenlik dönemindeki akran ilişkileri, ergenin sosyal-duygusal uyum, iyi oluş, sosyal yakınlık ve kendini yetkin hissetme gibi temel duygusal ve sosyal beceriler bu gelişmeler arasında sayılabilir (Buhrmester, 1996; Berndt, 1982). Ergenler, grup normlarından etkilenirler. Her bir grubun kendi kuralları, pratikleri ve kabul davranışları farklılık göstermektedir. Statü ve prestij ergenlik dönemindeki akran ilişkilerinde çok önemlidir. Bir yönüyle akran ilişkileri, benzer dinamiklere sahip kişiler arasında gelişmekte olduğu değerlendirilebilir (Axelrod, 1986; Brown, Von Bank ve Steinberg, 2008).

Ergen, arkadaş grubunun içine girmesiyle birlikte, algıları, inançları ve davranış kalıpları değişmeye başlar. Bu durum, akran grubunun, ergen üzerindeki gücünü göstermektedir (Forgas ve Williams, 2001; Kameda, Takezawa ve Hastie, 2005). Akran grubu, ergene sadece sosyal destek sağlamakla kalmaz, aynı zamanda ergenin ihtiyaç duyduğu kimlik gelişimi, ergenlikten yetişkinliğe geçişi kolaylaştırma ve sosyal statüyü sağlama görevlerini yerine getirmektedir (Nawaz ve Gilani, 2011; Yücel, 2009). Ergenlik döneminde akran ilişkilerinin önemli ölçüde somutlaştığı bir dönem olarak göze çarpmaktadır. Ayrıca ergenin akran grubu içinde, ait olma, sosyalleşme, kendini kanıtlama, sosyal uyum gibi olanaklar yakaladığı bir dönemdir (Demir ve diğ., 2005; Lee, Draper ve Lee, 2001; Lieberman, Doyle ve Markiewicz, 1999).

Söz konusu ergenlerin hem okul ortamında hem de okul dışında genellikle akranlarıyla beraber zaman geçirmeleri, aynı davranış biçimlerini göstermelerini ve ortak hareket etmelerini etkilemektedir.

Akran ilişkilerinin doğal süreci içerisinde, her bir grup kendi kurallarını oluşturmakta ve kendi iç dinamiklerini oluşturmaktadır (Hortaçsu, 2003). Bu durum ergenin kendisini bir gruba ait hissetmesini ve yakın ilişkiler geliştirmesine fırsat vermektedir (Lee ve diğ., 2001).

Alanyazında ergenlik dönemindeki akran ilişkileri, çocukluk dönemine göre farklılık göstermektedir. Çocukluk döneminde, akran ilişkileri daha çok birlikte vakit geçirme, oyun oynama ve sosyalleşme olarak ön plana çıktığı söylenebilir.

Ergenlik döneminde ise kendini ifade etme, bir gruba ait olma, aynı amaç doğrultusunda hareket etme, sorunların üstesinden gelme ve yetişkin yaşama hazırlanma daha çok önem kazandığı görülmektedir (Hartup ve Stevens, 1999; Nurmi, 2004; Santrock, 2011).

Ergenlik dönemindeki akran ilişkilerinde üç gelişimden bahsedilebilir. Birincisi, akranların birbirileri ile geçirdikleri zamanın fazla olması; ikincisi ergenlerin akranları ile olan etkileşimlerinin doğal ve bağımsız bir şekilde gelişmesi üçüncüsü ise, ergenlerin daha çok karşı cinsten akranlarıyla vakit geçirmeleri biçiminde sıralanabilir (Brown, 2004; Nurmi, 2004; Steinberg, 2007). Öte yandan ergenin akranlarına ilişkin beklentilerinin çok yüksek olması ve çeşitlenmesi açısından, çocukluk dönemine göre farklılık göstermektedir (Evans, 2005). Akran grubunun ergen üzerindeki etkileri olumlu olduğu kadar, yıkıcı/olumsuz etkilerinden de bahsetmek mümkündür. Ergenin alkol ve madde kullanmaya başlaması, suça karışması, antisosyal davranış kalıplarını öğrenmesi, uyumsuz davranışlar göstermesi gibi yıkıcı ve istenmeyen davranışların sergilenmesinde, akran grubunun etkisinden bahsedilebilir (Lansford, Criss, Pettit, Dodge ve Bates, 2003; Lerner ve Steinberg, 2004).

Özetle, ergenlik döneminde akran ilişkilerinin işlevi ve önemi çeşitlilik arz etmektedir. Ergenin birçok gelişimsel görevini yerine getirmede, kendisinin bir birey olarak kabul görmesinde, akranların etkisi büyüktür. Sağlıklı ve pozitif yönlü akran ilişkilerinin, ergenin kendini ifade etmesinde, sosyal beceriler edinmesinde, stresle baş etmesinde, duygusal uyumunda, psikolojik iyi oluşunda olumlu katkılarının olduğu değerlendirilmesi yapılabilir.

3. İlgili Araştırmalar

Bu alt başlık altında, öncelikle çalışmanın bağımlı değişkeni olan ayrışma-bireyleşme ile ilgili yapılmış çalışmalara yer verilmiştir. Daha sonra kişilik ve akran ilişkileri değişkenlerinin ayrışma-bireyleşme bağlamında yapılmış çalışmalara yer verilmiştir.

Aslan ve Gelbal'ın (2016) Ünviersite öğrencileri üzerinde yaptıkları boylamsal çalışmada, 1. sınıftan 4. sınıfa kadar öğrencilerin ayrışma-bireyleşme düzeylerinin ölçümü sonucunda, öğrencilerin 1. sınıftaki ayrışma-bireyleşme düzeylerinin daha yüksek çıktığı saptanmıştır. Cinsiyet değişkenine göre, kız öğrencilerinin ayrışma-bireyleşme puanlarının anlamlı bir şekilde erkeklerden daha yüksek çıktığı görölmüştür.

Chen (2016), “Batı ve Doğu bağlamında psikolojik ayrışma ve alt költürler” adlı doktora çalışması için 281 üniversite öğrencisi üzerinde uygulama yapmıştır. Araştırmadan çıkan sonuçlara göre, işlevsel, tutumsal ve duygusal bağımsızlığın, költürel olarak ayrışma-bireyleşme yapılarıyla ilgili olduğu ortaya ımmıştır. Ayrıca daha önce farklı költürlerde yapılmış çalışmaların, ayrışma-bireyleşme şemsiyesi altındaki yapılar olarak kabul edilemeyeceği değerlendirilmektedir. Ve bu çalışmalara eleştirel bir gözle bakılmıştır.

Akhun'ın (2012) “Üniversite öğrencilerinde, algılanan ebeveynlik biçimleri, erken dönem uyumsuz şemaları, benlik kurguları, ayrılma-bireyleşme ve duygu düzenleme güçlüğünün psikolojik belirtilerle ilişkisi” adlı doktora çalışmasında, erkeklerin kızlara göre ayrışma-bireyleşme ile ilgili daha çok problem yaşadıkları ve anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Ayrıca araştırmada üniversite öğrencilerinin ayrışma-bireyleşme puanlarının, psikolojik belirti düzeyi üzerinde önemli bir yordayacı olduğu ortaya konulmuştur.

Kabukçu-Başay (2011), “Lise öğrencilerinde kendine zarar verme davranışı: İşlevleri, emosyonel regülasyon ve ayrılma-bireyleşme” adlı doktora uzmanlık tezinde, öğrencilerin ayrışma-bireyleşme ölçeğinden aldıkları puanların cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan, yaş değişkeninin ayrışma-bireyleşme puanları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir.

Şen-Demirdöğen’in (2015) “12-18 yaş aralığındaki ergenlerde tıkanırçasına yeme bozukluğu ile ayrılma bireyleşme süreci arasındaki ilişki” adlı doktora uzmanlık tezinde, ayrılma-bireyleşme sürecinde yaşanan güçlüklerin tıkanırçasına yeme bozukluğu tanısı alan ergenlerde, tıkanırçasına yeme bozukluğu tanısı olmayan ergenlerden daha fazla görüldüğü sonuçlar elde edilmiştir. Ayrıca bu çalışmada, cinsiyet değişkenine göre ayrışma-bireyleşme puanları anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı ortaya çıkmıştır.

Rakipi (2015), “Ebeveyn ilişkisi ile üniversiteye uyum arasındaki ilişkide ayrışma-bireyleşmenin aracı etkisini” incelediği doktora tezinde, farklı etnik kökene sahip, 18-20 yaş aralığındaki 150 ergenle çalışmıştır. Çalışmadan çıkan sonuçlara göre, otoriter anne-baba tutumlarının ergenin ayrışma-bireyleşme düzeyini olumsuz yönde etkilediği ve ayrışma-bireyleşmenin, sosyal uyum ve duygusal uyum üzerinde yordayıcı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, ebeveyn ilişkisi ve üniversiteye uyum arasındaki ilişkide ayrışma-bireyleşmenin aracı etkisinin olduğu ortaya çıkmıştır.

Güven ve Aslan (2010a), “Ergenlerde ayrışma-bireyleşme ve okul zorbalığı arasındaki ilişki” adlı çalışmalarında, lise öğrencilerinin ayrışma-bireyleşme düzeyleri ile okul zorbalığı arasında anlamlı bir farklılık olduğunu tespit etmişler. Ayrıca, kızların ayrışma-bireyleşme puanlarının, erkeklere göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı ortaya çıkmıştır.

Polat (2013), Geç ergenleri yaklaşmacı/kaçınmacı benlik düzenleme odakları ile ebeveynlerine bağlanmaları ve onlardan ayrışma bireyleşme düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek için niversite 1. sınıfa giden 240 ve 4. sınıfa giden 198 olmak üzere, 241 kız ve 197 erkek üzerinde uygulama yapmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, geç ergenlerin ebeveyne güvenli bağlanma ile ayrışma-bireyleşme düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan geç ergenlerin kaçınmacı benlik düzenleme odağı ile ayrışma-bireyleşme düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çalışmadan çıkan diğer bir sonuç ise, geç ergenlerin aldıkları ayrışma-bireyleşme puanlarının, cinsiyet ve sınıf düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir.

Gnaulati ve Heine (2001), Cinsiyet ve etnik farklılıkları bağlamında ayrışma-bireyleşmenin etkisini incelemek için, 175 kadın ve 125 erkek geç ergen olmak üzere 300 kişi üzerinde ergen ayrışma-bireyleşme testini (SITA) uygulamışlar. Araştırma sonuçlarına göre, ayrışma-bireyleşme puanlarının cinsiyet değişkeninde anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan etnik farklılıkların ayrışma-bireyleşme alt ölçeklerinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Örneğin, Hispanik, Asyalı ve Amerikalı Afrikalılar, beyazlardan daha fazla kısıtlanma kaygısı ve bakım ihtiyacı hissettikleri ortaya çıkmıştır.

Mattanah, Hancock ve Brand (2004), “Ebeveyne bağlanma, ayrışma-bireyleşme, niversiteye uyum: Bir yapısal eşitlik modellemesi” adlı çalışmalarında, 158 erkek 246 kız olmak üzere 404 niversite ğrencisi üzerinde uygulama yapmışlar. Araştırma sonuçlarına göre, ebeveyne bağlanma ile okula uyum arasındaki ilişkide ayrışma-bireyleşmenin tam aracılık ettiği belirlenmiştir. Üniversite ğrencilerinin ebeveyne bağlanma düzeyleri arttıkça okula uyum düzeylerinin de artış gösterdiği ve ayrışma-bireyleşme düzeylerinin düştüğü ortaya çıkmıştır.

Coşar (2014), Celal Bayar niversitesi 1. sınıf ğrencilerinin yeme tutumları ile bağlanma stilleri ve ayrılma bireyleşme özellikleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmada, öğrencilerin yeme tutumları ile ayrışma-bireyleşme düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca çalışmadan çıkan sonuçlara göre, ayrışma-bireyleşmenin, yeme tutumları üzerinde önemli bir yordayıcı olduğu saptanmıştır.

Şahan'ın (2016) Sistemik psikoterapi yaklaşımına dayalı hazırlanmış grupla psikolojik danışma programının üniversite öğrencilerinin ayrışma bireyleşme düzeylerine etkisini incelediği doktora tezinde, sistemik aile terapisi yaklaşımına dayalı grupla psikolojik danışma programının, öğrencilerin ayrışma-bireyleşme puanlarının azalmasında etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Kins, Soenens ve Beyers (2011), "Ebeveyn ayrılık anksiyetesi, kontrollü ebeveynlik ve ayrışma-bireyleşme güçlükleri" adlı çalışma, 21-26 yaş aralığındaki 232 genç yetişkin üzerinde yapılmıştır. Çalışmadan çıkan sonuçlara göre, ebeveyn ayrılık anksiyetesi ile ayrışma-bireyleşme arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu ve kontrollü ebeveyn tutumunun, ayrışma-bireyleşme üzerinde önemli bir yordayıcı olduğu gözlemlenmiştir.

Blazine, Eddins, Burridge ve Settle (2007), "Erkeklik ideolojisi, yalnızlık ve ayrışma-bireyleşme arasındaki ilişkiyi incelemek için 179 geç ergen erkek ile çalışmışlar. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, erkeklik ideolojisi ile yalnızlık ve ayrışma-bireyleşme arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, erkeklik ideolojisinin, yalnızlık üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu saptanmıştır.

Delhaye, Kempnaers, Linkowski, Stroobants ve Goossens (2012), Belçikalı üniversite öğrencilerinde algılanan ebeveynlik, ayrışma-bireyleşme ve duygusal uyum arasındaki ilişkiyi incelemek için 113 erkek, 237 kadın toplam 350 kişi üzerinde yaptıkları çalışmada, öğrencilerin aldıkları ayrışma-bireyleşme puanların cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı saptanmıştır. Ayrıca öğrencilerin algıladıkları ebeveynlik biçimleri ile ayrışma-bireyleşme arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Öte yandan sağlıklı ayrışma-bireyleşmenin duygusal uyum üzerinde önemli bir yordayıcı olduğu tespit edilmiştir.

Downing ve Nauta (2010), "Üniversite öğrencilerinde bağlanma ve kariyer kararsızlığı arasındaki ilişkide ayrışma-bireyleşme, keşif ve kimlik dağılımı aracılığı" adlı çalışmada, ayrışma-bireyleşmeden kariyerle ilgili değişkenlere çizilen yol analizlerinde anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Ancak, ayrışma-bireyleşmenin, bağlanma ve kariyer kararsızlığı arasında aracılık ettiği ortaya çıkmıştır.

Meeus ve diğ. (2005), Anne-babadan ayrışmanın, bireyleşme için bir önkoşul olmadığı hipotezinden yola çıkarak, ebeveyn ergen ilişkisini, kimlik ve ergenlerde duygusal uyum bağlamında araştırmışlar. Çalışma grubu, ön ergenlik (12-14 yaş, n=527), orta ergenlik (15-17 yaş, n=748), son ergenlik (18-20, n=658) ve genç yetişkinlik (21-24 yaş, n=881) 1303 erkek ve 1511 kadın olmak üzere 2814 kişiden oluşmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, ergenlik döneminde ayrışma-bireyleşmenin, iki paralel gelişim olduğu ortaya çıkmıştır. Bir diğer sonuç, yaş yükseldikçe ergenlerin ebeveyne duydukları desteğin düştüğü ve duygusal uyum düzeylerinin güçlendiği görülmüştür.

Aslan (2008), “Bağlanma ve uyum arasındaki ilişkide ayrışma bireyleşmenin aracılığı” adlı doktora tezinde, üniversite 1. ve 4. sınıf öğrencilerinden oluşan 699 geç ergen ile çalışmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, ebeveyne güvenli bağlanma ve kişisel uyum arasındaki ilişkide ayrışma-bireyleşmenin aracı olduğu ortaya çıkmıştır.

Sabaka (2009), “Genç ergenlerde ayrışma-bireyleşme ölçeğinin psikometrik özellikleri” çalışmasında, yaş ortalaması 15 olan, 145 kadın ve 151 erkekten oluşan 296 lise öğrencisi üzerinde yaptığı uygulamada, öğrencilerin aldıkları ayrışma-bireyleşme puanların, cinsiyet ve sınıf değişkenlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, genç ergenler üzerinde uygulanan ayrışma-bireyleşme ölçeğinin, geçerlik ve güvenirliliğinin yüksek çıktığı saptanmıştır.

Yahav, Vosburgh ve Miller’in (2007) Ebeveynleri kronik hasta olan ergenlerin ayrışma-bireyleşme süreçlerini inceledikleri çalışmada, ebeveyni kronik hasta olan 56 ergen ile ebeveyni sağlıklı olan 156 ergen karşılaştırılmıştır. Deney grubundaki ergenlerin (ebeveyni kronik hasta olan), kontrol grubundaki (ebeveyni sağlıklı olan) ergenlere göre daha yüksek bir ayrılık anksiyetesi yaşadıkları ve depresyona maruz kaldıkları saptanmıştır. Araştırmada ortaya çıkan diğer bir sonuç ise, ayrışma-bireyleşme süreçlerinde, cinsiyet ve yaş değişkeninin anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Engler ve Wiemann (2010), Risk altındaki ergenlerde ayrışma-bireyleşme ve kimlik gelişimi arasındaki ilişkinin incelendiği araştırma, 18-21 yaş aralığındaki 83 ergen üzerinde yapılmıştır. Kimlik gelişimi ile ayrışma-bireyleşme ergen ölçeğinin sadece sağlıklı ayrışma alt ölçeği arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yapılan regresyon analizine göre, kimlik gelişiminin ayrışma-bireyleşme tarafından yordanmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, ergenin kimlik gelişimi sürecinde, bakım veren kişinin daha çok desteklenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Lloyd (2011), “Genç ergenlerde aşırı anne bakımı, ayrışma-bireyleşme ve romantik ilişkilerde yakınlık korkusu” adlı çalışmasında, genç ergenlerde yaşam ve partner durumuna göre ayrışma-bireyleşmenin farklılaşıp farklılaşmadığını görmek için 21-25 yaş aralığındaki 134 kişi üzerinde uygulama yapmıştır. Çoklu regresyon ve yapısal eşitlik modeli yöntemlerin kullanıldığı çalışmada, ayrışma-bireyleşmenin, yakınlık (partner) korkusu varyansın çoğunu açıkladığı ve algılanan anne bakımının, partner korkusuna etkisinin kısmen ayrışma-bireyleşme aracılığıyla sağlandığı görülmüştür. Öte yandan, genç ergenlerin aldıkları ayrışma-bireyleşme puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Kins, Soenens ve Beyers (2012), “Ebeveyn psikolojik kontrol ve işlevsiz ayrışma-bireyleşme: iki farklı dinamiğin hikâyesi” adlı çalışmalarında, yaşları 21-26 olan 117 kadın, 115 erkek olmak üzere 232 kişi üzerinde uygulama yapmışlar. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, ergen üzerindeki ebeveynin psikolojik kontrolünün ayrışma-bireyleşme gelişiminde etkili olduğu ve ergenlerin ayrışma-bireyleşme ile ilgili daha çok problem yaşamalarına neden olduğu tespit edilmiştir.

Aslan (2013), “Geç ergenlerin beş faktör kişilik boyutlarıyla ayrışma-bireyleşme düzeylerinin yordanması” adlı çalışmada, Ankara’da yer alan farklı üniversitelerdeki 243 üniversite 1. sınıf öğrencisi üzerinde yaptığı uygulamada, beş faktör kişilik boyutlarının, sağlıklı ayrışma alt ölçeğinin dışında, bütün ergen ayrışma-bireyleşme alt ölçeklerinin anlamlı bir şekilde yordandığı ortaya çıkmıştır.

Chiang (1997), “Tayvanlı lise öğrencilerinin ayrışma-bireyleşme süreçleri ve danışmanlık uygulamaları” adlı çalışmada, yaş aralığı 15-19 arasındaki 283 erkek, 239 kadın olmak üzere toplam 522 kişi üzerinde uygulama yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, lise öğrencilerinin, ayrışma-bireyleşme düzeyleri ile borderline kişilik semptomları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır.

Çetin, Akdemir ve Akgül (2012), “Ergen ikizlerde ayrışma-bireyleşme ve farklılaşma deneyimleri” adlı çalışmada, 12-20 yaş arasındaki 32 ikiz ve 12-19 yaş aralığındaki ikiz olmayan 31 ergeni karşılaştırmışlar. Elde edilen sonuçlara göre, ne ikiz ergenlerin ne de normal ergenlerin ayrışma-bireyleşme düzeylerinin yaşa göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Çalışmadan elde edilen diğer bir sonuç ise, ayrışma-bireyleşme puanlarının, cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

BÖLÜM III: YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, veri toplama araçları ve araçların bazılarının Batman örnekleminde yendien sınanan güvenirlik ve geçerlik analizleri, veri çözümlene yöntemleri ve araştırma sürecindeki işlemler hakkında detaylı bilgiler verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma ilişkisel/betimsel tarama modelinde tasarlanmıştır. Tarama modeli, bir grubun belli özelliklerini belirlemek için verilerin toplanmasını amaçlayan çalışmalara denir (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014). Geçmişte ya da halen var olan bir durumu, olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 1994). Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Bu olay, nesne ve bireyleri herhangi bir şekilde değiştirme ve etkileme söz konusu değildir. Çalışmada, ergenlerin kişilik özelliklerinin ayrışma-bireyleşmeyi etkilediği, akran ilişkilerinin de dolaylı olarak etkilediği öngörülmüştür. Bu hipotez doğrultusunda yapısal eşitlik modelinin gereği bir hipotez model sınanmıştır. Bu modelin test edilmesi için yapısal eşitlik modellemesi (YEM) çerçevesinde gizil değişkenlerle yol analizi yapılmıştır.

Yapısal eşitlik modeli, gizil değişkenler arasındaki doğrusal ilişkilerin tespit edilmesi ve değişkenler arasındaki dinamik ilişkilerin belirlenmesinde oldukça etkili bir analiz yöntemidir (Şahin ve Taşkaya, 2010; Şimşek, 2007). Araştırma modelinde, ikisi dışsal (exogenous) ve ikisi içsel (endogenous) olmak üzere dört değişken bulunmaktadır. YEM çalışmalarında bir değişken aynı zamanda hem bağımlı hem de bağımsız değişken olabildiği için klasik bağımlı-bağımsız değişken kavramları yerine bu kavramlar kullanılmaktadır. Örneğin akran ilişkileri bu araştırma deseninde kişilik özellikleri değişkeni tarafından etkilenebileceği hipotezi ile bağımlı değişken, ayrışma-bireyleşme üzerinde etkisi olacağı hipotezi ile bağımsız değişken olarak modelde yer almıştır.

Dışsal değişken, modelde başka hiçbir değişken tarafından açıklanmayan değişken iken diğer tüm değişkenler, bir değişken tarafından yordandığı için içsel değişken olarak adlandırılır.

Dışsal değişkenler yordayıcı iken, içsel değişkenler ise yordanan değişkenler olarak değerlendirilir (Şimşek, 2007; Büyüköztürk, Çokluk-Bökeoğlu ve Şekercioğlu, 2012; Byrne, 2016). Buna göre, ergenlerin kişilik özellikleri dışsal değişken, akran ilişkileri hem dışsal hem de içsel değişken, ayrışma-bireyleşme ise içsel değişken olarak tanımlanmıştır.

3.2. Evren Ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini 2016–2017 eğitim öğretim yılı bahar döneminde Batman İli merkezinde bulunan farklı türde 26 lisede öğrenim gören 11. ve 12. sınıf öğrencileri (N=9449) oluşturmaktadır. Uygun örnekleme yöntemiyle belirlenen okullarda öğrenim gören ve araştırmaya gönüllü olarak katılan 557 kişi ($N_{11.Sınıf} = 209$, $N_{12.Sınıf} = 348$, $N_{kız} = 312$, $N_{erkek} = 245$) ise araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

Tablo 3-1: Lise Türlerine Göre Örneklem Dağılımı

Lise türü	Alınan lise sayısı	Öğrenci sayısı
Mesleki Teknik Liseleri	3	97
Anadolu Liseleri	5	330
Fen Lisesi	1	130
Toplam	9	557

Evrenin sınırları bilindiği için aşağıdaki formül kullanılarak örneklem sayısı belirlenmiştir (Çıngı, 1990). Minimum örneklem hacmi yaklaşık 193 kişi olarak hesaplanmıştır. Örneklem hesaplanırken aşağıda verilen ölçüt dikkate alınmıştır.

$$\frac{Nt^2pq}{d^2(N-1) + t^2pq}$$

- N : Evrendeki birey sayısı
n : Örnekleme alınacak birey sayısı
p : İncelenen olayın görülüş sıklığı (0.5)
q : İncelenen olayın görülmeşiş sıklığı (0.5)
t : Belirli serbestlik derecesinde ve saptanan yanılma düzeyinde t tablosundan bulunan teorik değeri (1.96)
d : Olayın görülüş sıklığına göre yapılmak istenen + sapma (0.05) (Çıngı, 1990).

3.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmada “Ayrışma Bireyleşme Ölçeği”, “Akran İlişkileri Ölçeği”, “Beş Faktör Kişilik Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” olmak üzere dört tane veri toplama aracı kullanılmıştır.

Verilerin toplanması işlemini ise, araştırmacı tarafından ilgili kurumlardan gerekli izinler alınıp araştırmacının örneklem olarak seçtiği liselere gidilerek veri toplama araçlarının uygulanması ve verilerin toplanması çalışmaları yapılmıştır. Çalışmada kullanılan ölçme araçlarına ilişkin psikometrik özellikler aşağıda detaylı olarak verilmiştir.

3.3.1. Ayrışma Bireyleşme Ölçeği (ABÖ)

Christenson ve Wilson (1985) tarafından Margaret Mahler’in ayrışma-bireyleşmeyi gelişimsel açıdan ele alan psikodinamik kuramına dayanılarak geliştirilmiştir. Klinik alanda çalışan uzmanların ayrışma-bireyleşme ile ilgili gözlem ve deneyimleri doğrultusunda oluşturulan ölçek 39 maddeden oluşmakta ve 10’lu likert tipi ölçek üzerinde derecelendirilmektedir. Ölçek, ilişkisel problemler, bölünme ve farklılaşma alt ölçeklerden oluşmaktadır. Ölçek her bir madde için 10’lu (1 hiç katılmıyorum ile 10 tamamen katılıyorum) dereceleme göre cevaplandırılmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar, kişilerin ayrışma-bireyleşme düzeylerinin düşük olduğu ve ayrışma-bireyleşme ile ilgili problemleri olduğunu göstermektedir. Ölçekte yer alan 7, 15 ve 18. maddeler ters puanlanmaktadır.

Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması Göröl (2002) tarafından genç yetişkinler/üniversite öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Güvenirlik çalışmasında Cronbach Alpha katsayısı ölçek toplam puan için $\alpha = .85$; bölünme alt ölçeği için $\alpha = .64$; farklılaşma alt ölçeği için $\alpha = .70$ ve ilişkisel problemler alt ölçeği için $\alpha = .64$ olarak bulunmuştur. Ölçeğin geçerlik-güvenirliği çalışması Göröl-Alkan (2010) tarafından doktora çalışmasında tekrar yapılmıştır. Yapılan bu son çalışmada, 4 hafta aralıklarla yapılan uygulamalarda korelasyon $\alpha = .85$ ile $\alpha = .77$ aralığında çıkmıştır. Bu araştırma kapsamında, Ayrışma-Bireyleşme Ölçeğinin (ABÖ) güvenirlik analizleri araştırma verisi toplanmadan önce, Batman ilinde benzer bir örneklem üzerinde uygulanmış ve tekrar analizler yapılmıştır. Bu doğrultuda 557 öğrenciden elde edilen veriler üzerinden her bir boyut için Cronbach Alfa katsayıları hesaplanmıştır. Sonuçlar Tablo 3-2’de verilmiştir.

Tablo 3-2: Ayrışma-Bireyleşme Ölçeğine İlişkin Cronbach Alfa Değerleri

Alt Ölçek	Cronbach Alfa Değeri
Bölünme	.63
Farklılaşma	.59
İlişkisel Problemler	.42
Toplam Puan	.78

Tabloda görüldüğü üzere, Cronbach Alfa katsayısı ayrışma-bireyleşme toplam puan için $\alpha = .78$, bölünme alt boyutu için $\alpha = .63$, farklılaşma alt boyutu için $\alpha = .59$ ve ilişkisel problemler alt boyutu için $\alpha = .42$ olarak ortaya çıkmıştır. Tabloda da görüldüğü üzere, Alkan (2002) tarafından yapılan güvenirlik analizlerinden daha düşük değerler çıkmıştır. Alkan (2002) çalışmasında, toplam puan için $\alpha = .85$; bölünme alt ölçeği için $\alpha = .64$; farklılaşma alt ölçeği için $\alpha = .70$ ve ilişkisel problemler alt ölçeği için $\alpha = .64$ olarak bulunmuştur.

Sonuçlar, Ayrışma-Bireyleşme Ölçeğinin, ilişkisel problemler alt boyutunun dışında, diğer alt boyutların yeterli güvenirlik değerleri seviyesinde oldukları ve Ayrışma-Bireyleşme ölçeğinin güvenilir bir ölçme aracı olduğunu ortaya koymaktadır.

İlişkisel problemler alt boyutunun Cronbach alfa değerlerinin düşük olması, bu alt boyutunun maddelerinin yeterli düzeyde kültüre duyarlılık göstermemesi ya da alt ölçeğin sorularından kaynaklı olabilir. İlişkisel problemler alt ölçeğinin alfa değerinin ($\alpha=.42$) olması, düşük güvenilirlik olarak görüldüğünden (Özdamar, 1999), George ve Mallery (2003) $\alpha=.50$ 'den düşük cronbach alfa değerleri kabul edilemez olarak değerlendirildiği için, çalışmadan çıkarılmıştır. Ölçek örnekleme tam olarak uygulanmış ancak, istatistik analizler sırasında işleme alınmamıştır. Ölçekten ilişkisel problemler alt ölçeği çıkartıldıktan sonra yapılan güvenilirlik analizinde, Ayrışma-Bireyleşme toplam puan $\alpha=.75$, Ayrışma-Bireyleşme Ölçeği Bölünme alt ölçeği için $\alpha=.63$ ve Farklılaşma alt ölçeği ise $\alpha=.59$ olarak hesaplanmıştır.

3.3.2. Akran İlişkileri Ölçeği (AİÖ)

Akran İlişkileri Ölçeği, Armsden ve Greenberg (1987) tarafından geliştirilmiş olup, 18 madde ve üç boyuttan oluşmaktadır. Bunlar; İletişim, Güven ve Yabancılaşma alt boyutlarıdır. Ölçek beşli likert türünde puanlanmaktadır.

Kocayörük (2010) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Türk örnekleminde (14-18 yaş) Cronbach alfa katsayısı iletişim alt ölçeği için $\alpha=.80$, güven alt ölçeği için $\alpha=.85$ ve yabancılaşma alt ölçeği için ise $\alpha=.71$ olarak hesaplanmıştır. Ölçekte yer alan 3.4.5.12.15 ve 16. sorular ters puanlanmaktadır. Alt ölçeklerden alınan puanlara göre, bireyin o faktör ile ilgili alanda, arkadaşları ile olan ilişkisini/bağlanma düzeyini göstermektedir. Bu çalışma kapsamında, akran ilişkileri ölçeğinin güvenilirlik çalışmaları ile ilgili sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Akran ilişkileri ölçeğinin güvenilirliği Cronbach Alfa katsayısı ile tespit edilmiştir. Sonuçlar Tablo 3-4'te gösterilmiştir.

Tablo 3-3: Akran İlişkileri Ölçeğine İlişkin Cronbach Alfa Değerleri

Alt Ölçek	Cronbach Alfa Değeri
Güven	.82
İletişim	.77
Yabancılaşma	.70

Tablo 3-4'e bakıldığında, akran ilişkileri ölçeğinin Cronbach Alfa katsayısı güven alt boyutu için $\alpha=.82$, iletişim alt boyutu için $\alpha=.77$ ve yabancılaşma alt boyutu için $\alpha=.70$ olarak ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar, ölçeğin yüksek bir güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir (Özdamar, 1999).

3.3.3. Beş Faktör Kişilik Ölçeği (BFKÖ)

Beş Faktör Kişilik Ölçeği (BFKÖ) Benet, Martinez ve John (1998) tarafından geliştirilmiştir. BFKÖ, 44 maddeden oluşmaktadır ve beş kişilik faktörünü ölçmektedir. Ölçek beşli likert türünde puanlanmaktadır ve uluslararası bir çalışma kapsamında Sümer, Lajunen ve Özkan (2005) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Gelişime Açıklık (Openness), Uyum (Agreeableness), Öz-Denetim (Self Conscientiousness), Dışadönüklük (Extraversion) ve Nörotiklik (Neuroticism) olmak üzere beş alt ölçekten oluşan ölçekte her bir alt ölçekten alınan yüksek puanlar, bireyin o kişilik özelliğini yüksek düzeyde taşıdığını göstermektedir. Türk örnekleme için yapılan çalışmada alt ölçekler için Cronbach alfa değerleri $\alpha=.64$ ile $\alpha=.77$ arasında değişmektedir.

Ölçeğin lise öğrencileri örnekleme için Demirbaş (2014) tarafından yapılan geçerlilik-güvenirlilik çalışmasında, yüksek bir geçerlilik ve güvenirlik elde edilmiştir. Alt ölçeklerin Cronbach alfa katsayıları dışadönüklük için $\alpha=.83$, uyum için $\alpha=.80$, özdenetim için $\alpha=.76$, nörotiklik için $\alpha=.83$ ve gelişime açıklık için $\alpha=.78$ olarak çıkmıştır.

Bu durum ölçeğin lise örnekleminde de kullanabileceğini göstermektedir. Bu çalışma kapsamında, beş faktör kişilik ölçeğinin güvenirlik çalışmaları ile ilgili sonuçlar aşağıda verilmiştir. Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin güvenirliği, Cronbach Alfa katsayısı ile tespit edilmiştir. Bu amaçla 557 öğrenciden elde edilen veriler üzerinden her bir boyut için Cronbach Alfa katsayıları hesaplanmıştır. Sonuçlar Tablo 3-5'da gösterilmiştir.

Tablo 3-4: Beş Faktör Kişilik Ölçeğine İlişkin Cronbach Alfa Değerleri

Alt Ölçek	Cronbach Alfa Değeri
Nörotiklik	.66
Dışadönüklük	.62
Gelişime Açıklık	.69
Uyum	.65
Öz Denetim	.54

Tablo 3-5’de görüldüğü gibi, Croncabach Alfa katsayısı Nörotiklik için $\alpha=.66$, Dışadönüklük alt boyutu için $\alpha=.62$, Gelişime Açıklık alt boyutu için $\alpha=.69$, Uyum alt boyutu için $\alpha=.65$ ve Öz-denetim alt boyutu için $\alpha=.54$ olarak ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlara göre, ölçeğin güvenilirliğinin yeterli düzeyde olduğu söylenebilir (George ve Mallery, 2003).

3.3.4. Kişisel Bilgi Formu

Çalışmada kullanılan sosyo-demografik değişkenler aşağıdaki sorulardan oluşmaktadır:

1. Cinsiyet
2. Sınıf Düzeyi
3. Okul Türü

3.4. Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada kullanılan ölçeklerin geçerlik güvenirlik analizlerinde SPSS 22 ve Lisrel programları kullanılmıştır. Öncelikle çalışmada yer alan ölçeklerin toplam puan ve alt boyutlarına ilişkin normallik değerlerine bakılmıştır. SPSS programı ile ölçeklerin güvenirlik düzeylerine bakılmış, daha sonra Lisrel programıyla faktör yapıları doğrulayıcı faktör analizleriyle test edilmiştir. Araştırmaya ilişkin problemlerin test edilmesinde, Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) kullanılmıştır. İlk olarak çalışmada kullanılan ölçeklerin doğrulayıcı faktör analizleri yapılmış ve buna ait t- değerleriyle uyum iyiliği değerleri alınmıştır.

Analizler Lisrel istatistik paket programı ile yapılmıştır. Daha sonra çalışma için önerilen yapısal modele ilişkin ölçme modeli ve ardından yapısal model test edilmiştir. Çalışmada yer alan ergenlerin ayrışma-bireyleşme düzeyleri, kişilik özellikleri ve akran ilişkileri değişkenleri arasındaki ilişkinin analizine Pearson Çarpım Momentler Korelasyon Katsayısı ile bakılmıştır. Öte yandan çalışmada yer alan demografik değişkenlerin anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek için bağımsız *t* testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yöntemleri kullanılmıştır. ANOVA sonuçlarında anlamlı farklılığın kaynağının analizi ise, Tukey testi ile tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yapısal Eşitlik Modeli Uyum İyiliğinin Değerlendirme Kriterleri

Ölçeklerin doğrulayıcı faktör analizinde ve yapısal eşitlik modellerinin testinde, uyum iyiliğinin değerlendirmesinde ölçüt alınan kriterler Tablo 3-6'de gösterilmiştir.

Tablo 3-5: Yapısal Eşitlik Modeli Uyum İyiliği Değerlendirme Kriterleri

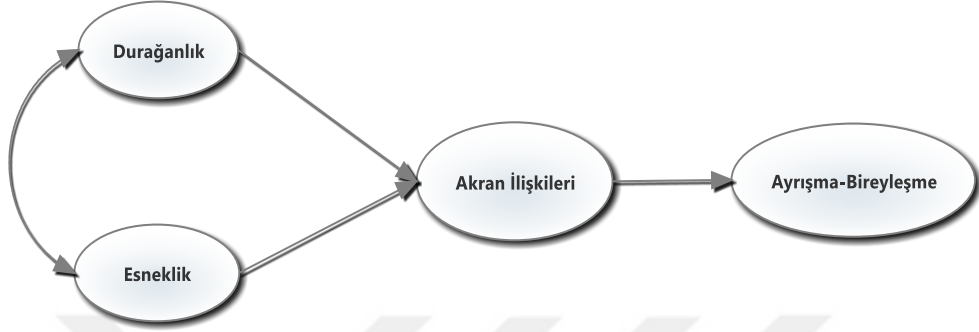
Uyum Ölçüsü	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Kötü Uyum
X^2/Sd	$0 \leq X^2/Sd \leq 3$	$3 < X^2/Sd \leq 6$	$X^2/Sd > 6$
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0.07$	$0.07 < RMSEA \leq 0.10$	$RMSEA > 0.10$
NFI	$0.95 < NFI < 1$	$0.90 \leq NFI < 0.95$	$NFI < 0.90$
CFI	$0.95 < CFI < 1$	$0.90 \leq CFI < 0.95$	$CFI < 0.90$
GFI	$0.95 < GFI < 1$	$0.90 \leq GFI < 0.95$	$GFI < 0.90$

(Kaynak: Schermelleh-Engel, Moosbrugger ve Müller, 2003; Şimşek, 2007; Hu ve Bentler, 1999; Sümer, 2000; Büyüköztürk, Çokluk-Bökeoğlu ve Şekercioğlu, 2012; Çelik ve Yılmaz, 2016; Kline, 2005).

Yapısal eşitlik modeli test edilirken iki aşamalı model kullanılmıştır. Bunun temel gerekçesi, ölçme modeli ile yapısal modelin ayrı doğada olmalarından kaynaklanmaktadır. İki aşamalı modelde ilk olarak ölçme modeli test edilir ve eğer ölçme modelinde sorun yoksa yapısal modele geçilir. Ölçme modelinde ilgili sorun olduğunda, gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra, yapısal model test edilmeye çalışılır. Burada sorundan kast edilen, ölçme modelinin faktör yük değerleri ile uyum iyiliği değerlerinin ölçme modeli için gerekli veriyi sağlamaması durumudur (Byrne, 2016; Şimşek, 2007). Çalışmada öncelikle ölçme araçlarının orijinal faktör yapıları kullanılarak ölçme modeli test edilmeye çalışılmıştır.

Model test edilirken, doğrulayıcı faktör analizlerine, t- değerlerine ve uyum iyiliği değerlerine bakılmıştır. Daha sonra araştırmacı tarafından Şekil 3-1’de önerilen yapısal eşitlik modeli test edilmiştir.

Araştırma için önerilen yapısal eşitlik modeli Şekil 1-1’de sunulmuştur.

Şekil 3-1: Önerilen Yapısal Eşitlik Modeli

Çalışmanın örtük değişkenleri; BFKÖ'nin durağanlık (uyum, öz denetim, nörotiklik) ve esneklik (dışadönüklük ve gelişime açıklık), akran ilişkileri ve ayrışma-bireyleşmedir. Gözlenen değişkenler ise, BFKÖ'nün alt ölçekleri olan, dışadönüklük, nörotiklik, uyum, gelişime açıklık ve özdenetim, Akran İlişkilerinin alt ölçekleri, güven, iletişim ve yabancılaşma, ABÖ'nin alt ölçekleri, bölünme ve farklılaşmadır.

BÖLÜM IV: BULGULAR

Bu bölümde, araştırma alt problemlerinin verildiği sıra ile ölçeklerin sosyo-demografik değişkenlere göre analiz sonuçları, Kişilik ve Ayrışma-Bireyleşme ve Akran İlişkileri arasındaki ilişki analizleri ayrı ayrı verilmiştir. Bunları takiben “Ergenlerin akran ilişkilerinin kişilik ve ayrışma-bireyleşme arasındaki ilişkiye aracılık etme” durumunun analizlerinin sonuçları verilmiştir.

Bu çalışmada iki aşamalı yaklaşım ile önerilen kuramsal model test edilmeye çalışılmıştır. Yapısal eşitlik modelleri analizlerinde, yapısal eşitlik modellemesinden önce, tüm ölçeklerin doğrulayıcı faktör analizlerine bakılması gerekmektedir (Kline, 2005). Söz konusu ölçeklerin doğrulayıcı faktör analizleri madde sayılarının çok fazla olduğu durumlarda parselleme yöntemiyle yapılmaktadır (Kline, 2005; Şimşek, 2007). Bu parsellerin maddeler yerine, faktörlerin temel göstergeleri olduğu varsayımıyla analizler gerçekleştirilmiştir. Daha sonra tüm ölçekler için ayrı ayrı t-değerlerine ve uyum iyiliği değerlerine bakılmıştır. Yapılan analizler sırasında uyum iyiliği değerleri istenilen düzeyde olmadığı için, gerekli olan düzeltmeler yapılarak analizler tekrar yapılmıştır. Son olarak yapısal model testine ilişkin standardize parametre değerlerine yer verilmiştir.

Bu çalışmada örtük değişkenler olan kişilik özellikleri; esneklik ve durağanlık ile temsil edilmektedir. Akran ilişkileri göstergeleri; iletişim, güven ve yabancılaşma olarak tanımlanmaktadır. Ayrışma-bireyleşmenin gözlenen değişkenleri ise bölünme ve farklılaşmadır. Araştırmada, 10 değişken bulunmaktadır.

Çok değişkenli istatistik analizlerine geçmeden önce çalışmada kullanılan ölçeklere ilişkin normallik analizlerin yapılması gerekmektedir (Ullman, 2001). Bu çalışmada normallik varsayımının test edilmesi Çarpıklık (Skewness) ve Basıklık (Kurtosis) değerlerinin incelenmesi ile yapılmıştır. Tablo 4-1’de ölçeklere ilişkin normallik değerleri verilmiştir.

Tablo 4-1: Ölçeklere İlişkin Normallik Değerleri

Değişken	Çarpıklık	Basıklık
Ayrışma-Bireyleşme -Toplam	-.131	-.279
Ayrışma-Bireyleşme-Bölünme	.059	.061
Ayrışma-Bireyleşme Farklılaşma	.072	-.321
Akran İlişkileri Ölçeği-Güven	-.304	-.455
Akran İlişkileri Ölçeği-İletişim	-.443	-.27
Akran İlişkileri Ölçeği- Yabancılaşma	-.304	-.455
Beş Faktör Kişilik Ölçeği-Öz-Denetim	-.257	.153
Beş Faktör Kişilik Ölçeği-Uyum	.187	-.155
Beş Faktör Kişilik Ölçeği-Gelişime Açıklık	-.165	-.347
Beş Faktör Kişilik Ölçeği-Dışadönüklük	.020	-.667
Beş Faktör Kişilik Ölçeği-Nörotiklik	.009	.021

Tablo 4-1’de görüldüğü gibi, ölçeklerin normal dağılım gösterdiği saptanmıştır. İlgili alanyazına bakıldığında, Leech, Barrett ve Morgan (2005), Çarpıklık (Skewness) değerinin +1 ile -1 arasında olması, o değişkenin normal dağılım gösterdiğini ifade etmektedir. Öte yandan Basıklık (Kurtosis) indeksinin normal dağılımın göstergesi ise +3 ile -3 aralığında değer alması şeklinde değerlendirilmektedir (Kline, 2005).

Ölçeklere ilişkin normallik testinden sonra, verilerin analizi aşamasına geçilmiştir. Aşağıda yapılan analizlerle, araştırmada yer alan cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü değişkenlere ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Sosyo-Demografik Değişkenlere İlişkin Analiz Sonuçları

4.1.1. Araştırma Grubundan Elde Edilen Veriler, Demografik ve Sosyal Değişkenlere Göre Farklılık Göstermekte Midir? Alt Probleme İlişkin Bulgular

Katılımcılardan elde edilen bulgulara göre cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türüne ilişkin analizler, bağımsız t- testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile sınılanmıştır. Diğer taraftan araştırmada yer alan gözlenen değişkenler arasındaki ilişki Pearson Çarpım Momentler Korelasyon ile analiz edildi. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, cinsiyet ve sınıf değişkenine ilişkin sonuçlar Tablo 4-2’de gösterilmiştir.

Tablo 4-2: Cinsiyet ve Sınıf Düzeyine Göre Bağımsız t Testi Sonuçları

Ölçek	Değişken	N	\bar{X}	SS	t	Sd	P	d
ABÖ-Toplam	Cinsiyet	K (245)	2,68	.42	1,78	532,071	.074	
		E (312)	2,61	.43				
	Sınıf	11 (209)	2,71	.43				
		12 (348)	2,61	.43	2,51	436,976	.012*	.12
ABÖ-Bölünme	Cinsiyet	K (245)	2,7	.59	8,91	529,494	.372	
		E (312)	2,65	.60				
	Sınıf	11 (209)	2,75	.58				
		12 (348)	2,63	.60	2,33	451,447	.20	
ABÖ-Farklılaşma	Cinsiyet	K (245)	2,6	.49	2	543,294	.43	
		E (312)	2,51	.54				
	Sınıf	11 (209)	2,62	.51				
		12 (348)	2,61	.53	2,68	451,04	.008**	.13
Akran-Güven	Cinsiyet	K (245)	3,51	.78	-2,21	535,511	.025*	.10
		E (312)	3,71	.82				
	Sınıf	11 (209)	3,57	.78				
		12 (348)	3,65	.82	-1,03	454,996	.301	
Akran-İletişim	Cinsiyet	K (245)	3,57	.75	-2,66	533,81	.008**	.11
		E (312)	3,75	.78				
	Sınıf	11 (209)	3,61	.79				
		12 (348)	3,7	.76	-1,42	426,092	.155	
Akran-Yabancılaşma	Cinsiyet	K (245)	3,51	.82	-1,03	534,943	.300	
		E (312)	3,58	.86				
	Sınıf	11 (209)	3,41	.90				
		12 (348)	3,64	.80	-3	398,441	.002**	.14
BFKÖ-Nörotiklik	Cinsiyet	K (245)	2,9	.66	-2,21	535,555	.026*	.10
		E (312)	3	.70				
	Sınıf	11 (209)	3,05	.69				
		12 (348)	2,93	.68	1,87	431,998	.061	
BFKÖ-Dışadönüklük	Cinsiyet	K (245)	3,34	1	-1,8	493,699	.986	
		E (312)	3,35	.89				
	Sınıf	11 (209)	3,44	1,12				
		12 (348)	3,29	.81	1,77	338,926	.077	
BFKÖ-Gelişime Açıklık	Cinsiyet	K (245)	3,69	.61	.193	548,048	.847	
		E (312)	3,68	.70				
	Sınıf	11 (209)	3,29	.66				
		12 (348)	3,69	.66	.89	436,596	.921	
BFKÖ-Uyum	Cinsiyet	K (245)	3,48	.56	-2,72	538,079	.006**	.12
		E (312)	3,62	.60				
	Sınıf	11 (209)	3,52	.61				
		12 (348)	3,59	.58	-1,31	418,466	.182	
BFKÖ-Öz-Denetim	Cinsiyet	K (245)	3,47	.70	-.99	479,466	.312	
		E (312)	3,52	.60				
	Sınıf	11 (209)	3,45	.73				
		12 (348)	3,53	.58	-1,28	363,628	.175	

*p<.05, **p<.01

Katılımcıların Ayrışma-Bireyleşme Ölçeğinin Toplam ve alt ölçek puan ortalamaları arasında cinsiyet değişkenine göre yapılan bağımsız grup *t*- testi analizine göre anlamlı bir farklılık elde edilememiştir ($p>.05$).

Cinsiyet değişkenine göre Akran İlişkileri Ölçeğinin Güven alt ölçeği puan ortalamaları arasında ilişkisiz grup *t* testi analizinde ($t=-2.21$, $sd=535,511$, $p<.05$) erkekler lehine anlamlı farklılık çıkmıştır. Benzer şekilde cinsiyet değişkenine göre iletişim alt ölçeği puan ortalamaları arasında ($t=-2.66$, $sd= 533,81$, $p<.05$) erkekler lehine anlamlı farklılık elde edilmiştir.

Öte yandan Beş Faktör Kişilik Ölçeğinden elde edilen sonuçlara bakıldığında, cinsiyet değişkenine göre nörotiklik ve uyum alt ölçeklerinde erkeklerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır ($t=-2.21$, $sd=535,555$, $p<.026$, $t=-2.72$, $sd=538,079$, $p<.006$). Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin, Dışadönüklük, Gelişime Açıklık Ve Öz-Denetim alt ölçeklerde ise cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>.05$).

Katılımcıların sınıf değişkenine göre Ayrışma-Bireyleşme Ölçeğinin toplam puanları arasında yapılan bağımsız grup *t* testi analizi sonucunda 11.sınıflar lehine ($t= 2,51$, $sd= 436,976$, $p<.05$), Farklılaşma alt ölçeğinin puan ortalamaları için 11. sınıf öğrencileri lehine ($t=2,68$, $sd=451,04$, $p<.05$), anlamlı farklılık bulunmuştur. Diğer taraftan katılımcıların ABÖ'nün Bölünme alt ölçeğinde sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır. ($p>.05$).

Akran ilişkileri ölçeğinin sınıf düzeylerine göre bakıldığında, sadece Yabancılaşma alt ölçeği puan ortalamaları arasında ($t=-3$, $sd= 398,441$, $p<.05$) 12. sınıflar lehine anlamlı farklılık bulunmuştur. Akran ilişkileri Ölçeğinin güven ve iletişim alt ölçeklerinde sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Diğer taraftan, Beş Faktör Kişilik ölçeği puanları arasında sınıf düzeyine hiçbir alt ölçekte anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>.05$). Ergenlerin okudukları lise türüne ilişkin bulgular Tablo 4-3'de gösterilmiştir.

Tablo 4-3: Ölçek Puanlarının Lise Türüne Göre ANOVA Sonuçları

Ölçek	Değişken	Varyansın Kayn.	Kare. T.	Sd	Kare.Ort.	F	P	η^2
ABÖ-T	Lise Tür.	Gruplararası	1.640	2	820	4.40	.013*	.13
		Gruplariçi	103.028	557	81.837			
		Toplam	104.667	556				
ABÖ-Böl.	Lise Tür.	Gruplararası	2.676	2	1.338	3.766	.024*	.12
		Gruplariçi	196.830	554	.355			
		Toplam	199.506	556				
ABÖ-Fark.	Lise Tür.	Gruplararası	2.682	2	1.341	4.903	.008**	.15
		Gruplariçi	151.532	554	.274			
		Toplam	154.215	556				
Güven	Lise Tür.	Gruplararası	15.187	2	7.593	12.018	.000**	.20
		Gruplariçi	350.034	554	.632			
		Toplam	365.221	556				
İletişim	Lise Tür.	Gruplararası	9.549	2	4.775	8.086	.000**	.17
		Gruplariçi	327.121	554	.590			
		Toplam	336.670	556				
Yabancılaşma	Lise Tür.	Gruplararası	6.031	2	3.016	4.260	.015*	.12
		Gruplariçi	392.212	554	0.708			
		Toplam	398.243	556				
Nörotik.	Lise Tür.	Gruplararası	5.620	2	2.810	5.993	.003**	.15
		Gruplariçi	259.767	554	0.469			
		Toplam	265.387	556				
Dış. Dönk.	Lise Tür.	Gruplararası	2.047	2	1.024	1.140	.320	
		Gruplariçi	497.238	554	0.898			
		Toplam	499.286	556				
Gel. Açık.	Lise Tür.	Gruplararası	3.289	2	1.645	3.770	.024*	.12
		Gruplariçi	241.666	554	0.436			
		Toplam	244.955	556				
Uyum	Lise Tür.	Gruplararası	3.538	2	1.769	5.070	.007**	.13
		Gruplariçi	193.320	554	0.349			
		Toplam	196.858	556				
Öz Disipln	Lise Tür.	Gruplararası	12.423	2	6.212	15.579	.000**	.23
		Gruplariçi	220.898	554	0.399			
		Toplam	233.322	556				

*p<.05, **p<.01

Tablo 4-2’de görüldüğü gibi, ergenlerin ayrışma-bireyleşme ölçeği toplam puanları (F=4.40 p<.05), bölünme alt ölçek puanları (F= 3.766, p<.05), Farklılaşma (F= 4.903, p<.05) arasında yapılan ANOVA sonuçlarına göre farklılaşma olduğu belirlenmiştir.

Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu saptamak için post hoc Tukey analizi gerçekleştirilmiştir. Post hoc Tukey analiz sonuçlarına göre, anlamlı farklılaşmanın mesleki teknik lisesi öğrencileri ile fen lisesi öğrencileri arasında olduğu ortaya çıkmıştır. Farklılaşmanın mesleki teknik lisesi öğrencileri lehine olduğu görülmüştür.

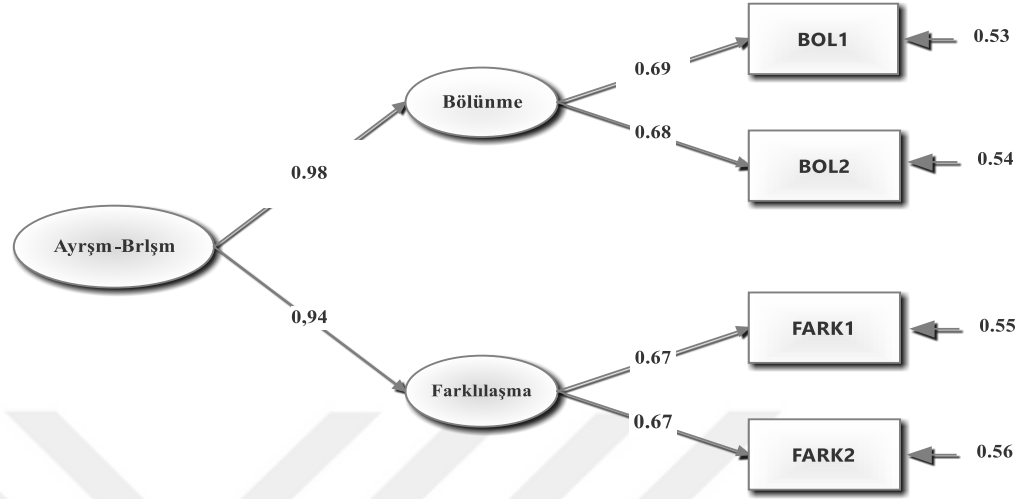
Lise türüne göre Akran ilişkiler ölçeğinin puanları arasında yapılan Tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre, Akran ilişkileri ölçeğinin Güven alt ölçeği ($F=12.018$, $p<.01$), İletişim alt ölçeği ($F=8.086$, $p<.01$) ve Yabancılaşma alt ölçeği ($F=4.260$, $p<.05$) için anlamlı bir farklılaşma olduğu belirlenmiştir. Farklılaşmanın hangi liseler arasında olduğunu saptamak için yapılan Post hoc Tukey analizine göre, anlamlı farklılığın mesleki teknik lisesi ile fen lisesi arasında olduğu ve bu farklılığın mesleki teknik lisesi öğrencileri lehine olduğu saptanmıştır.

Lise türüne göre BFKÖ'nün puanları arasında yapılan tek yönlü varsayın analizi (ANOVA) sonuçlarına göre Nörotiklik ($F=5.993$, $p<.01$), Gelişime Açıklık ($F=3.770$, $p<.01$) Uyum ($F=5.070$, $p<.05$), Öz-denetim ($F=15.579$, $P<.01$), alt ölçek puanlarının istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir. Beş faktör kişilik ölçeğinin ANOVA sonuçlarına göre, Dışadönüklük alt ölçeğinin ($F=1.140$, $p>.01$) anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Görüldüğü üzere, Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin dışadönüklük alt ölçeği dışında diğer alt ölçekler için anlamlı bir farklılaşma olduğu belirlenmiştir. Farklılaşmanın hangi lise türleri arasında olduğunu saptamak için yapılan post hoc Tukey analizine göre, anlamlı farklılığın mesleki teknik lisesi ile fen lisesi arasında olduğu ortaya çıkmıştır. Farklılaşmanın mesleki teknik lisesi öğrencileri lehine olduğu saptanmıştır.

4.2. Çalışmada Kullanılan Ölçme Araçlarına İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizleri Sonuçları

Çalışmanın bu bölümünde, modelde kullanılan ölçme araçlarına ilişkin doğrulayıcı faktör analizleri, t- değerleri ve uyum iyiliği değerlerine bakılmıştır. Yapısal eşitlik modellerinde, modelin veri uyumunu değerlendiren en önemli ölçütlerden biri uyum iyiliği değerleridir. Bu değerler, her bir modelin bir bütün olarak veri tarafından kabul edilir düzeyde desteklenip desteklenmediğine ilişkin yargıya ulaşmamıza yardımcı olur (Kline, 2005; Şimşek, 2007). Doğrulayıcı faktör analizinde ise, ölçme aracında daha küçük bir sayı kullanılarak değişkenler arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılır. Doğrulayıcı faktör analizi, açıklayıcı faktör analizinden farklı olarak göstergeler arasındaki gözlenen ilişkileri daha az parametre tahminiyle yeniden oluşturmaya çalışılır (Brown, 2006; Çelik ve Yılmaz, 2016). Doğrulayıcı faktör analizi, önceden seçilen faktör modelinin veriye uyumunun sağlanıp sağlanmadığını değerlendirmek için kullanılan en etkili analizdir (Floyd ve Widaman, 1995). Doğrulayıcı faktör analizinde, gizil değişkenlerin, faktörlerin gözlenen değişkenleri yani maddeleri açıklama durumlarına ilişkin t- değerlerine bakılırken, ölçekte yer alan maddenin ya da modelde olan değişkenin manidarlık düzeyi dikkate alınır. Bu çerçevede t- değerleri, modelden çıkartılması gereken herhangi bir maddenin olup olmadığı fikrini vermektedir. Modelde bir maddenin anlamlı çıkarmaması, o maddenin çıkartılması gerekliliği bilgisini vermektedir (Büyüköztürk, Çokluk- Bökeoğlu ve Şekercioğlu, 2012; Şimşek, 2007).

Ayrışma-bireyleşme ölçeği için yapılan doğrulayıcı faktör analizlerinde, söz konusu ölçeğin üç faktörünün her birisi için, madde sayıları fazla olduğu için, ikişer parsel oluşturulmuş olup bu parsellerin faktörlerin temel göstergeler olduğu varsayımıyla analizler yapılmıştır. Ayrışma-bireyleşme ölçeğine ilişkin doğrulayıcı faktör sonuçları Şekil 4-1'de gösterilmiştir.

Şekil 4-1: Ayrışma-Bireleşme Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Yük Değerleri

Şekil 4-1’de görüldüğü gibi ayrışma-bireleşme alt faktörlerinin standardize edilmiş regresyon katsayıları bölünme için (λ .98, $p < .01$), Farklılaşma için ise (λ .94, $p < .01$) olup anlamlı olduğu görülmektedir. Ayrışma-bireleşme ölçeğinin doğrulayıcı faktör sonuçlarına göre t- değerleri ise, bölünme için, $t = 14.46$, farklılaşma için, $t = 13.63$ olarak çıkmıştır. Bu sonuçlar Ayrışma-Bireleşme ölçeğinin modele uyum sağladığı şeklinde yorumlanabilir.

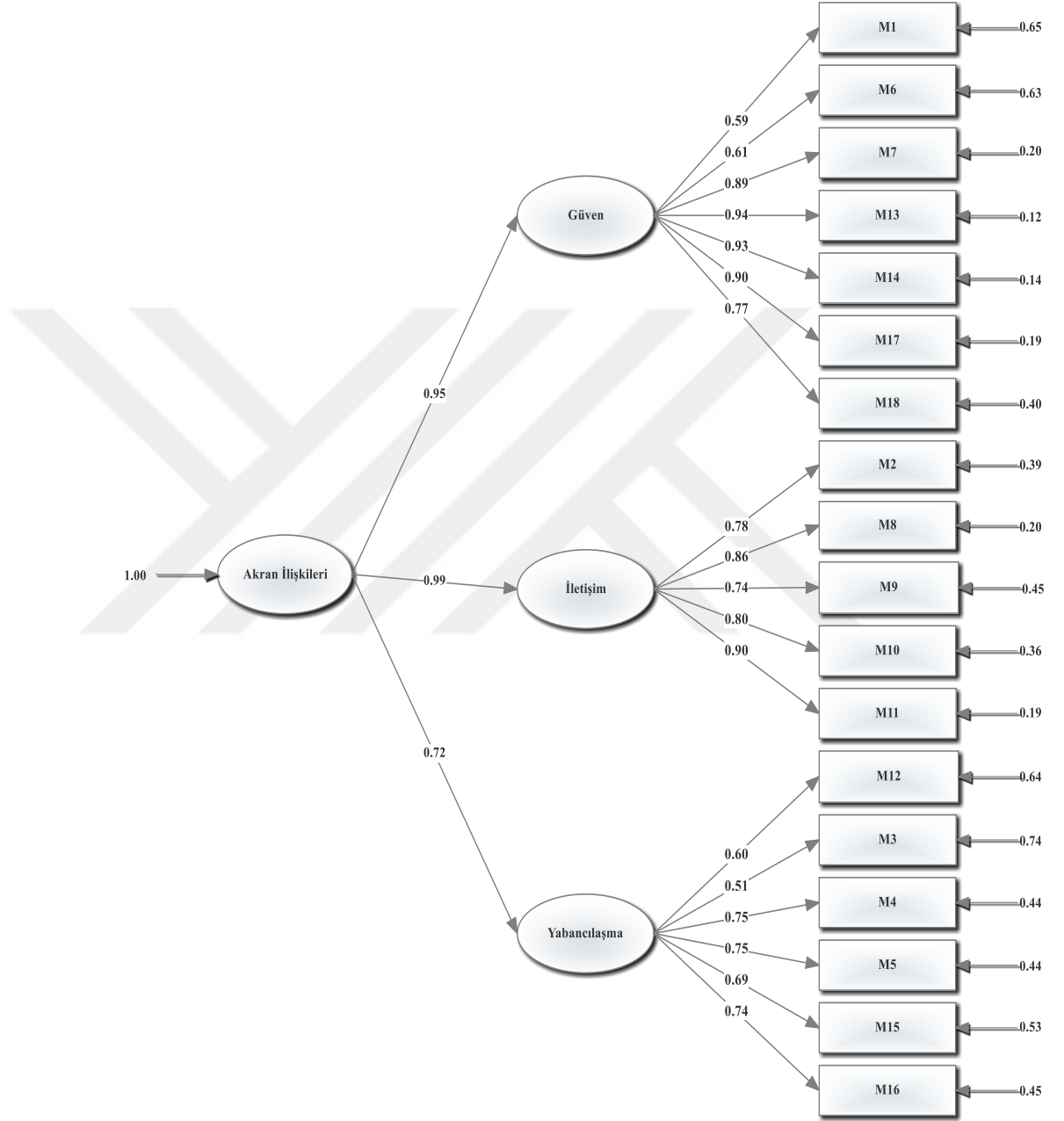
Ayrışma-bireleşme ölçeğinin uyum iyiliği değerleri Tablo 4-4’de verilmiştir.

Tablo 4-4: Ayrışma-Bireleşme Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Sonuçlarına İlişkin Uyum İyiliği Değerleri

Uyum Ölçüsü	Değer	Yorum
X^2/Sd	1.98	İyi Uyum
RMSEA	0.042	İyi Uyum
NFI	0.98	İyi Uyum
CFI	0.99	İyi Uyum
GFI	0.99	İyi Uyum

Tablo 4-3’e göre, ayrışma-bireleşme ölçeğinin doğrulayıcı faktör analizi sonucuna göre, ölçeğin uyum iyiliği değerleri incelendiğinde, tüm değerlerin iyi uyum gösterdiği görülmektedir. Bu sonuçlar, ayrışma-bireleşme ölçme aracının model için veri uyumunun sağlandığı şeklinde değerlendirilmektedir.

Akran ilişkileri ölçeği için yapılan doğrulayıcı faktör analizlerinde, söz konusu ölçeğin üç faktörünün her birisi için bütün maddelerine yer verilmiştir. Akran ilişkileri ölçeği için yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçları Şekil 4-2’de gösterilmiştir.

Şekil 4-2: Akran İlişkileri Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Yük Değerleri

Şekil 4-2’de görüldüğü gibi akran ilişkileri alt faktörlerinin standardize edilmiş regresyon katsayıları (λ .72 ile λ .99, $p < .01$) arasında değişmekte olup anlamlı olduğu görülmektedir.

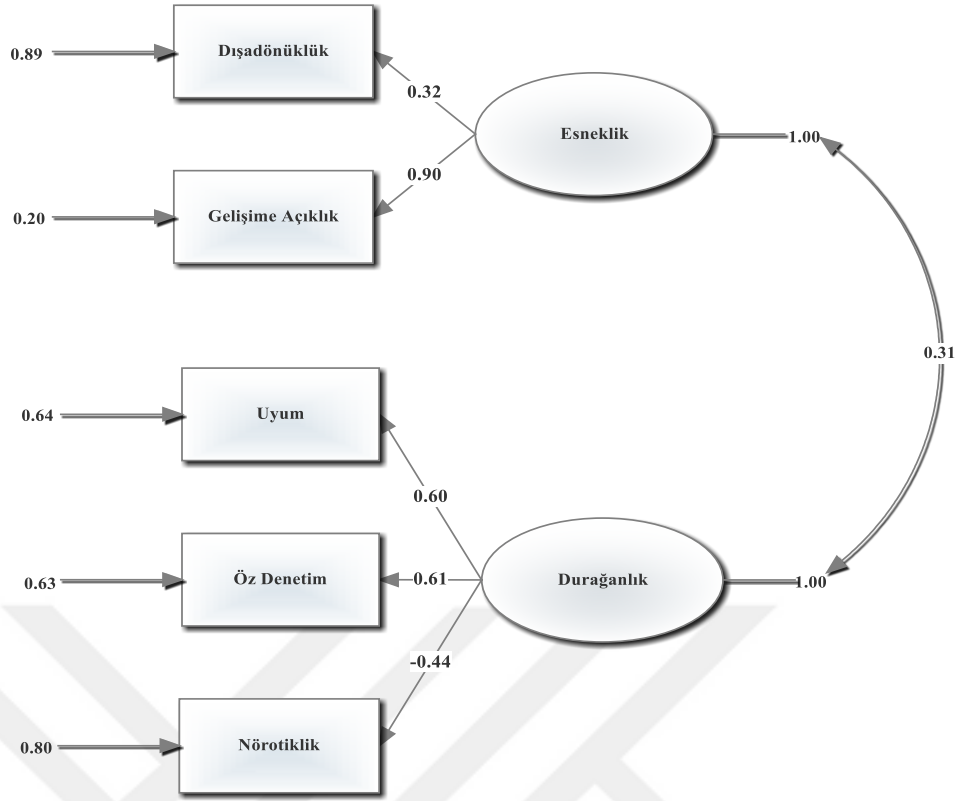
Akran ilişkileri alt ölçeklerinin doğrulayıcı faktör sonuçlarına göre t-değerleri ise, güven için, $t= 20.90$, iletişim için, $t=30.10$, yabancılaşma için ise, $t=13.48$ olarak çıkmıştır. Söz konusu akran ilişkileri ölçeğinin bütün alt ölçeklerinin ($p<.01$) düzeyinde anlamlı olduğu ve çıkartılması gereken herhangi bir maddenin olmadığı saptanmıştır. Akran ilişkileri ölçeğinin uyum iyiliği değerleri Tablo 4-5'te verilmiştir.

Tablo 4-5: Akran İlişkileri Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Sonuçlarına İlişkin Uyum İyiliği Değerleri

Uyum Ölçüsü	Değer	Yorum
X^2/Sd	4.08	Kabul Edilebilir Uyum
RMSEA	0.074	Kabul Edilebilir Uyum
NFI	0.91	Kabul Edilebilir Uyum
CFI	0.93	Kabul Edilebilir Uyum
GFI	0.97	İyi Uyum

Tablo 4-4'e göre, akran ilişkileri ölçeğinin doğrulayıcı faktör analizi sonucuna göre, ölçeğin uyum iyiliği değerleri, tüm değerlerin kabul edilebilir uyum ya da iyi uyum gösterdiği görülmektedir. Bu sonuçlara göre, akran ilişkileri ölçme aracının veri uyumunun model için yeterli olduğunu göstermektedir.

Çalışmada kullanılan beş faktör kişilik ölçeği için yapılan doğrulayıcı faktör analizleri sonuçları Şekil 4-3'te gösterilmiştir.

Şekil 4-3: Beş Faktör Kişilik Ölçeği Doğrulamalı Faktör Yük Değerleri

Şekil 4-3’de görüldüğü gibi BFKÖ’nin alt faktörlerinin standardize edilmiş regresyon katsayıları λ -.44 ile λ .90 arasında değişmekte olup ($p < 0.01$) düzeyinde anlamlı olduğu gözlemlenmektedir.

Beş Faktör Kişilik alt ölçeklerinin doğrulamalı faktör sonuçlarına göre t-değerleri ise, dışadönüklük için, $t = 2.05$, öz-denetim için, $t = 6.83$, nörotiklik için, $t = 6.77$ olarak çıkmıştır. Bu sonuçlara göre, Beş Faktör Kişilik Ölçeği aracının veri için model uyumunun yeterli olduğunu göstermektedir.

BFKÖ’ünün uyum iyiliği değerleri Tablo 4-6’de verilmiştir.

Tablo 4-6: Beş Faktör Kişilik Ölçeği Doğrulamalı Faktör Sonuçlarına İlişkin Uyum İyiliği Değerleri

Uyum Ölçüsü	Değer	Yorum
X^2/Sd	4	Kabul Edilebilir Uyum
RMSEA	0.019	İyi Uyum
NFI	0.94	Kabul Edilebilir Uyum
CFI	0.96	İyi Uyum
GFI	0.99	İyi Uyum

Tablo 3-3'e göre, Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin doğrulayıcı faktör faktör analizi ve uyum iyiliği değerleri sonucuna göre, değerlerin çoğunluğunun iyi uyum değerler aldığı, geri kalanların ise, kabul edilebilir uyum gösterdiği görülmektedir. Bu sonuçlara göre, Beş Faktör Kişilik Ölçeği ölçme aracının veri model uyumunun yeterli olduğunu göstermektedir.

4.3. Yapısal Eşitlik Modeli Analiz Sonuçları

4.3.1. Ölçme Modeli Sonuçları

Çalışmada önerilen yapısal eşitlik modeline ilişkin analizler iki basamakta gerçekleştirilmiştir. İlk olarak ölçme modeli test edilmiştir. Ölçme modeli ile ilgili bir sorun olup olmadığına bakılmıştır. Ölçme modeli ile ilgili sorun olduğundan, bu sorun giderildikten sonra, ikinci aşamada, yapısal model test edilmiştir (Çelik ve Yılmaz, 2013; Kline, 2005).

Öncelikle, ergenlerin kişilik özellikleri ile ayrışma-bireyleşme arasındaki ilişkide akran ilişkilerinin aracı etkisinin incelenmesine yönelik yapısal modelin ilk aşamasını oluşturan ölçme modeli test edilmiştir. Ölçme modelinde dört adet gizil değişken (Kişilik özellikleri; durağanlık ve esneklik, ayrışma-bireyleşme, akran ilişkileri) ve bu gizil değişkenleri oluşturan 10 adet gözlenen değişken bulunmaktadır.

Yapısal eşitlik modelinde path analizine geçmeden önce değişkenler arasındaki ilişkiye bakmak gerekmektedir (Kline, 2005). Çalışmada yer alan değişkenlerin birbirileri ile olan ilişki düzeyleri, korelasyon analizleri ve betimsel istatistiki değerlere Tablo 4-7'de yer verilmiştir.

4.4. Çalışmada Yer Alan Değişkenler Arasındaki İlişki Düzeyi Analiz Sonuçları

Tablo 4-7: Gözlenen Değişkenlerin \bar{X} , SS ve Aralarındaki İlişkiler

	\bar{X}	SS	Abt	Böl	Fark	Nört	Dışd	G.A	Uyum	Öz-Dnt	Güven	İltşm	Ybcn
Abt	67.8	16.9	-										
Böl	35.1	7.1	.845**	-									
Fark	35.3	6	.842**	.567**	-								
Nört	23.8	5.5	.393**	.413**	.288**	-							
Dışd	26.8	7.5	-.045	-.024	.086*	-.109**	-						
G.A	36.9	6.6	.049	.051	.006	-.119**	.249**	-					
Uyum	32.1	5.3	-.180**	-.265**	-.084*	-.263**	.019	.191**	-				
Öz-Dnt	31.5	5.8	-.126**	-.201**	-.078*	-.261**	.013	.168**	.333**	-			
Güven	25.3	5.6	-.205**	-.250**	-.130**	-.164**	.131**	.107*	.317**	.154**	-		
İltşm	18.3	3.8	-.212**	-.260**	-.113**	-.232**	.207**	.160**	.310**	.195**	.692**	-	
Ybcn	21.3	5.1	-.517**	-.504**	-.390**	-.343**	.118**	-.092*	.157**	.132**	.409**	.418**	-

Böl: Bölünme, Fark: Farklılaşma, Nört: Nörotiklik, Dışd: Dışadönüklük, G.A: Gelişime Açıklık, Uym: Uyum, Öz-Dnt: Öz-denetim, Güven, İltşm: İletişim, Ybcn: Yabancılaşma.
*p<0.05, **p<0.01, N=557

4.4.1. Ergenlerin Kişilik Özellikleri ile Ayrışma-Bireyleşme Arasında Anlamlı Bir İlişki Var mıdır? Alt Probleme İlişkin Bulgular

Ayrışma-bireyleşme Ölçeği toplam puanları ile Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin'nin Nörotiklik boyutu ile ($r=.393$, $p<.01$) pozitif, Uyum boyutu ($r= -.180$, $p<.01$) ve Öz-denetim boyutu ile ($r=-.126$, $p<.01$) arasında negatif anlamlı ilişki bulunmuştur. Gelişime açıklık ($r=.049$, $p>.05$) ile Dışadönüklük ($r= -.045$, $p>.05$) için ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Ayrışma-bireyleşme Ölçeğinin bölünme puanları ile Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin'nin Nörotiklik ($r=.413$, $p<.01$) boyutu, Uyum boyutu ile ($r= -.265$, $p<.01$), Öz-denetim boyutu ile ($r=-.201$, $p<.01$) arasında negatif anlamlı ilişki bulunmuştur. Gelişime açıklık ($r=.051$, $p>.05$), Dışadönüklük ($r= -.024$, $p>.05$) için ise anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

Ayrışma-bireyleşme Ölçeğinin Farklılaşma puanları ile Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin'nin Nörotiklik ($r=.288$, $p<.01$) boyutu, Uyum boyutu ($r= -.84$, $p<.01$), Öz-denetim boyutu ile ($r=-.78$, $p<.01$) Dışadönüklük ($r= -.086$, $p<.05$) arasında pozitif anlamlı ilişki bulunmuştur. Ayrışma-bireyleşme Ölçeğinin Farklılaşma puanları ile Gelişime açıklık ($r=.049$, $p>.05$) arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

4.4.2. Ergenlerin Kişilik Özellikleri ile Akran İlişkileri Arasında Anlamlı Bir

İlişki Var mıdır? Alt Probleme İlişkin Bulgular

Akran ilişkileri ölçeğinin Güven alt boyutu ile Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin Nörotiklik boyutu ($r= -.164$, $p<.01$) negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Diğer taraftan Akran ilişkileri ölçeğinin Güven alt boyutu ile Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin Dışadönüklük ($r= .131$, $p>.01$), Gelişime Açıklık ($r= .107$, $p<.05$), Uyum ($r= .317$, $p<.01$) ile Öz-Denetim boyutları ($r= .333$, $p<.01$) arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Akran ilişkileri ölçeğinin İletişim alt boyutu ile Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin Nörotiklik boyutu ($r= -.232$, $p<.01$) negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Öte yandan Akran ilişkileri ölçeğinin iletişim alt boyutu ile Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin Dışadönüklük ($r= .207$, $p>.01$), Gelişime Açıklık ($r= .160$, $p<.01$), Uyum ($r= .310$, $p<.01$) ile Öz-Denetim boyutları ($r= .195$, $p<.01$) arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Akran ilişkileri ölçeğinin Yabancılaşma alt boyutu ile Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin Nörotiklik ($r = -.343$, $p < .01$) ile Gelişime Açıklık boyutu ($r = -.92$, $p < .05$) arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Akran ilişkileri ölçeğinin Yabancılaşma alt boyutu ile Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin Dışadönüklük ($r = .118$, $p > .01$), Uyum ($r = .157$, $p < .01$) ile Öz-Denetim boyutları ($r = .132$, $p < .01$) arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

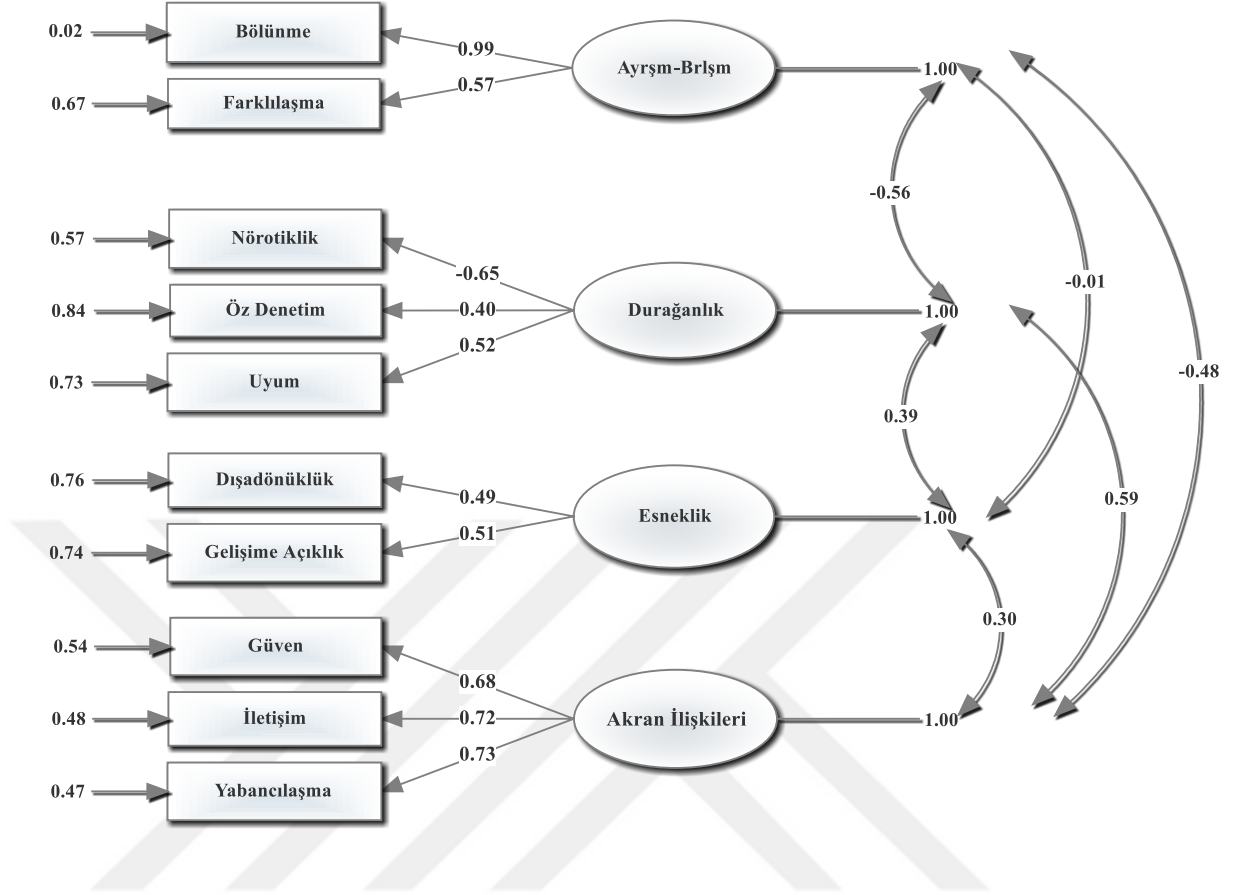
4.4.3. Ergenlerin Akran İlişkileri ile Ayrışma-Bireyleşme Arasında Anlamlı Bir

İlişki Var Mıdır? Alt Probleme İlişkin Bulgular

Ayrışma-bireyleşme Ölçeği toplam puanları, Bölünme ve Farklılaşma alt ölçekleri ile Akran İlişkileri Ölçeğinin Güven, iletişim ve Yabancılaşma alt ölçekleri arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Çalışmada yer alan kişilik özelliklerinden durağanlık gizil değişkenini nörotiklik, öz-denetim ve uyum, esnekliği ise dışadönüklük ve gelişime açıklık temsil etmektedir. Ayrışma-bireyleşme gizil değişkenini, bölünme ve farklılaşma temsil etmektedir. Son olarak akran ilişkileri gizil değişkenini güven, iletişim ve yabancılaşma temsil etmektedir. Ölçme modeli gözlenen değişkenler ile gizil değişkenler arasındaki ilişkiyi verir. Diğer bir tanımla, ölçme aracında ölçülen göstergeler ile göstergelerin bağlı olduğu yapılar arasındaki ilişkiyi tanımlar. Zira her bir gizil değişken, çeşitli gözlenen değişkenlerle ölçülür (Byrne, 2016; Çelik ve Yılmaz, 2016). Söz konusu değişkenlerin kullanılmasıyla test edilen ölçme modeline ilişkin, standardize faktör yük değerleri, t-değerleri ve uyum iyiliği değerleri verilmiştir.

Ölçme modelinin doğrulayıcı faktör yük değerleri Şekil 4-4'te gösterilmiştir.

Şekil 4-4: Ölçme Modele İlişkin Faktör Yük Değerleri

Şekil 4-4'te görüldüğü üzere Ayrışma-Bireyleşme Ölçeğinin Bölünme alt ölçeği ($\lambda = 0.99$) ve Farklılaşma alt boyutu içinse ($\lambda = 0.57$) regresyon katsayılarının ($p < .01$) düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin Durağanlık boyutunun (Nörotiklik $\lambda = -0.65$, Öz-Denetim $\lambda = 0.40$, Uyum $\lambda = 0.52$) regresyon katsayısı şeklinde olup ($p < .01$) düzeyinde anlamlı olduğu saptanmıştır. Benzer şekilde Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin Esneklik boyutunun (Dışadönüklük $\lambda = 0.49$, Gelişime Açıklık $\lambda = 0.51$) regresyon katsayılarının ($p < .01$) düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur. Akran İlişkileri Ölçeğinin (Güven, $\lambda = 0.68$, İletişim $\lambda = 0.72$, Yabancılaşma $\lambda = 0.73$) alt boyutlarının regresyon katsayılarının ($p < .01$) düzeyinde anlamlı olduğu saptanmıştır. Ayrışma-bireyleşme ile Beş Faktör Kişilik boyutlarından durağanlık (uyum, öz-denetim ve nörotiklik) arasında anlamlı bir ilişki ($\phi = -0.56$, $p < .01$) görülmektedir. Öte yandan Ayrışma-bireyleşme ile Beş Faktör Kişilik Ölçeği boyutlarından Esneklik (Dışadönüklük, Uyum) arasında anlamlı bir ilişki ($\phi = -0.01$, $p > .05$) bulunmamıştır. Ayrışma-bireyleşme ile Akran İlişkileri arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki ($\phi = -0.48$, $p < .01$) saptanmıştır.

Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin Durağanlık ve Esneklik boyutları ile Akran İlişkileri arasında pozitif yönde, anlamlı bir ilişki ($\varphi = 0.59$, $\Phi = 0.20$, $p < .01$) olduğu saptanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi t- değeri sonuçlarına göre, Ayrışma-bireyleşmenin Farklılaşma alt ölçeği için $t=7.21$, Beş Faktör Kişilik Ölçeğin Durağanlık boyutunun Nörotiklik $t= -8.89$, Öz-Denetim $t= 7.8$, Beş Faktör Kişilik Ölçeğin Esneklik boyutunun Gelişime Açıklık $t= 2.16$ dır. Akran ilişkilerinin İletişim alt ölçeği t- değeri $t= 19.60$ ve Yabancılaşma alt ölçeği t- değeri $t=11.95$ ’ dır. Ölçme modelinin yeterli veriyi sağlayıp sağlamadığına ilişkin analizler uyum iyiliği değerlerine bakılarak tespit edilmiştir.

Ölçme modele ilişkin uyum iyiliği değerleri Tablo 4-8’de gösterilmiştir.

Tablo 4-8: Ölçme Modele İlişkin Uyum İyiliği Değerleri

Uyum Ölçüsü	Değer	Yorum
X ² /Sd	9.54	Kötü Uyum
NFI	0.90	Kabul Edilebilir Uyum
CFI	0.91	Kabul Edilebilir Uyum
GFI	0.96	İyi Uyum

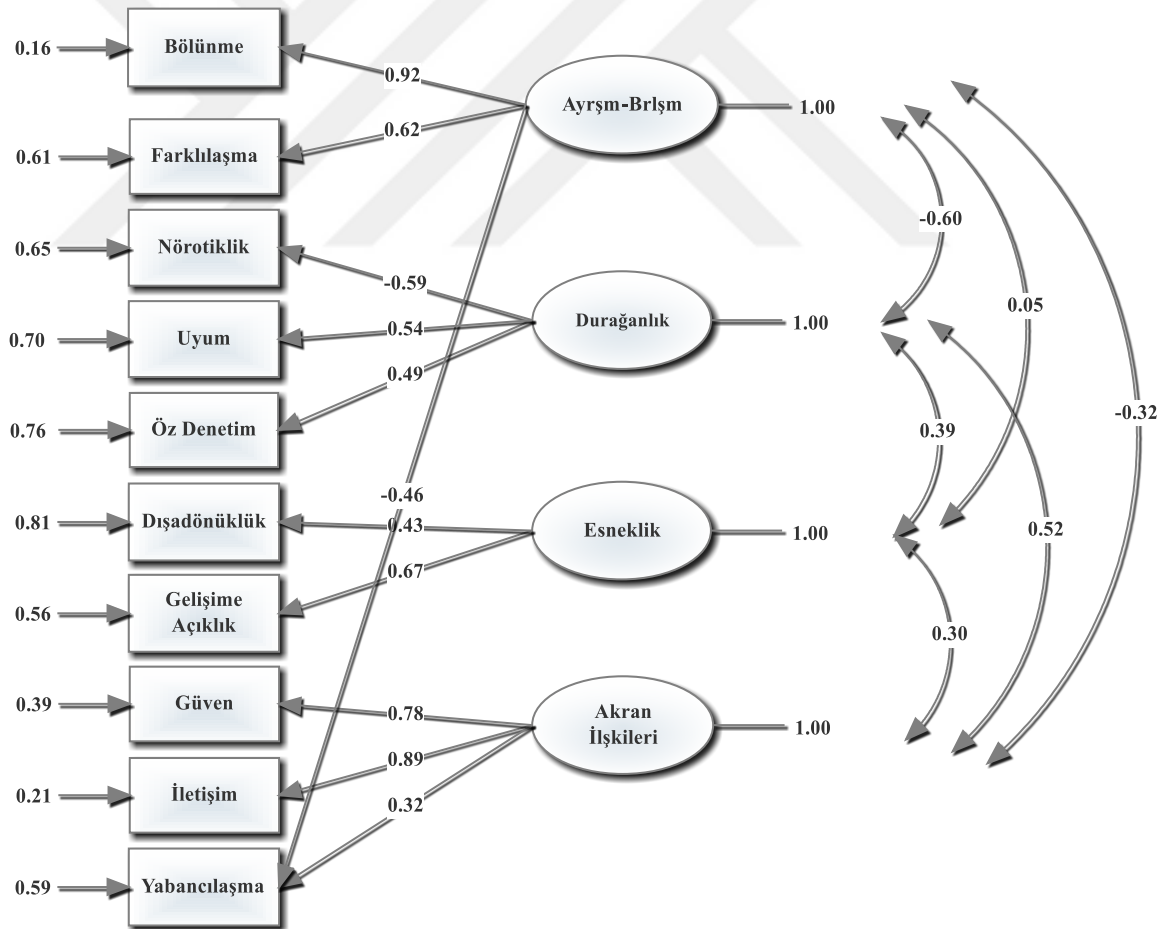
Tablo 4-7’te görüldüğü üzere, uyum iyiliği değerleri kriterlerine göre, ölçme modeline ilişkin bir uyum iyiliği değeri gerekli sınır değerini yakalamadığı, uyum iyiliği değerlerinden ikisi sınır değerlerde kalırken sadece bir değer iyi uyuma işaret etmektedir. Bu noktada, ölçme modelinin yeterli uyum iyiliği değerlerini üretmemesi durumunda, düzeltme indeksleri aracılığıyla modelin kabul edilebilir değerler üretecek şekilde değiştirilmesi gerekliliği belirtilmektedir (Şimşek, 2007). Ortaya çıkan bu durumdan dolayı modeldeki sorunu tespit etmek amacıyla Lisrel programı tarafından üretilen düzeltme indeksleri (modification indices) incelenmiş ve modeldeki uyum iyiliği uyuşmazlığın Akran İlişkiler ölçeğinin Yabancılaşma alt test puanlarının, Ayrışma-Bireyleşme faktörü üzerinde diğerlerine göre daha fazla bir yük taşımamasından kaynaklandığı belirlenmiştir. Bu faktör yükü için düzeltme işlemi yapılmıştır. Ayrışma-bireyleşme boyutundan Yabancılaşma faktörüne bir yol çizilerek modele bu yolun eklenmesi sağlanmıştır. Modele ilişkin yeniden alınan uyum iyiliği değerleri Tablo 4-9’de verilmiştir.

Tablo 4-9: Düzeltme Sonrası Ölçme Modeline İlişkin Uyum İyiliği Değerleri

Uyum Ölçüsü	Değer	Yorum
χ^2/Sd	5.47	Kabul Edilebilir Uyum
NFI	0.90	Kabul Edilebilir Uyum
CFI	0.92	Kabul Edilebilir Uyum
GFI	0.95	İyi Uyum

Tablo 4-8’de görüldüğü üzere, düzeltme sonrasında uyum iyiliği değerlerinden (χ^2/Sd , NFI, CFI)’nin kabul edilebilir değerler aldığı. (GFI)’nin ise iyi uyum değeri sınırları içerisinde olduğu saptanmıştır. Bu durum, ölçme modelinin veri için gerekli uyum iyiliği değerlerini taşıdığı değerlendirilebilir.

Düzeltilme indeksi uygulandıktan sonra ölçme modelinin parametre değerleri Şekil 4-5’de verilmiştir.

Şekil 4-5: Düzeltme Sonrası Ölçme Modelin Standardize Edilmiş Parametre Değerleri

Şekil 4-5'te olduğu gibi düzeltme sonrası değerlere bakıldığında, Ayrışma-Bireyleşme ile Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin Durağanlık boyutu (Nörotiklik, Uyum, Öz-Denetim) arasındaki ilişki ($\varphi = -0.56$ 'dan $\varphi = -0.56$)'ya yükselmiştir. Ayrışma-Bireyleşme ile Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin Esneklik boyutu (Dışadönüklük, Gelişime Açıklık) arasındaki ilişki ($\varphi = -0.01$ 'den $\varphi = 0.05$)'e yükselmiştir. Ayrışma-Bireyleşme ile Akran İlişkileri arasındaki ilişki ($\varphi = -0.48$ 'den $\varphi = -0.32$)'ye yükselmiştir. Aynı şekilde Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin Durağanlık boyutu ile Akran ilişkileri arasındaki ilişki ($\varphi = 0.52$ 'den $\varphi = 0.59$)'e yükselmiştir. Öte yandan Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin Esneklik boyutu ile Akran ilişkileri arasındaki ilişki düzeyinde ($\varphi = 0.30$, $\varphi = 0.30$) herhangi bir değişim meydana gelmemiştir. Tabloda da görüldüğü gibi en büyük değişimin Ayrışma-Bireyleşme ile Akran ilişkileri arasında olduğu belirlenmiştir.

Ölçme modeline ilişkin gerekli analizler yapıldıktan sonra, modelin uyum iyiliği değerleri yeterli düzeyde olduğu zaman, yapısal modelin test edilmesine geçilmesi aşaması gerçekleştirilmektedir (Çelik ve Yılmaz, 2013; Kline, 2005). Aşağıda yapısal model testine ilişkin detaylı analizler verilmiştir.

4.3.2. Yapısal Model Testi Sonuçları

Ölçüm modeline ilişkin gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra, ergenlerin kişilik özellikleri ile ayrışma-bireyleşme arasındaki ilişkide akran ilişkilerinin aracı etkisini sınamak için yapısal eşitlik modeli testi kurulmuştur. Yapısal model, gizil değişkenler arasındaki ilişkiyi verir. Yapısal modelde, bir gizil değişkenin diğer gizil değişken/değişkenler üzerindeki etkisi tespit edilir (Kline, 2005; Bayram, 2013). Burada yapısal modelin uyum iyiliği değerleri, t- değerleri ve parametre değerlerine bakılmıştır.

Tüm modele ilişkin uyum iyiliği değerleri Tablo 4-10'de gösterilmiştir.

Tablo 4-10: Yapısal Modele İlişkin Uyum İyiliği Değerleri

Uyum Ölçüsü	Değer	Yorum
X^2/Sd	7.17	Kötü Uyum
NFI	.91	Kabul Edilebilir Uyum
CFI	.92	Kabul Edilebilir Uyum
GFI	.96	İyi Uyum

Tablo 4-9'e göre, çalışmanın model uyum iyiliği değerleri, bir istatistik dışında diğerleri kabul edilebilir veya iyi uyuma işaret etmektedir. Bu durumda söz konusu modelin veri tarafından yeterli düzeyde desteklendiği ifade edilebilir (Kline, 2005).

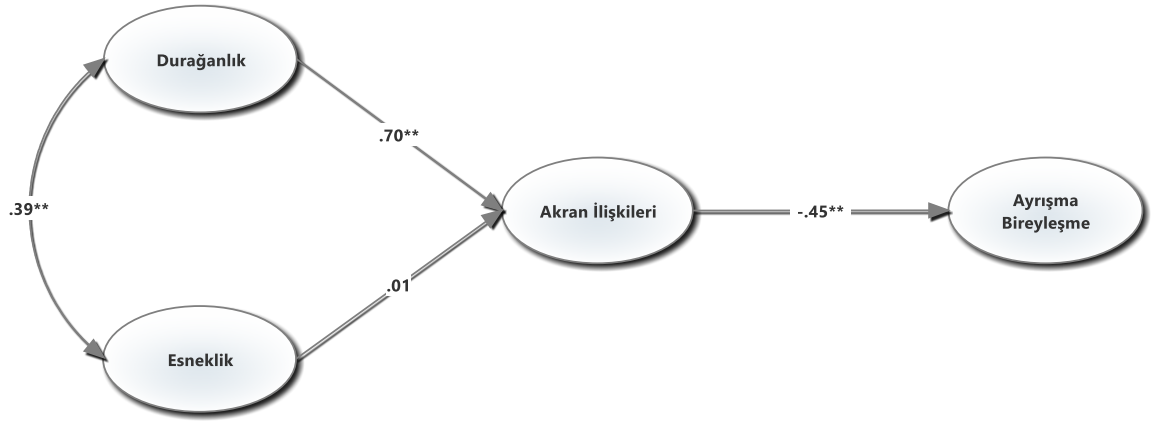
Yapılan model testinde aracılığın belirlenmesi amacıyla, Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin Esneklik (dışadönüklük, gelişime açıklık) ve Durağanlık (nörotiklik, özdenetim, uyum) değişkenlerinden ayrışma-bireyleşme değişkenine akran ilişkileri üzerinden dolaylı etkilerin anlamlılığı belirlenmiştir. Daha sonra, LISREL programında üretilen dolaylı etkilerin anlamlılığına ilişkin t- değerlerine başvurulmuştur. Ortaya çıkan sonuçlara göre, Durağanlıktan ayrışma-bireyleşmeye akran ilişkileri üzerinden giden dolaylı etkinin (.55) istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenirken ($t=2.62$, $p<.01$), esneklikten ayrışma-bireyleşmeye akran ilişkileri üzerinden giden dolaylı etkinin (0.05) istatistiksel olarak anlamsız ($t=.04$, $p>.05$) olduğu belirlenmiştir.

Yapılan analizlere göre, yapısal modelde standardize edilmiş parametre değerlerine göre örtük değişkenlerde, Ayrışma-bireyleşme, Beş Faktör Kişilik Ölçeği boyutlarından Durağanlık arasında ($\phi = -0.60$, $p<.01$) düzeyinde anlamlı bir ilişki saptanırken, Ayrışma-Bireyleşme ile Beş Faktör Kişilik Ölçeği boyutlarından Esneklik ($\phi = 0.05$, $p>.05$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Ayrışma-bireyleşme ile akran ilişkileri arasında ($\phi = -0.32$, $p<0.01$) anlamlı bir ilişkinin görüldüğü ortaya çıkmıştır. Akran ilişkileri ile Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin Durağanlık boyutu arasında ($\phi = 0.52$, $p<0.01$) ve Esneklik boyutu arasında ($\phi = -0.30$, $p<0.01$) anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

4.3.2.1. Kişilik ile Ayrışma-Bireyleşme Arasındaki İlişkiye Akran İlişkileri

Aracılık Etmekte Midir? Alt Probleme İlişkin Bulgular

Yapısal model-örtük değişkenlere ilişkin sonuçlar Şekil 4-6'de gösterilmiştir.

Şekil 4-6: Yapısal Model-Örtük Değişkenlere İlişkin Sonuçlar

Şekil 4-6'e göre, durağanlıktan akran ilişkilerine giden yol pozitif ($\phi = .70$) anlamlı çıkarken, esneklikten akran ilişkilerine giden yol ($\phi = 0.01$) anlamlı çıkmamıştır. Akran ilişkilerinden ayrışma-bireyleşmeye giden yol negatif ($\phi = -.45$) anlamlı olduğu görülmektedir. Değişkenlerin t- değerleri ise, ayrışma-bireyleşme ölçeğinin alt ölçekleri nörotiklik için ($t = -6.89$), öz-denetim için ($t = 6.50$), dışadönüklük için ($t = 4.13$), gelişime açıklık için ($t = 4.23$) olarak çıkmıştır. Akran ilişkileri ölçeğinin alt ölçekleri iletişim için ($t = 4.67$), yabancılaşma için ($t = 2.14$), güven için ($t = 4.8$) olarak saptanmıştır. Ayrışma-bireyleşme ölçeğinin alt ölçeklerinin t- değerleri bölünme için ($t = 10.4$), farklılaşma için ($t = 11.05$) olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar çerçevesinde, söz konusu modeldeki ayrışma-bireyleşme değişkenindeki varyansın %20'sinin, akran ilişkileri değişkenindeki varyansın ise, %50'sinin model tarafından açıklanabildiği belirlenmiştir.

Sonuç olarak, şekil 4-6'te gösterildiği gibi, ergenlerin kişilik özellikleri ile ayrışma-bireyleşme arasındaki ilişkinin varlığı, akran ilişkileri aracılığıyla sağlanmaktadır.

BÖLÜM V: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, öncelikle araştırmanın amacı doğrultusunda önerilen alt problemler ilgili literatür doğrultusunda tartışılmıştır. Sonrasında, araştırmanın sonuçlarına değinilerek çıkan sonuçlar doğrultusunda alanda çalışan araştırmacılara yönelik önerilere yer verilmiştir.

5.1. Tartışma

Bu bölümde araştırmanın her biri alt problemi, ilgili literatür doğrultusunda tartışılmıştır.

5.1.1. “Kişilik ile Ayrışma-Bireyleşme Arasındaki İlişkiye Akran İlişkileri Aracılık Etmekte Midir”? Alt Problemin Bulgularının Tartışılması

Elde edilen sonuçlara göre, ergenlerin kişilik özellikleri ile ayrışma-bireyleşme arasındaki ilişkiye akran ilişkilerin aracılık ettiği ortaya çıkmıştır. Burada, ergenlerin kişilik özellikleri ile ayrışma-bireyleşme arasındaki ilişkide akran ilişkilerinin negatif yönde aracılık ettiği saptanmıştır. Sözkonusu, ergenlerin akran ilişkilerinin güçlü olması, ayrışma-bireyleşme ile ilgili daha az problem yaşayacakları değerlendirmesi yapılabilir. Alanyazına bakıldığında, akran ilişkilerinin ayrışma-bireyleşme ile kişilik özellikleri ya da başka değişkenler arasında aracı rolü üzerinde araştırmacı tarafından herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Diğer taraftan, ayrışma-bireyleşmenin başka değişkenler üzerindeki aracı rolüne ilişkin çalışmaların literatürde yer aldığı görülmektedir. Aşağıdaki çalışmalar, ayrışma-bireyleşmenin aracı rolünün incelendiği araştırmalar örnek olarak gösterilebilir. Okula uyum ve anne-baba tutumları (Rakipi, 2015), bağlanma ve uyum (Aslan, 2008), güvenli bağlanma ve kariyer kararsızlığı (Tokar, Withrow, Hall ve Moradi, 2003) bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Anne-babaya bağlanma ve üniversiteye uyum (Mattanah, Hancock ve Brand, 2004), kariyer kararsızlığı ve uyum (Downing ve Nauta, 2010) gibi çalışmalara da literatürde rastlanmaktadır.

Bu çalışmada, kişilik özellikleri ile ayrışma-bireyleşme arasındaki ilişkide, akran ilişkilerinin aracı etkisinin olduğunun saptanması ve bu aracılığın negatif yönde olması, ergenlerin akran ilişkilerinin güçlü olması, akran ilişkilerinin daha çok olumlu özellikler taşıması, insanlarla iletişim halinde olmayı gerektirmesi gibi özellikler taşıdığından kaynaklı olabilir. Benzer bir şekilde, ayrışma-bireyleşmenin daha çok bağımsız olmayı ya da ayrışma-bireyleşme ile ilgili problemlerin olması ve bireyin kendisi için yeni bir dünya oluşturmaya çalışması, ergenlerin kişilik özellikleri ile ayrışma-bireyleşme arasında akran ilişkilerinin negatif yönde aracılık etmesi üzerinde etkili olduğu değerlendirilebilir.

5.1.2. “Araştırma Grubundan Elde Edilen Veriler, Demografik ve Sosyal Değişkenlere Göre Farklılık Göstermekte Midir”? Alt Problemin Bulgularının Tartışılması

Bu alt problem kapsamında, ergenlerin ayrışma-bireyleşme, akran ilişkileri ve kişilik özellikleri ölçeklerinden aldıkları puanlar ve ortaya çıkan bulgular, cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü bakımından sırasıyla tartışılmıştır.

Katılımcılardan elde edilen verilere göre, ayrışma-bireyleşme ölçeği toplam puan ve alt ölçeklere göre cinsiyet değişkeninde anlamlı bir farklılık çıkmamıştır. Bu sonuçlardan yola çıkarak araştırmanın yapıldığı Batman ilindeki liselerde okuyan farklı cinsiyetteki ergenlerin çoğunluğunun benzer özellikler taşıdıkları söylenebilir. Literatüre bakıldığında bu sonuçları destekleyen araştırmalara rastlamak mümkündür (Allen ve Stoltenberg, 1995; Gnaulati ve Heine, 2001; Güven ve Aslan, 2010; Göral, 2002; Lloyd, 2011; Rice, 1992; Sabaka, 2009; Yahav, Vosburgh ve Miller, 2007; Yüncü ve diğ., 2009). Şen-Demirdöğen’in (2015) İstanbul il merkezinde Levine, Green ve Millon (1986) tarafından geliştirilen ergen ayrışma bireyleşme testini (SITA) uygulayarak “12-18 Yaş aralığındaki ergenlerde yeme bozukluğu (obezite) ile ayrılma-bireyleşme süreci arasındaki ilişki” adlı çalışmasında, cinsiyet değişkeninde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Benzer şekilde Kabukçu-Başay (2011)’in İzmir il merkezinde lise öğrencileri üzerinde ergen ayrışma-bireyleşme testi (SITA) uygulayarak yaptığı çalışmada, cinsiyet değişkeninin anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür.

Roring (2012), “Üniversiteye geçişte bağlanma, olumsuz benlik şemaları ve ayrışma-bireyleşme ile başetme” adlı çalışmada, 149 ergen üzerinde yapılan çalışmada, cinsiyet değişkenine göre, ayrışma-bireyleşme puanları anlamlı bir şekilde farklılaşmamıştır.

Delhaye, Kempenaers, Linkowski, Stroobants ve Goossens’in (2012), “Belçikalı üniversite öğrencilerinde algılanan ebeveyn, ayrışma-bireyleşme ve duygusal uyum arasındaki ilişki” adlı araştırmalarında, 350 kişi üzerinde ergen ayrışma-bireyleşme ölçeği (SITA) uygulayarak yaptıkları çalışmada, ayrışma-bireyleşme puanlarında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Shiah, Tam ve Chiang’in (1997) Tayvanlı lise öğrencilerinin ayrışma-bireyleşme süreçleri ve danışmanlık üzerindeki etkilerini inceledikleri araştırmada, öğrencilerin ayrışma-bireyleşme ölçeğinden aldıkları puanların, cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür.

Öte yandan bu çalışmanın sonuçlarıyla çelişen, ayrışma-bireyleşmenin cinsiyet değişkeninde anlamlı bir farklılığın olduğu araştırmalar da görülmektedir (Aslan ve Gelbal, 2016; Blazina ve Watkins, 2000; Gürlek-Yüksel, 2006; Geuzaine, Depry ve Liesens, 2000; ; Levpuscek, 2006; McChrystal ve Dolan, 1999; Milne ve Lancaster, 2001; Polat, 2013; Rakipi, 2015; Yaman, 2005). Akhun (2011), “Üniversite öğrencilerinde algılanan ebeveynlik biçimleri, erken dönem uyumsuz şemaları, benlik kurguları, ayrılma-bireyleşme ve duygu düzenleme güçlüğünün psikolojik belirtilerle ilişkisini”, Christenson ve Wilson (1985) tarafından geliştirilen ayrışma-bireyleşme ölçeğini (SII) uygulayarak incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, erkeklerin ayrışma-bireyleşme puanlarının, kadınların puanlarından anlamlı bir şekilde farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Lapsley, Aalsma ve Varshney (2001), “Ayrışma-bireyleşme ölçeğinin faktör analizi ve psikometrik özellikleri” adlı çalışmada, 210 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan çalışmada, erkeklerin kadınlara göre, ayrışma-bireyleşme ile ilgili daha çok problem yaşadıkları, ayrışma-bireyleşme puanlarının anlamlı bir şekilde farklılaştığı saptanmıştır.

Güven ve Aslan (2010b), “Üniversite öğrencilerinin ayrışma-bireyleşme düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi” adlı çalışmada, 313 kadın, 179 erkek olmak üzere toplam 492 kişi üzerinde ergen ayrışma-bireyleşme ölçeğinin (SITA) uygulandığı araştırmada, üniversite öğrencilerinin cinsiyet değişkenine göre, ayrışma-bireyleşme puanlarının anlamlı bir şekilde farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Engler ve Wiemann (2010), “Ergenlerde ayrışma-bireyleşme ve kimlik gelişimi adlı çalışmada, 18-21 yaş aralığındaki evsiz 83 ergen üzerinde ergen ayrışma-bireyleşme ölçeği (SITA) ile yapılan uygulamada, kadınların ayrışma-bireyleşmenin sağlıklı ayrışma alt ölçeğinden alınan puanlarının, erkeklere göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir.

Araştırmanın sonuçlarına göre, ergenlerin ayrışma-bireyleşme puanlarının sınıf düzeyine göre, ABÖ toplam puan ile farklılaşma alt ölçeğinde anlamlı bir farklılık görülürken bölünme alt ölçeğinde anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Bu sonuçlardan yola çıkarak lise 11. sınıfa giden öğrencilerin, 12. sınıfa giden öğrencilere göre ayrışma-bireyleşme ile ilgili daha çok problem yaşadıkları söylenebilir. Burada, 11. sınıf öğrencilerinin 12. sınıf öğrencilere göre yaşça küçük olduklarından, kendi bireyselliklerini oluşturmada, bağımsız hareket etmede hala güçlük çektiklerinden kaynaklı olduğu şeklinde değerlendirme yapılabilir. Alanyazına bakıldığında Polat (2013)’in geç ergenlerle yaptığı çalışmasında benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Polat (2013), İstanbul il merkezinde üniversite öğrencileri üzerinde ergen ayrışma-bireyleşme ölçeği (SITA) uygulayarak yaptığı, benlik düzenleme odakları ile ebeveynlerine bağlanma ve ebeveynlerinden ayrışma-bireyleşme arasındaki ilişki adlı çalışmasında, sınıf düzeyine göre, ayrışma-bireyleşme toplam puanlarında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Aynı şekilde Güven ve Aslan’ın (2010a) Ankara il merkezinde lise öğrencileri üzerinde ergen ayrışma-bireyleşme ölçeği (SITA) uyguladıkları, “Okul zorbalığı ve ayrışma-bireyleşme ilişkisini inceledikleri çalışmalarında, ayrışma-bireyleşme puanlarının sınıf düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Tamar ve diğ. (2006), Türk lise öğrencilerinin ayrışma-bireyleşme özelliklerinin incelendiği, 338 kadın, 280 erkek olmak üzere, 14-18 yaş aralığındaki 618 ergen üzerinde yapılan araştırmada, sınıf düzeyine göre ayrışma-bireyleşme puanlarının anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir.

Aslan ve Gelbal (2016), “Geç ergenlikte ayrışma-bireyleşme: Boylamsal bir çalışma” adlı araştırmada, 1. sınıftan 4. sınıfa kadar öğrencilerin ayrışma-bireyleşme düzeylerinin ölçümü sonucunda, öğrencilerin ayrışma-bireyleşme düzeylerinin sınıf düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı saptanmıştır. Levpuscek (2006), “Yaş ve cinsiyet farklılıklarına göre, ergenlerde bireyleşme ile akran ve ebeveyn ilişkileri” çalışmasında, 7. sınıf ile 12. sınıf arasındaki 495 Slovenyalı ergen üzerinde ergen ayrışma-bireyleşme ölçeğini (SITA) kullanarak uygulama yapmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, 7. sınıfa giden öğrencilerin ayrışma-bireyleşme puanlarının diğer sınıflarda okuyanların aldıkları puanlardan anlamlı bir şekilde farklılaştığı saptanmıştır. Benzer şekilde, yaş yükseldikçe bireylerin ayrışma-bireyleşme düzeylerinin düştüğünü gösteren araştırmalar da görülmektedir. Bu yöndeki araştırmalara; Almanya, İtalya ve İsrail gibi farklı ülkelerde yapılmış çalışmalardan gösterilebilir (Kruse ve Walper, 2008; Mayseless ve Scharf, 2009; Scabini, 2000). Benzer şekilde Josselson (1980) ve Özbaran (2004), yaş artışı ile birlikte ayrışma-bireyleşme puanlarının yükseldiğini ifade etmektedirler.

Literatüre bakıldığında, sınıf değişkeni bağlamında bu araştırmanın sonuçlarıyla çelişen çalışmalar da görülmektedir. Sabaka (2009), “Genç ergenlerde ayrışma-bireyleşme ölçeğinin psikometrik özellikleri” adlı çalışmada, 151 erkek, 145 kadın olmak üzere toplam 296 farklı sınıflardaki ortaokul ve lise öğrencisi üzerinde yaptığı uygulamada, ayrışma-bireyleşme puanlarının sınıf düzeyine göre farklılaşmadığı ortaya çıkmıştır. Yahav, Vosburgh ve Miller (2007), “Ebeveynlerinden biri kronik hasta olan ergenlerin ayrışma-bireyleşme süreçlerinin araştırılması” adlı çalışmada, ergenlerin ayrışma-bireyleşme puanları, yaş değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamıştır. Güven ve Aslan (2010b), üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada, ayrışma-bireyleşme puanlarının sınıf düzeylerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde Andreassen (2009), “Ayrışma-bireyleşmenin diyabet üzerindeki etkisi, genç kadınlarda yönetim ve diyabet kontrolü” adlı çalışmada, 18-26 yaş aralığındaki 106 kadın üniversite öğrencisi üzerinde yapılan uygulamada, katılımcıların ayrışma-bireyleşme puanlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Literatüre bakıldığında yaş değişkenin, ayrışma-bireyleşme üzerinde etkili olmadığı başka araştırmalar da görülmektedir (Buhl, 2008; Dwairy, 2004; Kruse ve Walper, 2008). Çetin, Akdemir ve Akgül (2012), “Ergen ikizlerde ayrışma-bireyleşme ve farklılaşma deneyimler adlı çalışmada, 12-20 yaş arasındaki 32 ikiz ve 12-19 yaş aralığındaki ikiz olmayan 31 ergeni karşılaştırmışlar. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, ne ikiz ergenlerin ne de normal ergenlerin ayrışma-bireyleşme düzeylerinin yaşa göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür.

Araştırmadan elde edilen verilere göre, ergenlerin ayrışma-bireyleşme düzeylerinin lise türü bakımından anlamlı bir farkın olduğu ve bu anlamlı farkın fen lisesi ile mesleki teknik lisesine giden ergenler arasında olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlardan yola çıkılarak fen lisesine giden öğrencilerin ayrışma-bireyleşme puanlarının daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum fen lisesine giden öğrencilerin ayrışma-bireyleşme ile ilgili problem yaşadıklarını işaret etmektedir.

Literatüre bakıldığında benzer sonuçları gösteren sadece bir araştırmaya rastlanmıştır. Akhun (2012), üniversite öğrencilerinin Türkçe eğitim veren liselerden mezun olanlarının ayrışma-bireyleşme puanlarının, yabancı dilde eğitim veren liselerden mezun olan öğrencilerinin puanlarından daha yüksek olduğu ve ayrışma-bireyleşme düzeylerinin anlamlı bir şekilde farklılaştığı ortaya belirlenmiştir.

Akhun (2012)’nın çalışmasında olduğu gibi, bu çalışmada da yüksek puanla öğrenci alan liselere (Fen lisesi, yabancı dilde eğitim veren lise) giden öğrencilerin, diğer liserde okuyan öğrencilere göre daha bağımsız ve bireysel davrandıklarından ayrışma-bireyleşme puanlarının yüksek çıktığı söylenebilir. Diğer bir neden ise fen lisesinde okuyan öğrencilerin, lise eğitimlerine başlar başlamaz sınav odaklı olmaları ve daha çok bağımsız bir şekilde davranmalarından kaynaklı olabilir. Öte yandan ergenlerin ayrışma-bireyleşme düzeylerinin okudukları lise türüne göre, bu çalışmanın sonuçlarıyla çelişen araştırmalara rastlanmamıştır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, cinsiyet değişkeni için akran ilişkileri ölçeğinin “güven” ve “iletişim” alt ölçeklerinde anlamlı bir farklılık görülürken yabancılaşma alt ölçeğinde anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır.

Analizlere göre, bu anlamlı farklılığın erkeklerin lehine olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada, Batman örneğinde akran ilişkileri puanlarının kızlara göre erkeklerde yüksek çıkması, genel olarak alanyazındaki sonuçlarla çelişmektedir. Bu çelişkinin özünde, kültürel olarak ailelerin akran ilişkileri açısından, erkeklere karşı daha çok toleranslı olmaları ve izin verici bir pozisyonda olmaları, kadınlara karşı ise daha çok kontrol mekanizmaları oluşturmaları, arkadaşları ile dışarıya çıkmalarında engelleyici bir tutum takınmaları, bu durumun meydana gelmesinde tetikleyici nedenler olarak gösterilebilir.

Literatüre bakıldığında bu sonuçları destekleyen araştırmalar görülmektedir. Büyükşahin-Çevik ve Atıcı'nın (2008) lise 3. sınıf öğrencilerinin arkadaşlık ilişkilerini inceledikleri araştırmada, erkeklerin kızlara göre daha fazla arkadaşına sahip oldukları görülmüştür. Erden ve Yılmaz (2016), Hortaçsu (2003), Günaydın ve Yöndem (2007) ile Steinberg (2007)'in araştırma sonuçları da aynı yönde çıkmıştır. Bester (2007), "Ergenlerin kişilik gelişimi; ebeveyn grubuna karşı akran grubu" adlı çalışmasında, 8. sınıf ile 11. sınıf arasındaki 53 erkek ve 55 kız toplam 108 kişi üzerinde yaptığı uygulamada, erkeklerin akran ilişkilerinin kızların akran ilişkilerine göre daha güçlü olduğu ortaya çıkmıştır.

Diğer tarafta, cinsiyete göre, akran ilişkilerinde anlamlı farkın kadınlar lehine olduğu çokça araştırma görülmektedir (Doğan, Güney-Karaman, Esen-Çoban ve Çok, 2012; Çömez, 2014; Gülay, 2008; House, 2010; La Greca ve Harrison, 2005; Levpuscek, 2006; Saferstein, Neimeyer ve Hagans, 2005; Şimşek, 2010; Quija ve Oliva, 2015). Savcı (2017), Elazığ il merkezindeki liselerde öğrenim gören 578 kız ve 413 erkek olmak üzere 991 internet kullanan ergenler üzerinde yaptığı çalışmada, kadınların akran ilişkilerinin, erkeklerin akran ilişkilerine göre daha olumlu olduğu, kadınların akran ilişkileri ölçeğinden aldıkları puanların anlamlı olarak yüksek olduğu saptanmıştır.

Way ve Chen (2000), sosyo-ekonomik düzeyi düşük farklı ırktaki Amerikalı 160 ergenin genel akran ilişkilerinin araştırıldığı çalışmada, kadınların akran ilişkileri düzeylerinin erkeklere göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir.

Totan ve Yöndem (2007), Bolu il merkezindeki lise öğrencileri ile yapılan ve akran ilişkileri ölçeğinin (Kaner, 2000b) uygulandığı, “Ergenlerde anne, baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi” adlı çalışmada, kızların akran ilişkilerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Kadınların akran ilişkilerinin, erkeklere göre daha güçlü olması ve akran ilişkilerinin pozitif yönlü olmasında, kadınların daha duygu odaklı olmaları, sırlarını, isteklerini paylaşma ihtiyacı duymaları ve birbirleriyle daha fazla sohbet etmek için harcadıkları zamanın çok olmasından kaynaklandığı söylenebilir (Rose, 2007; Steinberg ve Morris, 2001).

Öte yandan alanyazına bakıldığında cinsiyet değişkeni bağlamında, bu araştırmanın sonuçlarıyla çelişen, cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farkın olmadığı sonuçlara rastlamak mümkündür (Bıçakçı ve Gürsoy, 2007; Jensen-Cambell ve diğ., 2002; Yücel, 2009). Reese (2008), 15-18 yaş aralığındaki farklı etnik kökenlere sahip ergenler üzerinde yaptığı çalışmada, ergenlerin akran ilişkileri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Gallardo, Barrasa ve Guevara-Viejo (2016), ön ve orta ergenlik dönemlerinde olumlu akran ilişkileri ve akademik başarı arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışma, 11-16 yaş aralığındaki ve 4 ile 10. sınıf arasındaki 228 kız ve 219 erkek öğrenci üzerinde uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, cinsiyet değişkeninin göre, akran ilişkilerinin anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Meyer (2007), “Ergenlerde akran ilişkisinin optimal olmayan koruyucu etkileri: Ebeveyn-çocuk ilişkileri” adlı çalışmada, yaş ortalaması 11 olan ön ergenlik dönemindeki 430 kişi üzerinde yaptığı uygulamada, cinsiyet farklılığının akran ilişkilerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı belirlenmiştir. Akran ilişkilerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılığın çıkmadığı araştırmaların anlamlı farklılığın olduğu araştırmalara göre daha az olduğu saptaması yapılabilir. Ayrıca genel olarak literatürde, kadınların akran ilişkilerinin daha güçlü olduğu, akran ilişkileri ölçeklerinden aldıkları puanların erkeklerin aldıkları puanlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Öğrencilerin akran ilişkilerinin sınıf düzeyleri sonuçlarına bakıldığında, yabancılaşma alt ölçeğinin dışında diğer alt ölçeklerde anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Burada araştırmaya katılan ergenlerin akran ilişkileri puanlarının sınıf düzeyi bağlamında anlamlı bir farklılığın çıkmamasının gerekçesi, sınıfların birbirine yakın olması şeklinde değerlendirilebilir. Literatüre bakıldığında bu çalışmanın sonuçlarını destekleyen araştırmalar görülmektedir. Yücel (2009), “Ergenlerin akran ilişkileri ve yalnızlık düzeylerinde evde internet kullanımının etkisinin incelenmesi” adlı çalışmada, 150 lise öğrencisi üzerinde yaptığı uygulamada, yaş değişkeninin akran ilişkileri üzerinde etkili olmadığı ortaya çıkmıştır. Öte yandan, araştırmanın sonuçlarıyla çelişen araştırmalara rastlamak mümkündür.

Erden ve Yılmaz (2016), “İmam hatip lisesi öğrencilerinin akran ilişkilerinin insani değerler ve öznel iyi oluş düzeyleri açısından incelenmesi” adlı çalışmada, farklı sınıf düzeylerindeki 543 kadın ve 295 erkek toplam 835 kişi üzerinde yapılan çalışmada, sınıf düzeyine göre, akran ilişkileri puanları anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. Günaydın ve Yöndem’in (2007), lise 9. 10. ve 11. sınıflardaki öğrencilerin akran bağlılığını inceledikleri araştırmalarında, sınıf düzeyi arttıkça, akrana bağlanma düzeyinin de arttığı saptanmıştır.

Levpuscek (2006), “Yaş ve cinsiyet farklılıklarına göre, ergenlerde bireyleşme ile akran ve ebeveyn ilişkileri” çalışmada, 7. sınıf ile 12. sınıf arasındaki 495 Slovenyalı ergen üzerinde yaptığı uygulamada, yaş değişkenine göre, akran ilişkilerinin anlamlı bir şekilde farklılaştığını tespit etmiştir. Çalışmaya göre, sınıf düzeyi yükseldikçe akran ilişkilerine ihtiyaç duyma gereksiniminin azaldığı, arkadaş arama ihtiyacının düştüğü saptanmıştır. Yukarıdaki çalışmaların sonuçlarından da anlaşılacağı üzere, öğrencilerin okudukları sınıf düzeyi arasındaki mesafe arttıkça, akran ilişkileri düzeylerinin de anlamlı bir şekilde farklılaştığı perspektifi dile getirilebilir.

Ergenlerin akran ilişkilerinin tüm alt ölçeklerinde, lise türüne göre anlamlı bir farklılık olduğu ve bu anlamlı farkın fen lisesi ve mesleki teknik lisesi arasında olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar, fen lisesine giden öğrencilerin akran ilişkilerinin, mesleki teknik lisesine giden öğrencilere göre daha zayıf olduğu söylenebilir.

Burada fen lisesine giden öğrencilerinin akademik başarıyı daha çok öncellemeleri, sınav odaklı olmaları ve bunun sonucunda, bağımsız hareket etmelerinden dolayı, akran ilişkilerinin düşük olduğu şekilde değerlendirilebilir. Diğer taraftan literatürde bu sonuçlarla benzerlik gösteren ya da bu sonuçlarla çelişen herhangi bir çalışmaya araştırmacı tarafından rastlanmamıştır.

Ergenlerin beş faktör kişilik ölçeğinden aldıkları puanların cinsiyet değişkenine göre, sadece nörotiklik ve uyum alt ölçeklerinde erkekler lehine anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan, beş faktör kişilik ölçeğinin dışadönüklük, öz-denetim ve gelişime açıklık alt ölçeklerinde cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Literatüre bakıldığında, bu çalışmanın sonuçlarıyla örtüşen sonuçların olduğu görülmektedir (Düşmez ve Yayıcı, 2015; Ercan, 2015; Costa, Terracciano ve McCrae 2001; Mammadov, 2016; McCrae ve Costa, 2003; Marsh, Nagengast ve Morin, 2013; Ulu, 2007). Kural, Türkmen ve Dilek (2016), üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanımı ile kişilik özellikleri ilişkisinin araştırıldığı ve 243 öğrenci üzerinde uygulamanın yapıldığı çalışmada, cinsiyet değişkenine göre, nörotiklik etmeninde anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Uçar ve Konal (2018), “Öğretmenler, lise ve üniversite öğrencilerinin narsizim kişilik özellikleri, benlik saygısı ve duygu gereksinimi arasındaki ilişkiler” adlı çalışmalarında, 506 kadın, 320 erkek olmak üzere 826 kişi üzerinde çalışma yapmışlar. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, beş faktör kişilik ölçeğinin nörotiklik etmeninde, cinsiyet değişkenine göre erkeklerin kadınlardan daha yüksek puanlar aldıkları belirlenmiştir.

Öte yandan, bazı çalışmalarda, beş faktör kişilik ölçeğinde, cinsiyet değişkeninde anlamlı farklılığın kadınlar lehine olduğu sonuçlar da görülmektedir. Lehman, Denissen, Allemand ve Penke (2013) çalışmalarında, kadınların nörotiklik ve uyum alt ölçeklerinden aldıkları puanların, erkeklerin aldıkları puanlara göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde Schmitt, Realo, Voracek ve Allik (2008), çok geniş bir örneklem grubu (N=17.637) ve farklı kültürleri kapsayan çalışmalarında, kadınların nörotiklik ve uyum etmenlerinde, erkeklerden daha yüksek puanlar aldıkları ortaya çıkmıştır.

Şeker-Sır (2016), üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada, kadınların nörotiklik etmeninde, erkeklere göre daha yüksek puanlar aldıkları saptanmıştır. Polatçı, Irk, Gültekin ve Sobacı (2017), “Psikolojik dayanıklılık ve kişilik özellikleri tatmin düzeylerini etkiler mi”? adlı çalışmalarında, 170 infaz memuru üzerinde yaptıkları uygulamada, nevroitiklik etmeninde, kadınların, erkeklerden daha yüksek puanlar aldıkları ve anlamlı bir farklılaşmanın olduğu belirlenmiştir. Ismatullina ve Voronin (2017), lise öğrencilerinin cinsiyet farklılarının, zekâ ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmada, 83 kadın ve 64 erkek olmak üzere, 147 ergen üzerinde yaptıkları uygulamada, beş faktör kişilik ölçeğinin nörotiklik ve uyum alt ölçeklerinde, cinsiyete göre anlamlı bir farklılık görülmüştür.

Alanyazına bakıldığında bu araştırmanın cinsiyet değişkenine ilişkin sonuçlarıyla çelişen sonuçlara rastlamak mümkündür. Lehman ve diğ. (2013), 16-60 yaş aralığındaki farklı kültürlerdeki kişilerle yapılan çalışmada, gelişime açıklık ve dışadönüklük kişilik etmenlerinde, cinsiyet değişkeninde anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Ulu (2007), “Olumlu ve olumsuz mükemmeliyetçilik boyutlarının yetişkin bağlanma boyutları ve beş faktör kişilik özelliklerine göre incelenmesi” adlı doktora çalışmasında, 260 erkek, 148 kadın olmak üzere toplam 408 üniversite öğrencisi üzerinde yaptığı uygulamada, cinsiyet değişkenine göre, beş faktör kişilik ölçeğinin hiçbir alt ölçeğinde anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Mammadov (2016), Feingold (1994) ve Lynn ve Martin (1997), yaptıkları çalışmalarda, cinsiyet değişkenine göre, dışadönüklük etmeninde anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Uçar ve Konal (2018), yaptıkları araştırmada, deneyime açıklık alt etmeninde, cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Camcı ve Ercan (2015), psikolojik danışmanların kişilik özellikleri ile tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmada, 53 erkek, 111 kadın olmak üzere toplam 164 psikolojik danışman üzerinde yapılan uygulamada, dışadönüklük ve Uyum alt ölçeklerinde, cinsiyete göre anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Polatçı ve Sobacı (2014), öğrencilerin öğrenilmiş güçlülük düzeyleri üzerinde, kişilik ve duygusal zeka düzeylerinin etkisinin belirlemeye dönük, 269 lise öğrencisi üzerinde yapılan uygulamada, cinsiyete göre, dışadönüklük ve öz-denetim alt ölçeklerinde anlamlı bir farklılık belirlenmiştir.

Beş faktör kişilik ölçeğinden alınan puanların, sınıf düzeyi değişkenine göre, hiçbir alt ölçekte anlamlı bir farklılık çıkmamıştır. Sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılığın ortaya çıkmamış olması, örneklem grubundaki öğrencilerinin (11. ve 12. sınıf) yaşlarının birbirine yakın olmasından kaynaklandığı değerlendirilmesi yapılabilir. Literatüre bakıldığında genelde bu yönde çıkan araştırma sonuçlarına rastlanmaktadır. Polatçı ve Sobacı (2014), beş faktör kişilik ölçeğinin uygulandığı, kişilik özellikleri ve duygusal zeka düzeylerinin öğrenilmiş çaresizlik üzerinde etkisinin araştırıldığı ve farklı sınıf düzeylerindeki lise öğrencileri üzerinde yapılan çalışmada, elde edilen sonuçlara göre, sınıf değişkenine göre, öğrencilerin kişilik özellikleri anlamlı bir şekilde farklılaşmamıştır. Mammadov (2016), “Üstün zekalı öğrencilerin kişilik özellikleri ve akademik başarılarının sosyal-bilişsel ve duygusal değişkenlerle yordanması” adlı çalışmada, 161 farklı sınıflardaki ortaokul ve lise öğrencileri üzerinde yaptığı uygulamada, dışadönüklük kişilik etmeninin dışında, diğer bütün alt ölçeklerde sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Öte yandan literatürde bu araştırmanın sonuçlarıyla çelişen sonuçlar da görülmektedir. Şeker-Sır (2016), 1157 (327 erkek, 830 kadın) öğretmen adayı üzerinde yaptığı çalışmada, öğretmen adaylarının beş faktör kişilik ölçeğinden aldıkları puanların, sınıf değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Polatçı ve diğ. (2017), 170 infaz memuru üzerinde yaptıkları çalışmada, yaş değişkenine göre, gelişime açıklık etmeni puanlarının anlamlı bir şekilde farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde Lucas ve Donellan (2009), Soto, John, Gosling ve Potter’ın (2011) yaptıkları çalışmalarda, yaş değişkenine göre kişilik özelliklerinin anlamlı bir şekilde farklılaştığı saptanmıştır.

Ergenlerin kişilik özellikleri puanlarının okudukları lise türüne göre dışadönüklük alt ölçeğinin dışında bütün alt ölçeklerde anlamlı bir farklılığın olduğu belirlenmiştir. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda, bu anlamlı farklılaşmanın, fen lisesi öğrencileri ile mesleki teknik lisesi öğrencileri arasında olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, kişilik özelliklerinden gelişime açıklık alt ölçeğinin dışında, diğer bütün alt ölçeklerde, Mesleki teknik lisesine giden öğrencilerin puanlarının, Fen lisesine giden öğrencilerin aldıkları puanlardan daha yüksek olduğu saptanmıştır. Alanyazın bakıldığında, ergenlerin okudukları lise türüne göre, kişilik özelliklerinin araştırıldığı herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

5.1.3. “Ergenlerin Kişilik Özellikleri İle Ayrışma-Bireyleşme Arasında Anlamli Bir İlişki Var Mıdır”? Alt Problemin Bulgularının Tartışılması

Elde edilen sonuçlara göre, ergenlerin kişilik özelliklerinin nörotiklik alt boyutu ile ayrışma-bireyleşme arasında pozitif ve anlamli bir ilişki ortaya çıkarken, ergenlerin kişilik özelliklerinin dışadönüklük, uyum ve öz-denetim alt ölçeklerinde negatif yönlü ve anlamli bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Diğer taraftan ergenlerin kişilik özelliklerinden gelişime açıklık alt ölçeği ile ayrışma-bireyleşme düzeyleri arasında anlamli bir ilişkinin olmadığı ortaya çıkmıştır. Alanyazına bakıldığında, araştırmanın sonuçlarıyla benzerlik gösteren başka araştırmalar da görülmektedir. Aslan (2013), “Ergen ayrışma-bireyleşme ölçeğini (SITA) uyguladığı ve geç ergenlerde beş faktör kişilik boyutlarıyla ayrışma-bireyleşmenin yordanması” adlı çalışmasında, Ankara il merkezinde, 243 üniversite öğrencisi üzerinde bir çalışma yapmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, beş faktör kişilik boyutlarının, sağlıklı ayrışma alt ölçeğinin dışında bütün ergen ayrışma-bireyleşme alt ölçeklerinin anlamli bir şekilde yordandığı ve aralarında anlamli bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde, Shiah, Tam ve Chiang (1997) tarafından Tayvanlı lise öğrencilerinin ayrışma-bireyleşme süreçlerinin araştırıldığı çalışmada, öğrencilerin, ayrışma-bireyleşme düzeyleri ile borderline kişilik semptomları arasında anlamli bir ilişkinin olduğu saptanmıştır.

Alanyazına bakıldığında, kişilik özellikleri ile ayrışma-bireyleşme arasında anlamli bir ilişkinin olmadığı araştırmacı tarafından herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmada, ergenlerin ayrışma-bireyleşme ölçeğinden aldıkları puanlarının, kişilik etmenlerinden nörotiklikle orta düzeyde pozitif yönlü bir ilişkinin olması, nörotiklik boyutunun temel özellikleri olan, psikolojik sorunlar yaşamaya eğilimli olma, çevresel değişimlere karşı aşırı duyarlılık, psikolojik kırılganlık gibi özelliklerin ayrışma-bireyleşme ile ilgili problem yaşama ile paralellik göstermesinden kaynaklı olduğu söylenebilir.

Diğer taraftan ayrışma-bireyleşme ile kişilik özelliklerindne dışadönüklük, öz-denetim ve uyum etmenleri ile negatif ve anlamlı bir ilişkinin olması, özellikle dışadönüklük ve uyum etmenlerinin temel özelliklerinin kişilerarası ilişkilerinin güçlü olması; empatik olma, sosyallik, konuşkanlık, atılganlık gibi daha çok insanlarla ilişki içinde olmayı gerektiren nitelikler taşıdıklarından dolayı olabilir. Zira ayrışma-bireyleşme özellikleri güçlü olan bireylerin, sosyallik ve insanlarla olan iletişimlerinin daha zayıf olması olasılıklar arasında sayılabilir.

5.1.4. “Ergenlerin Kişilik Özellikleri İle Akran İlişkileri Arasında Anlamlı Bir İlişki Var Mıdır”? Alt Problemin Bulgularının Tartışılması

Ergenlerin kişilik özellikleri ile akran ilişkileri arasında, nörotiklik alt ölçeği akran ilişkileri ile negatif yönlü anlamlı bir ilişki görülürken, kişilik özelliklerinin diğer alt ölçekleri olan dışadönüklük, uyum, öz-denetim ve gelişime açıklık etmenleri ile akran ilişkileri arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkinin olduğu ortaya çıkmıştır.

Literatüre bakıldığında, araştırmanın sonuçlarını destekleyen çok az çalışma görülmektedir. Jensen-Cambell ve diğ. (2002), erken ergenlik döneminde beş faktör kişilik özelliklerinden uyum ve dışadönüklük etmenleri ile akran ilişkileri arasında ilişkinin incelendiği araştırmada, 5. ve 6. sınıfa giden 108 kız ve 98 erkek öğrenci üzerinde yapılan uygulamada, dışadönüklük ve uyum etmeni ile akran ilişkileri arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Diğer taraftan alanyazında, araştırmacı tarafından, araştırmanın sonuçlarıyla çelişen herhangi çalışmaya rastlanmamıştır. Kişilik özelliklerinden nörotiklik alt boyutu ile akran ilişkileri arasında negatif yönde bir ilişkinin çıkmış olması; nörotiklik kişilik faktörünün, sinirlilik, belirsizlik, dengesizlik, düşmanlık ve depresyon gibi olumsuz özellikler barındırmasından kaynaklı olabileceği şeklinde bir açıklama getirilebilir. Öte yandan kişilik özelliklerinin dışadönüklük, uyum, gelişime açıklık ve öz-denetim etmenlerinin, sosyallik, nezaket, işbirliği, güven, bağışlama, empati, entelektüel merak, insanlarla olumlu ilişkiler kurma, güvenilirlik, kontrollü hareket etme, sebat ve hedefe odaklılık gibi olumlu özellikler taşıdıkları için, akran ilişkileri ile pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin ortaya çıktığı söylenebilir.

5.1.5. “Ergenlerin Akran İlişkileri İle Ayrışma-Bireyleşme Arasında Anlamli Bir İlişki Var Mıdır”? Alt Problemin Bulgularının Tartışılması

Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, ergenlerin akran ilişkileri ile ayrışma-bireyleşme arasında negatif yönde anlamli bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ergenlerin akran ilişkileri ile ayrışma-bireyleşme düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için, yapılan pearson momentler çarpım korelasyon katsayısı analizine göre, ergenlerin akran ilişkileri ile ayrışma-bireyleşme düzeyleri arasında negatif yönde ve anlamli bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Bu sonuca göre, ergenlerin akran ilişkileri arttıkça, ayrışma-bireyleşme düzeylerinin düştüğü, ayrışma-bireyleşme düzeyleri arttıkça, akran ilişkilerinin düştüğü biçiminde değerlendirilebilir. Ergenlerin güçlü akran ilişkileri, ayrışma-bireyleşme ile ilgili problem yaşamalarının önünde adeta kalkan görevi gördüğü söylenebilir.

Literatüre bakıldığında bu araştırmanın sonuçlarıyla aynı yönde olan çalışmalar görülmektedir. Gürlek-Yüksel (2006), “Üniversite öğrencilerinin ayrılma-bireyleşme özellikleri ve etkileyen etmenler” çalışmasında, akran ilişkileri ile ayrışma-bireyleşme arasında anlamli bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Öte yandan literatürde bu çalışmanın sonuçlarını doğrudan olmasa da, dolaylı olarak destekleyen araştırmalar da görülmektedir. McClanahan ve Holmbeck (1992), lise öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada, ergenin hayatında önemli bir yer edinen aile ilişkileri ile ayrışma-bireyleşme arasında negatif yönde anlamli bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

Diğer tarafta alanyazında, ergenlerin ayrışma-bireyleşme düzeyleri ile anne-baba arasındaki ilişki durumu arasında pozitif yönlü ilişkinin olduğu araştırmalar da görülmektedir. Rakipi (2015), Mattanah, Hancock ve Brand (2004), yaptıkları çalışmalarda, anne-babaya güvenli bir şekilde bağlanan ergenlerin ayrışma-bireyleşme ile ilgili daha az problem yaşadıkları tespit edilmiştir. Bütün bu sonuçlar, ergenlerin hayatlarında önemli bir yere sahip kişilerle olan ilişkilerinin ayrışma-bireyleşme düzeyleri üzerinde etkili olduğu değerlendirilmesi yapılabilir. Diğer taraftan alanyazında bazı araştırmalar, bu çalışmanın sonuçlarıyla örtüşmeyen çalışmaların da olduğu görülmektedir.

Levpuscek (2006), yaş ve cinsiyet farklılıklarına göre, ergenlerde bireyleşme ile akran ve ebeveyn ilişkileri çalışmasında, 7. sınıf ile 12. sınıf arasındaki 495 Slovenyalı ergen üzerinde, ergen ayrışma-bireyleşme ölçeğini (SITA) uygulayarak çalışma yürütmüştür.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, ayrışma-bireyleşme ile akran ilişkileri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu ortaya çıkmıştır. Hay ve Ashman (2003) ve Laible (2007), akran ilişkilerinin bireylerde empati, olumlu davranış ve anlayış gibi özellikler kazandırdığı için, bireylerin ayrışma-bireyleşme süreçlerine olumlu katkılar sağladığını dile getirmektedirler.

Bu sonuçlar, çalışmanın sonuçlarıyla tam bir zıtlık içinde olduğunu göstermektedir. Zira akran ilişkileri puanlarının yüksekliği, ergenlerin ayrışma-bireyleşme ile ilgili daha çok problem yaşamalarına neden olduğu şeklinde ortaya çıkmıştı. Diğer taraftan (Levpuscek, 2006), ayrışma-bireyleşme ile ilgili problemlerini sağlıklı bir biçimde çözemeyen kişilerin, akran ilişkilerini başarılı bir şekilde yürütmekte problem yaşadıklarını ortaya koymuştur.

Alanyazına bakıldığında, ayrışma-bireyleşme ile akran ilişkileri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı çalışmalar da görülmektedir. Lloyd (2011), “Genç ergenlerde aşırı anne bakımı, ayrışma-bireyleşme ve romantik ilişkilerde yakınlık korkusu” adlı çalışmasında, genç ergenlerde yaşam ve arkadaş durumuna göre ayrışma-bireyleşmenin farklılaşp farklılaşmadığını görmek için 21-25 yaş aralığındaki 134 kişi üzerinde uygulama yapmıştır. Çalışmadan edilen sonuçlara göre, genç yetişkinlerin ayrışma-bireyleşme düzeyleri ile genç yetişkinlerin kendi aralarındaki ilişki düzeyi arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

5.2. Sonuç

Ergenlerin kişilik özellikleri ile ayrışma-bireyleşme arasındaki ilişkinin varlığı, akran ilişkileri aracılığıyla sağlanmaktadır. Burada, ergenlerin kişilik özellikleri ile ayrışma-bireyleşme arasındaki ilişkiye akran ilişkilerinin negatif bir rolünün olduğu saptanmıştır. Ergenlerin akran ilişkileri yükseldikçe, ayrışma-bireyleşme puanlarının düştüğü ve daha az problem yaşadıkları söylenebilir. Akran ilişkileri güçlü olan ergenlerin, sağlıklı bir ayrışma-bireyleşme yaşadıkları, bağımsız hareket etmede herhangi güç durumla karşılaşmadıkları değerlendirilmesi yapılabilir.

Ergenlerin ayrışma-bireyleşme düzeyleri ile beş faktör kişilik ölçeğinin gelişime açıklık alt ölçeğinin dışında beş faktör kişilik ölçeğinin bütün alt ölçekleriyle anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Ancak nörotiklik alt ölçeğin dışında diğer bütün alt ölçeklerle ayrışma-bireyleşme arasında negatif yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Sözkonusu beş faktör kişilik ölçeğinin nörotiklik alt ölçeğinin özelliklerinin, ayrışma-bireyleşme ölçeğinin ölçtüğü özelliklerle paralellik gösterdiği şeklinde değerlendirme yapılabilir. Olumlu kişilik özelliklere sahip bireylerin ayrışma-bireyleşme sürecinde sağlıklı bir gelişim gösterdikleri şeklinde yorumlanabilir.

Benzer şekilde ergenlerin ayrışma-bireyleşme ölçeğinden aldıkları puanlar ile akran ilişkileri ölçeğinden aldıkları puanlar arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ergenlerin beş faktör kişilik ölçeğinin nörotiklik alt ölçeğinin dışında bütün alt ölçeklerle ile akran ilişkileri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu ortaya çıkmıştır. Bireylerin insan ilişkilerinin güçlü olmaları, otokontrolünü sağlamada dirayetli olmaları, yeniliklere açık olmaları, farklılıklara uyum göstermede problem yaşamamaları, beraberinde akran ilişkilerinin de olumlu olmasında katkı sağlayıcı bir yönü bulunmaktadır.

Ergenlerin cinsiyet değişkenine göre, ayrışma-bireyleşme ölçeğinden aldıkları puanlar anlamlı bir şekilde farklılaşmamıştır. Ergenlerin akran ilişkileri ölçeğinden aldıkları puanlarının cinsiyete göre, güven ve iletişim alt ölçeğinde anlamlı bir farklılık saptanırken, yabancılaşma alt ölçeğinde anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır.

Bu sonuç, örneklemin seçildiği bölgede yaşayan ergenlerin, benzer özelliklere sahip olduğu ve yetiştirilme biçimlerinin farklılık göstermediği şeklinde açıklanabilir.

Ergenlerin cinsiyet değişkenine göre, kişilik özellikleri ölçeğinin uyum ve nörotiklik alt ölçeklerinin dışında diğer tüm alt ölçeklerinde anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Bu sonuç, bu yaştaki ergenlerin kişilik özellikleri bakımından keskin bir ayrışmanın henüz gerçekleşmediğini açıkladığı söylenebilir. Kişiliğin cinsiyet değişkenindeki farklılığın olmaması, literatürde genel olarak kabul gören kişiliğin cinsiyete göre değişmezliği ile paralellik gösterdiği ortaya çıkmıştır.

Ergenlerin ayrışma-bireyleşme ölçeğinden aldıkları puanların okudukları sınıf düzeyi sonuçlarına göre, ayrışma-bireyleşme puanlarının, toplam puan ve farklılaşma alt ölçeğinde anlamlı bulunurken bölünme alt ölçeğinde anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. 11. sınıf öğrencilerinin ayrışma-bireyleşme puanlarının yüksek olması, bu yaştaki ergenlerin bireysel sınırlarını çizmede istenilen düzeyde olmadıkları ve ayrışma ile ilgili hala çelişki içerisinde oldukları açıklaması yapılabilir.

Akran ilişkileri ölçeğinden alınan puanların sınıf düzeyine göre, güven ve iletişim alt ölçeklerinde anlamlı bulunmazken yabancılaşma alt ölçeğinde anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuca göre, 12. sınıfa giden öğrencilerin akran ilişkilerin daha yüksek olduğu, arkadaşları ile yaşadıkları zamanın ve paylaşımların daha fazla olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

Sınıf düzeyi değişkenin kişilik özelliklerine göre bakıldığında, hiçbir alt ölçekte anlamlı bir farklılık çıkmamıştır. Bu durum, örneklem grubundaki kişilerin yaşlarının birbirine yakın olmasından kaynaklı olabilir.

Diğer taraftan ergenlerin, ayrışma-bireyleşme, kişilik özellikleri ve akran ilişkileri ölçeklerinden aldıkları puanların, okudukları lise türüne göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı ve bu farklılığın fen lisesine giden öğrenciler ile mesleki teknik lisesine giden öğrenciler arasında olduğu belirlenmiştir. Genel olarak, mesleki teknik lisesi öğrencileri ile fen lisesi öğrencileri arasında, kişilik özellikleri, akran ilişkileri ve ayrışma-bireyleşme düzeyleri bakımından anlamlı bir şekilde farklılaştıkları ortaya çıkmıştır.

5.3. Öneriler

5.3.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- İlkokul ve lise düzeyindeki öğrencilere ilgi duyan araştırmacıların ayrışma-bireyleşmeyi ve akran ilişkileri ve ölçümü konusunda ölçek geliştirmeleri ve iyileştirici teknikler için grup ve bireysel iyileştirme paketleri geliştirmek üzere çalışmalar yapılabilir.
- Ayrışma-bireyleşmenin daha detaylı bir şekilde ele alınması için, daha geniş örneklem ve farklı şehirlerdeki lise öğrencileri üzerinde araştırmalar gerçekleştirilebilir.
- Ayrışma-bireyleşme kavramının araştırmacılar tarafından farklı değişken ve dinamiklerle ele alınması, yerinde olacaktır. Ayrıca, ayrışma-bireyleşme üzerinde başka gelişmelerin/dinamiklerin aracı rollerinin olup olmadığına ilişkin, farklı değişkenlerin aracı rolünün araştırılması alanyazına katkılar sağlayabilir.
- Ayrışma-bireyleşme ile ilgili boylamsal çalışmaların yapılması konusunda araştırmacılar cesaretlendirilebilir.
- Araştırmanın modeli, geç ergenler üzerinde uygulanabilir. Bu bağlamda, akran ilişkilerinin kişilik özellikleri ile ayrışma-bireyleşme arasında aracı rolünün geç ergenler üzerinde etkisinin olup olmadığı sınanabilir.
- Ergenlerin ayrışma-bireyleşmenin düzeylerinin okudukları lise türü bakımından farklılaşmasındaki nedenlerinin araştırılması ve bu farklılaşmanın Türkiye'nin diğer şehirlerinde de benzer şekilde sonuçların çıkıp çıkmadığına ilişkin daha geniş araştırmaların yapılması yerinde olacaktır.
- Araştırmacılara ayrışma-bireyleşme ile ilgili yeni ölçüm araçlarının geliştirilmesi önerilebilir.
- Araştırmacılara ilkokul döneminden itibaren ayrışma-bireyleşme ile benlik kavramı, akran ilişkileri ve kişilik gelişimi konularında araştırma yapmaları önerilebilir.

5.3.2. Uygulamacılara/Psikolojik Danışmanlara Yönelik Öneriler

- Ayrışma-bireyleşme konusunda sorun yaşayan ve buna bağlı olarak istenilen düzey ve nitelikte sosyalleşemeyen öğrenciler için iyileştirici terapi paketlerinin geliştirilmesi önerilebilir.
- İlkokul ve lise düzeyinde rehberlik ve psikolojik danışma alanında görev yapan uzmanların ergenlik dönemindeki sosyalleşme ve akran ilişkilerini ve kişilik özelliklerini değerlendirirken ayrışma-bireyleşme düzeylerini incelemeleri bu alandaki aksaklıklara yönelik bireysel veya grup danışması düzenlemeleri önerilebilir.
- Ergenlerle çalışan psikolojik danışmanlarının ayrışma-bireyleşme alanyazına hakim olmaları, liselerdeki psikolojik danışmanlık hizmetlerinin daha kaliteli sunulmasına katkı sağlayacağı değerlendirilebilir.
- Lise öğrencilerindeki akran ilişkileri düzeylerinin farklılaşmasının altında yatan nedenlerin belirlenmesine dönük, okul rehberlik servisinde çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Akhun, M. (2012). *Üniversite öğrencilerinde algılanan ebeveynlik biçimleri, erken dönem uyumsuz şemaları, benlik kurguları ve duygu düzenleme güçlüğünün psikolojik belirtilerle ilişkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Allen, S. F., & Stoltenberg, C. D. (1995). Psychological separation of older adolescents and young adults from their parents: An investigation of gender differences. *Journal of Counseling and Development*, 73, 542-546.
- Allport, G. W. (1961). *Pattern and growth in personality*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- American Psychological Association. (2018). *Personality*. Erişim tarihi 4 Mart 2018, <http://www.apa.org/topics/personality/>
- Armsden, G. C., & Greenberg, M. T. (1987). The inventory of parent peer attachment: Individual differences and their relationship to psychological well-being in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 16, 427-454.
- Andereassen, H. K. (2009). *Separation-individuation and its effect on diabetes management and diabetes control in young women with type 1 diabetes*. (Unpublished Doctoral Thesis). Victoria University, Melbourne.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469-480.
- Arthur, W., & Graziano, W. G. (1996). *The five-factor model, conscientiousness, and driving accident involvement*. *Journal of Personality*, 64, 593-618.
- Ashton, M. C., Lee, K., Goldberg, L.R., & de Vries, R. E. (2009). Higher order factors of personality : Do they exist?. *Personality and Social Psychology Review*, 13(2), 79-91.

- Aslan, S. (2013). The prediction of separation-individuation in Turkish late adolescents through five factor personality dimensions. *Eurasian Journal of Educational Research*, 51, 7-28.
- Aslan, S. (2008). *Bağlanma ve uyum arasındaki ilişkide ayrışma bireyleşmenin aracılığı*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Aslan, S. (2012). Türk geç ergenlerde beş faktör kişilik boyutlarının ergenlerinin benlik saygılarıyla yordanması. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (1), 25-40.
- Aslan, S., & Gelbal, S.(2016). Separation-individuation of late adolescents: A longitudinal study. *Educational Research and Reviews*, 11(1), 1-15.
- Aslan, S., & Güven, M. (2010). The analysis of the relationship between separation-individuation and school bullying in adolescent. *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 11(3), 125-142.
- Aslan, S., & Güven, M. (2015). *Benlik gelişimi sürecinde ayrışma bireyleşme*. Anı Yayıncılık: Ankara.
- Atak, H. (2011). Kimlik gelişimi ve kimli biçimlenmesi: kuramsal bir değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(1), 163-2013.
- Atak, H. (2012). *Yetişkinliğe geçişte kimlik biçimlenmesi ve eylemlilik: bireyleşme sürecinde iki gelişimsel kaynak*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E., Bem, D. J., & Hoeksema, S. (1999). *Psikolojiye giriş*. (A. Yavuz, Çev.). İstanbul: Arkadaş Yayınları.
- Augustine, A. A., & Larson, R. J. (2012). Is a trait really the mean of states? similarities and differences between traditional and aggregate assessments of personality. *Journal of Individual Differences*, 33(3), 131-137.
- Aquilino, W. S. (1997). From adolescent to young adult: A prospective study of parent-child relations during the transition to adulthood. *Journal of Marriage and the Family*, 59, 670-686.

- Axley, S. R., & McMahon, T. R. (2006). Complexity: A frontier for management education. *Journal of Management Education*, 30, 295-315.
- Axelrod, R. (1986). An evolutionary approach to norms. *American Political Science Review*, 80, 306-318.
- Aydın, C., Gürçay, E., Özbaran, B., Tamar, M., Topçu-Kabasakal, Z., & Yüncü, Z. (2009). Madde kullanım bozukluğu olan ergenlerde ayrılma bireyleşme süreci. *New/Yeni Symposium Journal*, 47(4), 225-235.
- Bayhan, P. & Işıtan, S. (2010). Ergenlik döneminde ilişkiler: akran ve romantik ilişkilere genel bakış. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür Araştırma Dergisi*, 20, 33-42.
- Bayram, N. (2013). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş AMOS uygulamaları*. İstanbul: Ezgi Kitabevi.
- Becker, P. (1999). Beyond the big five. *Personality and Individual Differences*, 26, 511-530.
- Berndt, T. J. (1982). The Features and effects of friendship in early adolescence. *Child Development*, 53(6), 1447-1460.
- Bester, G. (2007). Personality development of the adolescent: peer group versus parents. *South African Journal of Education*, 27(2), 177-190.
- Bıçakçı, M. Y., & Gürsoy, F. (2007). Adolescents evaluation of their own peer relations. *Pakistan Journal of Social Sciences*, 4(3), 392-395.
- Biesanz, J. C. & West, S. G. (2004). Towards understanding assessments of the big five: Multitrait-multimethod analyses of convergent and discriminant validity across measurement occasion and type of observer. *Journal of Personality*, 72(4), 845-876.
- Blazine, C., Eddins, R., Burrige, A., & Settle, A. G. (2007). The relationship between masculinity ideology, loneliness, and separation-individuation difficulties. *The Journal of Men's Studies*, 15(1), 101-109.

- Blazina, C., & Watkins, C. E. (2000). Separation/individuation, parental attachment, and male gender role conflict: Attitudes toward the feminine and the fragile masculine self. *Psychology of Men and Masculinity, 1*, 126-132.
- Blos, P. (1962). *On adolescence*. New York: International Universities Press.
- Blos, P. (1967). The second individuation process of adolescence. *Psychoanalytic Study of Child, 22*, 162-186.
- Blos, P. (1979). *The adolescent passage*. New York: International Universities Press.
- Brown, B. B. (2004). *Adolescents' relationships with peers*. R. M. Lerner & L. Steinberg (Ed.) *Handbook of adolescent psychology* (pp.363-394). New Jersey: Wiley & Sons Inc.
- Brown, L. S., & Wright, J. (2001). Attachment theory in adolescence and its relevance to developmental psychopathology. *Clinical Psychology & Psychotherapy, 81*(1), 15-32.
- Buhl, H. M. (2008). Development of model describing individuated adult child-parent relationships. *International Journal of Behavioral Development, 32*(5), 381-389.
- Buhrmester, D., & Furman, W. (1987). The development of companionship and intimacy. *Child Development, 58*, 1101-1113.
- Buhrmester, D. (1996). *Need fulfillment, interpersonal competence, and the developmental contexts of early adolescent friendship*. In W. M. Bukowski, A. F. Newcomb & W. W. Hartup (Eds.), *The company they keep: Friendship in childhood and adolescence* (pp. 158-185). New York: Cambridge University Press.
- Buhrmester, D. (1990). Intimacy of friendship, interpersonal competence, and adjustment during preadolescence and adolescence. *Child Development, 61*, 1101-1111.

- Bukowski, W. M., & Sippola, L. K. (2005). Friendship and development: putting the human relationship in its place. *New Horizons in Developmental Theory and Research*, 109, 91-98.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik: Psikoloji biliminin insan doğasına dair söyledikleri*.(İ.D. Ergüvan-Sarıoğlu, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2014). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Demirel, F., Erkan-Çakmak, Ö., Kılıç-Çakmak, E., & Karadeniz, Ş. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Çokluk-Bökeoğlu, Ö., & Şekercioğlu, G. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik SPSS ve LISREL uygulamaları*. (2. Baskı). Ankara: Pegem Yayınları.
- Brisbane, H. E. (1988). *The developing child: Understanding children and parenting*. New York: McGraw-Hill Staff.
- Brown , B. B. , Von Bank , H., & Steinberg , L. (2008). Smoke in the looking glass: Effects of discordance between self - and peer rated crowd affiliation on adolescent anxiety, depression and self-feeling. *Journal of Youth and Adolescence*, 37, 1163–1177.
- Byrne, B. M. (2016). *Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming*. New York: Routledge.
- Camcı, Y., & Ercan, L. (2015). Psikolojik danışmanların kişilik özellikleri ile tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(9), 403-429.
- Chang, L., Connelly, B. S. & Geeza, A. (2012). Separating method factors and higher order traits of the Big Five: a meta-analytic multitrait-multimethod approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102(2), 408–426.

- Charles, M., Frank, S. J., Jacobson, S., & Grossman, G. (2001). Repetition of the rebemembered past. patterns of separation-individuation in two generation of mothers and doughthers. *Psychoanalytic Psychology*, 18(4), 705-728.
- Chauvin, B., Hermand, D., & Mullet, E. (2007). Risk Perception and Personality Facets. *Risk Analysis*. 1, 171-185.
- Chen, C. C. (2016). *Psychological individuation esat and west: The cross-cultural validity of a brief measure of separation-individuation*. (Unpublished Doctoral Thesis). University of Cincinnati, Taiwan.
- Christenson, R. M., & Wilson, W. P. (1985). Assessing pathology in the separation-individuation process by an inventory. a preliminary report. *The Journal of Nervous and Mental Disease*. 173 (9), 561-572.
- Costa, P. T., Terracciano, A., & McCrae, R. R. (2001). Gender differences in personality traits across cultures: Robust and surprising findings. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81, 322–331.
- Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1992a). Normal personalitiy assessment in clinical practice: The neo personality inventory. *Psychological Assessment*, 4, 5-13.
- Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1992b). Four ways five factors are basic. *Personality and Individual Differences*, 13, 653–665.
- Coşar, F. (2014). *Celal bayar üniversitesi 1. Sınıf öğrencilerinin yeme tutumları ile bağlanma stilleri ve ayrılma bireyleşme özellikleri arasındaki ilişki*. (Yayımlanmamış Doktora Uzmanlık Tezi), Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
- Cooper, C. (2002). *Individual differences*. New York: Oxford University Press.
- Crespi, T. D., & Sabatelli, R. M. (1993). Adolescent runaways and family strife: A conflict-induced differentiation framework. *Adolescence*, 28, 867-878.
- Çelik, H. E., & Yılmaz, V. (2016). *Yapısal eşitlik modellemesi temel-kavramlar-programlama*. (3. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

- Çetin, F. Ç., Akdemir, D., ve Akgül, S. (2012). Differential experiences and separation-individuation in adolescent twins. *Adolescent Psychiatry*, 2, 52-60.
- Çoklar, I. (2014). *Kişilik özellikleri ile bağışlama eğilimi arasındaki ilişkinin intikam güdüsü ve adalete duyarlılık temelinde incelenmesi*. (Yayımlanmış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Çömez, T. (2014). *Fiziksel engelli ergenlerde akran ilişkilerinin yaşam doyumu üzerine etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Deary, I. J. (2009). *The trait approach to personality*. In Corr, P. J., & Matthews G. (Edit.). *The combridge handbook of personality psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Delhaye, M., Kempenaers, C., Linkowski, P., Stroobants, R., & Goossens, L. (2012). Perceived parenting and separation-individuation in Belgian college students: Associations with emotional adjusment. *The Journal of Psychology*, 146(4), 353-370.
- Demirbaş, N. (2014). *Üst-düzey kişilik ve yaşamda anlam: temel psikolojik ihtiyaçların rolünün yapısal eşitlik modellemesi ile incelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- DeYoung, C. G. (2010). Toward a theory of the big five. *Psychological Inquiry*, 21(1), 26-33.
- DeYoung, C. G. (2006). Higher-order factors of the big five in a multi-informant sample. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91(6), 1138-51.
- DeYoung, C. G., Hasher, L., Djikic, M. Criger, B., & Peterson, J. B. (2007). Morning people are stable people: Circadian rhythm and the higher-order factors of the Big Five. *Personality and Individual Differences*, 43, 267-276.

- DeYoung, C. G., Peterson, J. B. & Higgins, D. M. (2002). Higher-order factors of the Big Five predict conformity: Are there neuroses of health? *Personality and Individual Differences*, 33(4), 533–552.
- Digman, J. M. (1997). Higher-order, factors of the Big Five. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 1246-1256.
- Digman, J. M. (1990). Personality structure: emengence of the five-factor model. *Annual Review of Psychology*, 41, 417-440.
- Di Giunta, L., Alessandri, G., Gerbino, M., Kanacri, P. L., Zuffiano, A., & Caprara, G. V. (2013). The determinants of scholoastic achievement: The contribution of personality traits, self-esteem, and academic self- efficacy. *Learning and Individual Differences*, 27, 102-108.
- Doğan, T., Güney-Karaman, N., Esen-Çoban, A., & Çok, F. (2012). Ergenlerde arkadaşlık ilişkilerinin yordayıcısı olarak cinsiyet ve aileye ilişkin değişkenler. *İlköğretim Online*, 11(4), 1010-1020.
- Downing, H. M., & Nauta, M. M. (2010). Separation-individuation, exploration, and identity diffusion as mediators of the relationship between attachment and career indecision. *Journal of Development*, 36(3), 207-227.
- Düşmez, I., & Yayı, L. (2015). Rehberlik ve psikolojik danışmanlık öğrencilerinin kişilik özellikleri ve stresle başa çıkma stratejilerinin incelenmesi. *Türkiye Sosyal Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları öDergis*, 5(9), 62-84.
- Dwairy, M. (2004). Individuation among bedouin versus urgan arab adolescents: Ethnic and gender differences. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 10, 340-350.
- Engler, J. F., & Wiemann, C. M. (2010). Separation-individuation and identity development in at-risk youth. *Vulnerable Children and Youth Studies*, 5(3), 274-283.

- Erden, S., & Yılmaz, S. (2016). İmam hatip lisesi öğrencilerinin akran ilişkilerinin insani değerler ve öznel iyi oluş düzeyleri açısından incelenmesi. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 387-414.
- Erikson, E. (1960). Youth and the life cycle. *Child*, 7, 43-49.
- Erkan-Atik, Z., Çok, F., Esen-Çoban, A., Doğan, T., & Güney-Karaman, N. (2014). Akran ilişkileri ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14 (2), 433-446.
- Eryılmaz, A., & Öğülmüş, S. (2010). Ergenlikte öznel iyi oluş ve beş faktörlü kişilik modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (3), 189-203.
- Erwin, P. (2000). *Çocuklukta ve ergenlikte arkadaşlık*. (O. Akınhay, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Evans, F. B. (2005). *Harry Stack Sullivan: Interpersonal theory and psychotherapy*. New York: Routledge.
- Feingold, A. (1994). Gender differences in personality: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 116, 429-456.
- Floyd, F. J., & Widaman, K. F. (1995). Factor analysis in the development and refinement of clinical assessment instruments. *Psychological Assessment*, 7 (3), 286-299.
- Forgas, J. P., & Williams, K. D. (2001). *Social influence: Direct and indirect processes*. Philadelphia: Psychology Press.
- Furman, W., & Buhrmester, D. (1985). Children's perceptions of the personal relationships in their social networks. *Developmental Psychology*, 21, 1016-1024.
- Fromm, E. (1989). *The art of loving*. New York: Harper & Row
- Gallardo, L. O., Barrasa, A., & Guevara-Viejo, F. (2016). Positive peer relationships and academic achievement across early and mid-adolescence. *Social Behavior and Personality*, 44(10), 1637-1648.

- Gençtan, E. (2000a). *Psikanaliz ve sonrası*. (9. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- George, D., & Mallery, P. (2003). *SPSS for windows step by step: A simple guide and reference*. 11.0. Boston: Allyn & Bacon.
- Gerrig, R. J., & Zimbardo, P. G. (2012). *Psikolojiye giriş-psikoloji ve yaşam*. (G. Sart, Çev.). Ankara: Nobel Yayınları.
- Geuzaine, C., Debry, M., & Liesens, V. (2000). Separation from parents in late adolescence: The same for boys and girls?. *Journal fo Youth and Adolescence*, 29(1), 79-91.
- Gifford-Smith, M., & Brownell, C. (2003). Childhood peer relationships: social acceptance, friendships and peer networks. *Journal of School Psychology*, 41, 235-284.
- Goldberg, L. R. (1990). An Alternative “description of personality”. The big –five factor structure. *Journal of Personalitiy and Social Psychology*, 59, 1216-1229.
- Goldberg, L. R. (1993). The Structure of Phenotypic Personality Traists. *American Psychologist*, 48(1), 26-34.
- Göral, F. S. (2002). *The second separation-individuation process of the turkish young adults: The relationships between the perceived maternal parenting attitudes, second separation individuation, expanding self and experiences in the romantic relationships*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Göral-Alkan, F. S. (2010). *Couplin through projective identification: bridging role of projective identivication in the associations among early pranting experience, personality construct and couple relationship*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

- Gülay, H. (2008). *5-6 yaş çocuklarına yönelik akran ilişkileri ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışmaları ve akran ilişkilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Gnaulati, E., & Heine, B. (2001). Separation-individuation in late adolescence: An investigation of gender and ethnic differences. *The Journal of Psychology*, *135*(1), 59-70.
- Graziano, W. G., & Tobin, R. M. (2002). Agreeableness: Dimension of personality or social desirability artifact? *Journal of Personality*, *70*, 695-728.
- Greenberg, J. R., & Mitchell, S. (1983). *Object relation in psychoanalytic theory*. Cambridge: Harvard University Press.
- Grotevant, H. D., & Cooper, C. R. (1985). Patterns of interaction in family relationships and the development of identity exploration in adolescence. *Child Development*, *56*(2), 415.
- Gunthert, K. C., Cohen, L. H., & Armelli, S. (1999). The role of neuroticism in daily stress and coping. *Journal of Personality and Social Psychology*, *77*, 1087-1100.
- Gürlek-Yüksel, E. (2006). *Üniversite öğrencilerinin ayrılma bireyleşme özellikleri ve etkileyen etmenler*. (Yayımlanmamış Doktora Uzmanlık Tezi). Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
- Güven, M., & Aslan, S. (2010a). The analysis of the relationship between separation-individuation and school bullying in adolescents. *Inönü University Journal of the Faculty of Education*, *11*(3), 125-142.
- Güven, M., & Aslan, S. (2010b). Üniversite öğrencilerinin ayrılma-bireyleşme düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Education Sciences*, *5*(3), 765-774.

- Jensen-Cambell, L. A., Adams, R., Perry, D. G., Workman, K. A., Furdella, J. Q., & Egan, S. K. (2002). Agreeableness, extraversion, and peer relations in early adolescence: Winning friends and deflecting aggression. *Journal of Research in Personality, 36*, 224–251.
- Judge, T. A., & Bono, J. E. (2000). Five-factor model of personality and transformational leadership. *Journal of Applied Psychology, 85*(5), 751-765.
- Josselson, R. (1980). *Ego development in adolescence*. In J. Adelson (Ed.), *handbook of adolescent psychology* (pp. 188-210). New York: Wiley.
- Hay, I., & Ashman, A. F. (2003). The development of adolescents' emotional stability and general self-concept: The interplay of parents, peers, and gender. *International Journal of Disability, Development and Education, 50* (1), 77-91.
- Harter, S. (1999). *The construction of the self: a developmental perspective*. New York: Guilford Press.
- Hartup, W. W. (1996). The company they keep: Friendships and their developmental significance. *Child Development, 67*(1), 1-13.
- Hartup, W. W., & Stevens, N. (1999). Friendships and adaptation across life span. *Current Directions in Psychological Science, 8*(3), 76-79.
- Heaven, P. C., Ciarrochi, J., & Cechaviciute, I. (2005). Adolescent peer crowd self-identification, attributional style and perceptions of parenting. *Journal of Community & Applied Social Psychology, 15*, 313-318.
- Hirsh, J. B., DeYoung, C. G., & Peterson, J. B. (2009). Metatraits of the Big Five differentially predict engagement and restraint of behavior. *Journal of Personality, 77*(4), 1085-1102.
- Hortaçsu, N. (2003). *İnsan İlişkileri*. Ankara: İmge Kitabevi.

- House, L. D. (2010). *Family separation and changes in peer relationships among early adolescent latino youth: Examining the mediating role of family relationships*.(Unpublished Doctoral Thesis). Georgia State University, Atlanta.
- Hu, L., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling, 6*, 1-15.
- Ismatullina, V., & Voronin, I. (2017). Gender differences in the relationships between Big Five personality traits and intelligence. *Procedia - Social and Behavioral Sciences, 237*, 638-642.
- Jang, K. L., Livesley, W. J., Ando, J., Yamagata, S., Suzuki, A., Angleiner, A., Ostendorf, F., Riemann, R., & Spinath, F. (2006). Behavioral genetics of the higher-order factors of the Big Five. *Personality and Individual Differences, 41*, 261–272.
- John, O. P., Naumann, L. P., & Soto, C. J. (2008). *Paradigm shift to integrative big five trait taxonomy: History, measurement and conceptual issues, in handbook of personality: Theory and research*. New York: The Guilford Press.
- John, O. P., & Srivastava, S. (1999). *The big five trait taxonomy: History, measurement and theoretical perspectives*, 102-138. In *Handbook of Personality*, (Ed. Pervin, L. A., & John, O.P). New York: The Guilford Press.
- Josselson, R. (1988). *The embedded self: I and thou revisited*. IN F.C. Power & D. K. Lapsley (Eds.), *Self, ego, and identity: integrative approaches* (pp. 91-108). New York: Springer-Verlag.
- Kabukçu-Başay, B. (2011). *Lise öğrencilerinde kendine zarar verme davranışı: İşlevleri, emosyonel regülasyon ve ayrılma bireyleşme*. (Yayımlanmamış Doktora Uzmanlık Tezi), Ege Üniversitesi, İzmir.

- Kameda, T., Takezawa, M., & Hastie, R. (2005). Where do social norms come from? The example of communal sharing. *Current Directions in Psychological Science, 14*, 331-334.
- Kaner, S. (2002). Kontrol kuramına dayalı anababa-ergen ilişkileri ölçeği geliştirme çalışması. *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 33*(1-2). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Karadayı, F. (1998). *İlişkili özerklik: Kavramı, ölçülmesi, gelişimi ve toplumsal önemi, gençlere ve kültüre özgü değerlendirmeler*. Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi.
- Karasar, N. (1994). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık.
- Kindermann, T. A., & Gest, S. D. (2009). *Assessment of the peer group: Identifying naturally occurring social networks and capturing their effects*. In K. H. Rubin, W. M. Bukowski, B. Laursen (Eds.), *Handbook of peer interactions, relationships, and group* (pp. 100-117). New York: Guilford Press.
- Kins, E., Soenenes, B., & Beyers, W. (2012). Parental psychological control and dysfunctional separation-individuation: A tale of two different dynamics. *Journal of Adolescence, 35*, 1099-1109.
- Kins, E., Soenenes, B., & Beyers, W. (2011). Why do they grow up so fast? "Parental separation anxiety and emerging adults" pathology of separation-individuation. *Journal of Clinical Psychology, 67*, 1-18.
- Kocayörük, E. (2010). A Turkish adaptation of the inventory of parent and peer attachment: the reliability and validity study. *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research, 40*, 133-151.
- Köknel, Ö. (1997). *İnsanı anlamak*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Kulaksızoğlu, A. (1998). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Kural, S., Türkmen, M., & Dilek, A. N. (2016). Bartın üniversitesi BESYO öğrencilerinin sosyal medya kullanım alışkanlıkları ile kişilik özellikleri ilişkisinin araştırılması. *International Journal of Science Culture and Sport*, 4(3), 870-881.
- Koepke, S., & Denissen, J. J. A. (2012). Dynamics of identity development and separation–individuation in parent–child relationships during adolescence and emerging adulthood – A conceptual integration. *Developmental Review*, 32, 67-88.
- Kline, R. B. (2005). *Principles and practice of structural equation modeling*: New York: Guilford Publications.
- Kram, K. E., & Isabella, L. A. (1985). Mentoring alternatives: The role of peer relationships in career development. *Academy of Management Journal*, 28, 110-132.
- Kroger, J. (2003). *Identity development during adolescence*. In G. R. Adams & M. D. Berzonsky (Eds.), *Blackwell handbook of adolescence* (pp. 205–226). Malden, MA: Blackwell Publishing.
- Kroger, J. (1998). *Adolescence as second separation-individuation process: Critical review of an object relations approach*. In E. Skoe & I. Von der Lippe (Eds.), *Personality development in adolescence: A cross-national and life-span perspective* (pp. 172-192). London: Routledge.
- Kruse, J., & Walper, S. (2008). Types of individuation in relation to parents: Predictors and outcomes. *International Journal of Behavioral Development*, 32(5), 390-400.
- La Greca, A. M., & Harrison, H. M. (2005). Adolescent peer relations, friendships, and romantic relationships: Do they predict social anxiety and depression?. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 34(1), 49-61.

- Laible, D. (2007). Attachment with parents and peers in late adolescence: Links with emotional competence and social behaviour. *Personality and Individual Differences, 43*, 1185-1197.
- Lansford, J. E., Criss, M. M., Pettit, G. S., Dodge, K. A., & Bates, J. E. (2003). Friendship quality, peer group affiliation, and peer antisocial behavior as moderators of the link between negative parenting and adolescent externalizing behavior. *Journal of Research on Adolescence, 13*(2), 161-184.
- Lapsley, D. K., & Stey, P. (2010). Separation-individuation. In I. Weiner & E. Craighead (Eds.), *Corsini's Encyclopedia of Psychology*. New York: Wiley.
- Lapsley, D. K., Aalsma, M. C., & Varshney, N. M. (2001). A factor analytic and psychometric examination of pathology of separation-individuation. *Journal of Clinical Psychology, 57*(7), 915-932.
- Lapsley, D. K., & Stey, P. (2010). *Separation-individuation*. In I. Weiner & E. Craighead (Eds.), *Corsini's encyclopedia of psychology*. New York: Wiley.
- Lapsley, D. K., & Edgerton, J. (2002). Separation-individuation, adult attachment style, and college adjustment. *Journal of Counseling and Development, 80*, 484-492.
- Lapsley, D. K., Rice, K. G., & Shadid, G. E. (1989). Psychological separation and adjustment to college. *Journal of Counseling Psychology, 36*, 286-294.
- Larsen, R. J., Buss, D. M., Wismeijer, A., Song, J., & van den Berg, S. M. (2017). *Personality Psychology: Domains of Knowledge About Human Nature*. Boston: McCraw Hill Education.
- Leech, N. L., Barrett, K. C., & Morgan, G. A. (2005). *SPSS for intermediate statistic. Use and interpretation*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publisher.

- Lee, R. M., Draper, M. & Lee, S. (2001). Social connectedness, dysfunctional interpersonal behaviors, and psychological distress: Testing a mediator model. *Journal of Counseling Psychology*, 48(3), 310-318.
- Lehmann, R., Denissen, J. J., Allemand, M., & Penke, L. (2013). Age and gender differences in motivational manifestations of the Big Five from age 16 to 60. *Developmental Psychology*, 49(2), 365–483.
- Levpuscek, M. P. (2006). Adolescent individuation in relation to parents and friends: Age and gender differences. *European Journal of Developmental Psychology*, 3(3), 238-264.
- Lieberman, M., Doyle, A. B., & Markiewicz, D. (1999). Developmental patterns in security of attachment to mother and father in late childhood and early adolescence: Associations with peer relations. *Child Development*, 70(1), 202-213.
- Lucas, R. E., & Donnellan, M. B. (2009). Age differences in personality: Evidence from a nationality representative Australian sample. *Developmental Psychology*, 45(5), 1353-1363.
- Llod, M. E. (2011). *Fear of intimacy in romantic relationships during emerging adulthood: the influence of past parenting and separation-individuation*. (Unpublished Doctoral Thesis). Victoria University, Melbourne.
- Lerner, R. M., & Steinberg, L. (2004). *Handbook of adolescent psychology*. (2th ed.). New Jersey: John Wiley & Sons.
- Lynn, R., & Martin, T. (1997). Gender differences in extraversion, neuroticism, and psychoticism in 37 nations. *The Journal of Social Psychology*, 137(3), 369-373.
- Mahler, M. S. (1968). *On human symbiosis and the vicissitudes of individuation*. New York: International Universities Press.
- Mahler, M. S., Pine, F., & Bergman, A. (1975). *The psychological birth of the infant*. New York: Basic Books.

- Mahler, M. S., Pine, F., & Bergman, A. (2015). *İnsan yavrusunun psikolojik doğumu*. (A. N. Babaoğlu, Çev). İstanbul: Metis Yayınları.
- Mahler, M. S., & McDevitt, J. (1980). *The separation-individuation process and identity formation*. In S.I. Greenspan & G. H. Pollock (Eds.), *The course of life: Psychoanalytic contributions toward understanding personality development*. (pp. 395-406). Bethesda: NIMH.
- Mammadov, S. (2016). *Personality predictors of academic achievement in gifted students: Mediations by socio-cognitive and motivational variables*. (Unpublished Doctoral Thesis), College of William and Mary, Virginia.
- Marsh, H. W., Nagengast, B., & Morin, A. J. S. (2013). Measurement invariance of big-five factors over the life span: ESEM tests of gender, age, plasticity, maturity, and la dolce vita effects. *Developmental Psychology*, 49(6), 1194–218.
- Matannah, J. F., & Hancock, G. R. (2004). Parental attachment, separation-individuation, and college student adjustment: a structural equation analysis of mediational effects. *Journal of Counseling Psychology*, 51(2), 213-225.
- Mayseless, O., & Scharf, M. (2009). Too close for comfort: Inadequate boundaries with parents and individuation in late adolescent girls. *American Journal of Orthopsychiatry*, 79(2), 191-202.
- Mees, W., Iedema, J., Maassen, G., & Engels, R. (2005). Separation-individuation revisited: on the interplay of parent-adolescent relations, identity and emotional adjustment in adolescence. *Journal of Adolescence*, 28, 89-106.
- Meyer, F. (2007). *The protective effects of peer relationships for early adolescents with non-optimal parent-child relationships*. (Unpublished Master Thesis). Concordia University, Quebec.
- Ming, P. T. W. (2013). *Personality traits as predictors of pathological gambling in hong kong*. (Unpublished Doctoral Thesis), Alliant International University, Hong Kong.

- Milne, L. C., & Lancastr, S. (2001). Predictors of depression in female adolescents. *Adolescence*, 36(142), 207-223.
- McCabe, K. O., & Fleeson, W. (2012). What is extraversion for? Integrating trait and motivational perspectives and identifying the purpose of extraversion. *Association for Psychological Science*, 23, 1498-1505.
- McClanahan, G., & Holmbeck, G.N. (1992). Separation-individuation, family functioning, and psychological adjustment in college students: A construct validity of the separation-individuation test of adolescence. *Journal of Personality Assessment*, 59, 468-485.
- McChrystal, J., & Dolan, B. (1994). Sex-role identity and separation-individuation pathology. *Counseling Psychology Quarterly*, 7, 25-34.
- McCrae, R. R. (2009). *The five factor model of personality traits: consensus and controversy*. In Corr, P. J., & Matthews G. (Edit.). *The Combridge handbook of personality psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (2003). *Personality in adulthood: A five-factor theory perspective* (2nd ed.). New York: Guilford.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (2007). Brief versions of the NEO-PI-3. *Journal of Individual Differences*, 28(3), 116-128.
- McCrae, R. R., & John, O. P. (1992). An introduction to the Five-Factor Model and its applications. *Journal of Personality*, 60(2), 175-215.
- McCrae, R. R. & Costa, P. T. (1991). The NEO personality inventory: Using the five-factor model in counseling. *Journal of Counseling ve Development*, 69(4), 367-372.
- McCrae, R. R., & Terracciano, A. (2005). Universal features of personality traits from the observer's perspective: Data from 50 cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(3), 547-561.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1997). Personality trait structure as a human universal. *American Psychologist*, 52(5), 509-516.

- McCrae, R. R. & Costa, P. T. (1994). The stability of personality: Observation and evaluations. *Current Directions in Psychological Science*, 3, 173-175.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(1), 81-90.
- McDaniel, B. (2014). *Links between peer relationships in middle childhood, negative affect and social connectedness in early adolescence, and bmi in early adulthood*. (Unpublished Master Thesis). Auburn University, Alabama.
- Nawaz, S., & Gilani, N. (2011). The relationship of parental and peer attachment bonds with the identity development during adolescence. *Journal of Social Science*, 21(1), 33-47.
- Nelson, D., & Quick, J. C. (2003). *Organizational behavior: Foundations, realities, and challenges*. Ohio: SouthWestern.
- Noller, P., Law, H., & Comrey, A. L. (1987). Cattell, Comrey, and Eysenck personality factors compared: More evidence for the five robust factors?. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 775-782.
- Nurmi, J. (2004). *Socialization and self-development: Channeling, selection, adjustment, and reflection*. In R. M. Lerner & L. Steinberg (Ed.) *Handbook of adolescent psychology* (pp.363-394). New Jersey: Wiley & Sons Inc.
- Olson, K. R. (2005). Engagement and self-control: Superordinate dimensions of big five traits. *Personality and Individual Differences*, 38(7), 1689-1700.
- Orbach, I. (2007). From abandonment to symbiosis: A developmental reversal in suicidal adolescents. *Psychoanalytic Psychology*, 24(1), 150-166.
- Ortaçsu, N. (2003). *İnsan ilişkileri*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Oyserman, D., Coon, H. & Kemmelmeier, M. (2002). Rethinking individualism and collectivism: Evaluation of theoretical assumptions and meta-analyses. *Psychological Bulletin*, 128(1), 3-72.

- Özbaran, B. (2004). *Major depresif bozukluğu olan ergenlerin ayrılma-bireyleşme özelliklerinin ve anne baba tutumlarının değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Uzmanlık Tezi), Ege Üniversitesi, İzmir.
- Özakkaş, T. (2013). *Ayrışma ve bireyleşme süreçleri, paylaşılmış paranoya, 10. BPT Ocak 2012 ders notları*. İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları 104.
- Özdamar, K. (1999). *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi*. Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Quintana, S. M., & Kerr, J. (1993). Relational needs in late adolescent separation-individuation. *Journal of Counseling & Development, 71*, 349-354.
- Parker, J. G., & Asher, S. R. (1987). "Peer relations and later" personal adjustment: are low-accepted children at risk?. *Psychological Bulletin, 102*, 357-389.
- Paterson, J. E., Field, J., & Pryor, J. (1994). Adolescents perceptions of their attachment relationships with their mothers, fathers, and friends. *Journal of Youth and Adolescence, 23*(5), 579-600.
- Patrick, C. L. (2011). Student evaluations of teachings: Effects of the big five personality traits, grades and the validity hypothesis. *Assessment and Evaluations in Higher Education, 36*(2), 239-249.
- Pine, F. (1992). Some refinements of the separation individuation concept in light of research on infants. *Psychanalytic Study of the Child, 45*, 179-194.
- Pine, F. (1979). On the pathology of the separation-individuation process as manifested in later clinical work: An attempt at delineation. *Journal of the American Psychoanalytical Association, 21*, 633-645.
- Polatcı, S., Irk, E., Gültekin, Z., & Sobacı, F. (2017). Psikolojik dayanıklılık ve kişilik özellikleri tatmin düzeyini etkiler mi?. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 29*(4), 553-578.

- Polatcı, S., & Sobacı, F. (2014). Öğrencilerin öğrenilmiş güçlülük düzeyleri üzerinde kişilik özellikleri ve duygusal zekâ düzeylerinin etkisini belirlemeye yönelik bir araştırma. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(4), 50-71.
- Polat, Ü. (2013). *Geç ergenlerin yaklaşımacı/kaçınmacı benlik düzenleme odakları ile ebeveynlerine bağlanma ve onlardan ayrışma-bireyleşme düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Rakipi, S. (2015). *Parenting styles: Their impact on adolescent separation and college adjustment*. (Unpublished Doctoral Thesis), Capella University, Minneapolis.
- Rice, K. G., Cole, D. A., & Lapsley, D. K. (1990). Separation-individuation, family cohesin, and adjustment to college: Measurement validation and a test of theoretical model. *Journal of Counseling Psychology*, 37(2), 195-202.
- Rice, K. G. (1992). Separation-individuation and adjustment to college: A longitudinal study. *Journal of Counselling Psychology*, 39, 203-213.
- Roberts, B. W., & DelVecchio, W. F. (2000). The rank-order consistency of personality traits from childhood to old age: A quantitative review of longitudinal Studies. *Psychological bulletin*, 126(1), 3-25.
- Roberts, B. W., & Mroczek, D. (2008). Personality trait change in adulthood. *Current Directions in Psychological Science*, 17(1), 31-35.
- Rogers, D. L., & Ross, D. D. (1986). Encouraging positive social interaction among young children. *Young Children*, 41(3), 12-17.
- Roring, S. A. (2012). *Attachment, negative self-schemas, and coping with separation-individuation during the transition to college*. (Unpublished Doctoral Thesis), Oklahoma State University, Oklahoma.
- Rose, A. J. (2007). Structure, content, and socioemotional correlates of girls and boys friendships. *Merrill-Plmer Quarterly*, 53, 489-506.

- Rubenzler, S. J., & Faschingbauer, T. R. (2004). *Personality, character & leadership in the white house: Psychologists assess the presidents*. Washington: Brassey's Inc.
- Rubin, K.H., Bukowski, W., Parker, J., ve Bowker, J.C. (2008). *Peer interactions, relationships, and groups*. In Damon, W. & Lerner, R. (Eds), *Developmental psychology: An advanced course*. New York: Wiley.
- Rushton, J. P. & Irwing, P. (2008). A general factor of personality (gfp) from two meta- analyses of the big five: Digman (1997) and Mount, Barrick, Scullen, and Rounds (2005). *Personality and Individual Differences*, 45(7), 679–683.
- Sabaka, S. M. (2009). *Psychometric integrity of a measure of dysfunctional separation-individuation in young adolescents*. (Unpublished Doctoral Thesis), Ball State University, Muncie.
- Saferstein, J. A., Neimeyer, G. J. & Hagans, C. L. (2005). Attachment as a predictor of friendship qualities in college youth. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 33(8), 767-776.
- Santrock, J. W. (2011). *Yaşam boyu gelişim*. (G. Yüksel, Çev.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Saraiva, L. M., ve Matos, P. M. (2012). Separation-individuation of Portuguese emerging adults in relation to parents and to the romantic partner. *Journal of Youth Studies*, 15(4), 499-517.
- Sargut, A. S. (1994). Bireyci ve ortaklaşa davranış ikileminde yönetim ve örgüt kuramları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 49, 321-332.
- Scabini, E. (2000). Parent-child relationships in Italian families: Connectedness and autonomy in the transition to adulthood. *Psicologia: Teoria e Pesquisa*, 16(1), 23-30.

- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., & Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8 (2), 23-74.
- Schmitt, D. P., Realo, A., Voracek, M., & Allik, J. (2008). "Why can't a man be more like a woman? Sex differences in big five personality traits across 55 cultures": *Journal of Personality and Social Psychology*, 96(1), 118–118.
- Schneider, B. H., & Younger, A. J. (1996). Adolescent-parent attachment and adolescents' relations with their peers. A closer look. *Youth and Society*, 28(1), 95-108.
- Shiah, Y-J., Tam, W-C., & Chiang, S-K. (1997). Separation-individuation process of Taiwan high school students and its implications in counseling. Paper presented at the International Conference on Counseling in the 21st Century, Beijing, China.
- Stanton-Salazar, R. D., & Spina, S. U. (2005). Adolescent peer networks as a context for social and emotional support. *Youth & Society*, 36(4), 379-417.
- Somer, O., Korkmaz, M., & Tatar, A. (2002). Beş faktör kişilik envanteri'nin geliştirilmesi- 1: Ölçek ve alt ölçeklerin oluşturulması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 21–33.
- Soto, C. J., John, O. P., Gosling, S. D., & Potter, J. (2011). Age differences in personality traits from 10 to 65: Big Five Domains and Facets in a large cross-sectional sample. *Journal of Personality and Social Psychology*, 100(2), 330-348.
- Sümer, N. (2000). *Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar*. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6), 49-74.
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik*. (F. Çok, Çev. (Ed.)). Ankara: İmge Kitabevi.
- Steinberg, L. (2001). We Know some things: Parent-adolescent relationships in retrospect and prospect. *Journal of Research on Adolescence*, 11(1), 1-19.

- Steinberg, L., & Morris, S. A. (2001). Adolescent development. *Annual Review of Psychology*, 52, 83-110.
- Şahan, B. (2016). *Sistemik psikoterapi yaklaşımına dayalı hazırlanmış grupla psikolojik danışma programının üniversite öğrencilerinin ayrışma bireyleşme düzeylerine etkisi.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Şahin, B., & Taşkaya, S.,(2010) Sağlık çalışanlarının örgütsel adalet algılarını etkileyen faktörlerin yapısal eşitlik modeli ile incelenmesi. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 13(2), 86-109.
- Şeker-Sır, N. (2016). *Öğretmen adaylarının 5 faktör kişilik kuramına göre kişilik özelliklerinin belirlenmesi ve bazı değişkenlere göre incelenmesi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Şen-Kösem, F. (2002). *Adolesan ayrılma-bireyleşme testi geçerlik güvenirlik çalışması.* (Yayımlanmamış Doktora Uzmanlık Tezi), Ege Üniversitesi, İzmir.
- Şimşek, Ö. F., & Koydemir, S. (2012). Linking metatraits of the big five to well-being and ill-being: Do basic psychological needs matter? *Social Indicators Research*, 112(1), 221–238.
- Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş: Temel ilkeler ve LISREL uygulamaları.* Ankara: Ekinoks Yayınları.
- Şimşek, D. (2010). *Yatılı ilköğretim bölge okulu ve ailesi yanında kalan ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin akran ilişkileri, sosyal destek algıları ve yaşam doyumlarının incelenmesi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Tamar, M., Bildik, T., Şen-Kösem, F., Kesikçi, H., Tatar, A., Yaman, B., Erermiş, S., & Özbaran, B. (2006). The characteristics of separation-individuation in Turkish high school students. *Adolescence*, 41(161), 177-184.

- Taşkın, E. O., Gürlek-Yüksel, E., & Özmen, E. (2009). Üniversite birinci sınıf öğrencilerinde ayrılma bireyleşme özellikleri ve depresyon ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 10(3), 174-180.
- Tappin, R. M. (2014). *Personality traits, the interaction effects of education, and employee readiness for organizational change: A quantitative study*. (Unpublished Doctoral Thesis), Capella University, Minneapolis.
- Tarrant, M. (2002). Adolescent peer groups and social identity. *Social Development*, 11, 1010-124.
- Tofani, L. R. (2007). *Complex separation, individuation processes, and anxiety disorders in young adulthood*. In F. Shapiro, F. W. Kaslow & L. Maxfield (Eds.), *Handbook of EMDR and family therapy processes* (pp. 265-283). New Jersey: John Wiley and Sons.
- Tokar, D. M., Withrow, J. R., Hall, R. J., & Moradi, B. (2003). Psychological separation, attachment security, vocational self-concept crystallization, and career indecision: A structural equation analysis. *Journal of Counseling Psychology*, 50(1), 3-19.
- Topçu, M. K. (2015). *Çalışanların kişilik özelliklerinin örgütsel özdeşleme ve işten ayrılma niyeti üzerine etkisinde psikolojik sözleşme algısının rolü*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Kara Harp Okulu, Ankara.
- Uçar, M. E., & Konal, B. (2018). Öğretmenler ile lise ve üniversite öğrencilerindeki narsisizm kişilik özellikleri benlik saygısı ve duygu gereksinimi arasındaki ilişkiler. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(14), 92-136.
- Ullman, J. B. (2001). Structural equation modeling . In Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2001). *Using multivariate statistics* (653-771). Boston: Allyn and Bacon.
- Ulu, İ. P. (2007). *An investigation of adaptive and maladaptive dimensions of perfectionism in relation to adult attachment and big five personality traits*. (Unpublished Doctoral Thesis), Middle East Technical University, Ankara.

- Queija, I. S., & Oliva, A. (2015). A longitudinal view of peer-friendship relations and their association with parental attachment bonds. *International Journal of Psychology and Psychological Therapy*, 15(2), 259-272.
- Vecchione, M., Alessandri, G., Barbaranelli, C., & Caprara, G. (2011). Higher-order factors of the big five and basic values: empirical and theoretical relations. *British Journal of Psychology*, 102(3), 478-98.
- Vahip, I. (1993). Ayrışma-bireyleşme kuramı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 4(1), 60-66.
- Vitaro, F., Boivin, M., & Bukowski, W. M. (2009). *The role of friendship in child and adolescent psychosocial development*. In K. H. Rubin, W. M. Bukowski, & B. Laursen (Eds.), *Social, Emotional, and personality development in context. Handbook of peer interactions, relationships, and groups* (pp. 568-585). New York: Guilford Press.
- Watson, D., Clark, L. A., & Harkness, A. R. (1994). Structures of personality and their relevance to psychopathology. *Journal of Abnormal Psychology*, 103, 18-31.
- Way, N., & Chen, L. (2000). Close and general friendships among African American, Latino, and Asian American adolescents from low-income families. *Journal of Adolescent Research*, 15(2), 274-301.
- Weinber, L. (1991). Infant development and the sense of self: Stern vs. Mahler. *Clinical-Social- Work Journal*, 19(1), 9-22.
- West, S. G., & Graziano, W. G. (1989). Long-term stability and change in personality: An introduction. *Journal of Personality*, 57(2), 175-193.
- Yahav, R., Vosburgh, J., & Miller, A. (2007). Separation-individuation processes of adolescent children of parents with multiple sclerosis. *Multiple Sclerosis*, 13, 87-94.
- Yaman, B. (2005). *Ergenlerde ayrışma bireyselleşme ve psikolojik uyum üzerinde ana-baba evlilik ilişkisinin ve aile ilişkilerinin etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi, İzmir.

Yörükoğlu, A. (2012). *Gençlik çağı ruh sağlığı*. İstanbul: Özgür Kitabevi.

Yücel, N. (2009). *Ergenlerin akran ilişkilerinde ve yalnızlık düzeylerinde evde internet kullanımının etkisinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Yüncü, Z., Gürçay, E., Topçu-Kabasakal, Z., Özbaran, B., Tamar, M., & Aydın, C. (2009). Madde kullanım bozukluğu olan ergenlerde ayrılma bireyleşme süreci. *New/Yeni Symposium Journal*, 47(4), 225-235.

Zapiatis, A., & Constanti, P. (2012). Extraversion, openness and conscientiousness. *Leadership and Organization Development Journal*, 33(1), 86-104.

EKLER

Araştırmada Kullanılan Ölçekler

Aşağıda size bir dizi psikolojik ölçme aracı ve ilgili maddeler sırayla verilmiştir. Lütfen her bir ölçeği doldururken, yanıtlarınızı size verilen yanıt anahtarına kodlayınız. **KATKILARINIZ VE AYIRDIĞINIZ ZAMAN İÇİN ÇOK TEŞEKKÜR EDERİM.**

İlhan ÇİÇEK
Doktora
Öğrencisi
İstanbul Üniversitesi

Demografik Özellikler

1. Sınıfınız
a) 11. Sınıf b) 12. Sınıf
2. Cinsiyetiniz
a) Erkek (b) Kız
3. Okuduğunuz okul türü
a) Teknik Meslek Lisesi b) Anadolu Lisesi d) Fen Lisesi

Ayrışma-Bireyleşme Ölçeği (ABÖ)

Örnek Maddeler

Aşağıdaki cümleler genel olarak insanlarla ve kenedimizle ilgili düşüncelerimizi yansıtmaktadır. Her ifadeyi aşağıda verilen 10 dereceli ölçeği kullanarak değerlendiriniz. Hiç katılmıyorum (1) dan Tamamen Katılıyorum (10)' a doğru sıralanmaktadır. İfadenin size uygunluğuna göre	Hiç Katılmıyorum	2	3	4	5	6	7	8	9	Tamamen Katılıyorum
1. İnsanlar birine gerçekten çok değer verip bağlandığında, sıklıkla kendilerini daha kötü hissederler.	1									10
2. İnsanları tanıdıkça, değişmeye başladıklarını hissederim	1									10
3. Diğer insanlarla bağlılık kurup bunun gereklerini yerine getirmek benim için oldukça kolaydır.	1									10
4. İnsanlar zarar görmemek için başkaları üzerindeki kontrolü elinde tutmaya ihtiyaç duyar.	1									10
5. İnsanları tanıdıkça, değişmeye başladıklarını hissederim.	1									10
6. Hem iyi hem de kötü yanlarımı aynı anda görebilmek benim için kolaydır.	1									10
7. İnsanlar bana karşı çoğu zaman, sanki ben yalnızca onların her isteğini yerine getirmek için oradaymışım gibi davranıyor	1									10
8. Kendimden gerçekten hoşlanmak ile kendimi hiç beğenmemek arasında ciddi anlamda gidip geliyorum.	1									10
9. Kendimi ayrı bir birey olarak görmek benim için kolaydır.	1									10

Beş Faktör Kişilik Ölçeği (ABKÖ)

Örnek Maddeler

Aşağıda sizi tanımlayan (ya da pek tanımlamayan) birtakım özellikler sunulmaktadır. Lütfen verilen özelliklerin sizi ne oranda yansıttığını ya da yansıtmadığını belirtmek için size en uygun dereceyi seçiniz Katkılarınız için teşekkür ederim	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1. Konuşkan	①	②	③	④	⑤
2. Başkalarında hata arayan	①	②	③	④	⑤
3. İşini tam yapan	①	②	③	④	⑤
4. Bunalımlı, melankolik	①	②	③	④	⑤
5. Orijinal, yeni görüşleri ortaya koyan	①	②	③	④	⑤
7. Yardımsever ve çıkarıcı olmayan	①	②	③	④	⑤
9. Rahat, stresle kolay baş eden	①	②	③	④	⑤
10. Çok değişik konuları merak eden	①	②	③	④	⑤
11. Enerji dolu	①	②	③	④	⑤
12. Başkalarıyla sürekli didişen	①	②	③	④	⑤
14. Gergin olabilen	①	②	③	④	⑤
15. Maharetli, derin düşünebilen	①	②	③	④	⑤
16. Heyecan yaratabilen	①	②	③	④	⑤
17. Affedici bir yapıya sahip	①	②	③	④	⑤
18. Dağınık olma eğiliminde	①	②	③	④	⑤
24. Duygusal olarak dengeli, kolayca keyfi kaçmayan	①	②	③	④	⑤

Akran İlişkileri Ölçeği (AİÖ)

Örnek Maddeler

Yaşamınızda önemli yere sahip olan insanlarla/arkadaşlarınızla ilişkilerinize yönelik aşağıda bir takım ifadeler verilmiştir. Lütfen her bir ifadeyi dikkatle okuyarak cevaplayınız.	Hiçbir zaman doğru değil	Nadiren doğru	Bazen doğru	Sıklıkla doğru	Her zaman doğru
1. Endişelendiğim konularda arkadaşımın görüşünü almak isterim	①	②	③	④	⑤
2. Arkadaşlarımın yanında kendimi yalnız hissedirim.	①	②	③	④	⑤
3. Arkadaşlarımın iyi dostlar olduğunu hissediyorum.	①	②	③	④	⑤
4. Arkadaşlarımla anlaşmak oldukça kolaydır	①	②	③	④	⑤
5. Bir şeye kızdığım da arkadaşlarım anlayışlı olmaya çalışırlar.	①	②	③	④	⑤
6. Arkadaşlarım duygularıma önem verirler	①	②	③	④	⑤
7. İçimi dökmeye ihtiyaç duyduğumda arkadaşlarıma güvenebilirim.	①	②	③	④	⑤
8. Sebepsiz yere arkadaşlarım benden rahatsız oluyormuş gibi gelir	①	②	③	④	⑤
9. Arkadaşlarım bir şeyin canımı sıktığını bilirlerse, bunu bana sorarlar	①	②	③	④	⑤

UYGULAMA İZİN BELGESİ

T.C.
BATMAN VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 40456018-480.99-E.13015473
Konu : Araştırma İzni

17.11.2016

MÜDÜRLÜK MAKAMINA
BATMAN

Batman Üniversitesi Kozluk Meslek Yüksek Okulu Öğretim Görevlisi İlhan ÇİÇEK'in doktora tez çalışması kapsamında il merkezinde bulunan tüm ortaöğretim kurumlarındaki öğrencilere yönelik "**Ergenlerin kişilik özellikleri ile ayrışma/bireyleşme arasındaki ilişkide sosyal anksiyete ve akran ilişkilerinin aracılık etkisi**" ile ilgili dilekçesi ve anket formu ekte sunulmuştur.

Söz konusu anket verilerinin, sadece bilimsel araştırma amaçları doğrultusunda kullanılması koşuluyla eğitim kurumlarımızda anket uygulanması birim komisyonumuzca uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Mehmet İŞİK
Millî Eğitim Şube Müdürü

OLUR
<...>

Mahmut KURTARAN
İl Millî Eğitim Müdürü

Güvenli Elektronik İmza
Aslı ile Aynıdır.
17.11.2016

Eğret KAYGUSUZ
Bölüm Şefi

Ziya Gökalp Mah. 1706 sk.
Elektronik Ağ: www.meb.gov.tr
e-posta: sinavhizmetleri@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Murat KILINÇ V.H.K.İ
Tel: (0 488) 280 72 25
Faks: (0 488) 213 30 48

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 21be-29c2-3a25-a041-2c94 kodu ile teyit edilebilir.

Not: Doktora tez izleme sürecinde, tezin isminde değişikliğe gidildiğinden "Sosyal anksiyete" değişkeni tez isminden çıkartılmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı-Soyadı : İlhan ÇİÇEK

Doğum Yeri Ve Tarihi : Midyat/Mardin, 04.08.1981

Akademik Bilgiler

Doktora:

2014-2018 : İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitimde Psikolojik Hizmetler

Yüksek Lisans:

2010-2014 : Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Programı,
Tez Adı: Üniversiteye Hazırlanan Lise Son Sınıf
Öğrencilerinin Sınırlılık Algı Şemaları İle Sınav
Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Lisans

2001-2005 : İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim
Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Bölümü

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce, Arapça

İş Deneyimi ve İletişim

2005-2012 : Milli Eğitim Bakanlığı/Psikolojik Danışman

2012- : Batman Üniversitesi/Kozluk MYO Çocuk Gelişimi
Prog.

İletişim : cicekilhan7272@gmail.com

: ilhan.cicek@batman.edu.tr